

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MESLEK LİSELERİNE DEVAM EDEN ÖĞRENCİLERİN AKRAN
ZORBALIĞI VE SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ:
KONYA ÖRNEĞİ**

Merve AKKAYA

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Eylül, 2021**

MESLEK LİSELERİNE DEVAM EDEN ÖĞRENCİLERİN AKRAN ZORBALIĞI VE
SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: KONYA ÖRNEĞİ

Merve AKKAYA

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı
Çocuk Gelişimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hatice YALÇIN

Konya
Eylül, 2021

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğumu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 6 ay ertelenmiştir.²

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

22 Eylül 2021

Merve AKKAYA

---

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ay aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Dr. Öğr. Üyesi Hatice YALÇIN danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

22 Eylül 2021

Merve AKKAYA

Canım aileme...

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecimin bütün aşamalarında değerli bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan, değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hatice YALÇIN'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Bu süreçte bana her konuda destek olan değerli aileme çok teşekkür ederim. Beni hiç yalnız bırakmadıkları için minnettarım.

22 Eylül 2021

Merve AKKAYA

ÖZET

Merve AKKAYA

Meslek Liselerine Devam Eden Öğrencilerin Akran Zorbalığı ve Sosyal Becerileri
Arasındaki İlişki: Konya Örneği
Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2021

Araştırmanın amacı: meslek lisesine devam eden öğrencilerin akran zorbalığı ve sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu değişkenlerin katılımcıların demografik özelliklerine göre değerlendirilmesidir. Araştırma evrenini, Konya ilinde oturan meslek lisesine devam eden öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme basit rastgele örneklem yöntemi ile oluşturulmuştur. Araştırma, Ocak 2021 tarihinde başlayıp, Haziran 2021 tarihinde tamamlanmıştır. Araştırmada akran ilişkilerinde zorba- mağduru belirlemek için Ergen Akran İlişkileri Zorba- Kurban Formu katılımcıların sosyal ilişkilerini ölçmek için Sosyal Beceri envanterinin “Sosyal Duyarlılık ve Duygusal Kontrol” alt boyutları kullanılmıştır. Ergen akran ilişkileri zorba ve ergen akran ilişkileri mağdur formunun demografik özelliklere göre değişim gösterip göstermediği parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis testi ve Mann Whitney U testi ile belirlenmiştir. Sosyal becerinin demografik özelliklere göre değişim gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi ve iki bağımsız örnek t testi tercih edilmiştir. İlişkilerin belirlenmesinde pearson corelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Ergen akran ilişkileri zorba ile ergen akran ilişkileri kurban ve ergen akran ilişkileri zorba ile ergen ilişkileri genel arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde ergen akran ilişkileri kurban ve ergen akran ilişkileri genel toplam arasında da pozitif yönlü güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Ergen akran ilişkileri zorba ile sosyal beceri arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Bu çalışmanın Milli Eğitim Bakanlığı çalışmalarına kaynaklık edeceği ve öğrencilere akran zorbalığı eğitim programlarının düzenlemesine katkıda bulunacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Meslek liseleri, ergenlik, akran zorbalığı, sosyal beceriler.

ABSTRACT

Merve AKKAYA

Relationship Between Peer Bullying and Social Skills of Students Continuing to
Vocational High Schools: Konya Case
Master's Thesis

Konya, 2021

The aim of the study is to examine the relationship between peer bullying and social skill levels of vocational high school students and to evaluate these variables according to the demographic characteristics of the participants. The population of the research consists of students who attend vocational high school living in Konya. The sample of the study was formed by simple random sampling method. The research started in January 2021 and was completed in June 2021. In the research, "Social Sensitivity and Emotional Control" sub-dimensions of the Social Skills inventory were used to measure the social relations of the participants in the Adolescent Peer Relationship Bully-Victim Form to identify the bully-victim in peer relations. Whether the adolescent peer relationships bully and the adolescent peer relationships victim form changed according to demographic characteristics was determined by the non-parametric Kruskal-Wallis test and Mann Whitney U test. One-way analysis of variance and two independent sample t-tests were used to determine whether social skills changed according to demographic characteristics. Pearson correlation coefficient was used to determine the relationships. A positive relationship was found between adolescent peer relationships bully and adolescent peer relationships victim and adolescent peer relationships bully and adolescent relationships in general. Similarly, there is a strong positive relationship between the adolescent peer relations victim and the adolescent peer relations grand total. There is a weak negative relationship between adolescent peer relations bully and social skills. It is foreseen that this study will be a source for the studies of the Ministry of National Education and contribute to the regulation of peer bullying education programs for students.

Keywords

Vocational high school, adolescence, peer bullying, social skills.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Problemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
2.KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1 Ergenlik dönemi	6
2.1.1.Ergenlikte Fiziksel Gelişim	7
2.1.2.Ergenlikte Bilişsel Gelişim	7
2.1.3.Ergenlikte Sosyal Gelişim	8
2.1.4.Ergenlikte Duygusal Gelişim.....	9
2.1.5.Ergenlikte Ahlak Gelişimi	9
2.1.6.Ergenlik Döneminde Cinsel Gelişim	10
2.1.7.Ergenlikte Karşılaşılan Sorunlar	10
2.1.8.Ergenlik Dönemi ve Akran İlişkileri	11
2.1.9.Ergenlerde Meslek Seçimi	12
2.2.Mesleki ve Teknik Eğitim	13
2.2.1.Mesleki ve Teknik Eğitimin Tanımı, Tarihiçesi Önemi ve Amaçları	13
2.2.2.Kız Teknik Öğretim Okulları.....	14
2.2.3.Erkek Teknik Öğretim Okulları.....	15
2.3.Akran Zorbalığı	16
2.3.1.Zorbalığın Tanımı	16

2.3.2.Zorbalığın Türleri	17
2.3.3.Zorbalığın Görülme Sıklığı.....	18
2.3.4.Zorbalık Sürecinde Yer Alan Gruplar	19
2.3.5.1.Zorbalık ile Cinsiyet Arasındaki İlişki	22
2.3.5.2.Zorbalık ile Yaş Arasındaki İlişkisi.....	23
2.3.5.3.Zorbalığın Sonuçları	23
2.3.5.4.Zorbalığın Meydana Geldiği Yerler	24
2.3.5.5.Akran Zorbalığı ve Okul İlişkisi.....	25
2.3.6. Akran Zorbalığı ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	26
2.3.6.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	26
2.3.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	29
2.4.Sosyal Beceri.....	33
2.4.1.Sosyal Yeterlilik	33
2.4.2.Sosyal Beceri	33
2.4.3.Sosyal Uyum.....	35
2.4.4.Bireyin Sosyal Beceri Kazanmasının Önemi	36
2.4.5.Sosyal Becerinin Zorbalık ile ilişkisi.....	37
2.4.6.Sosyal Gelişim Kuramları.....	37
2.4.7. Sosyal Beceri ile ilgili Yapılan Çalışmalar.....	43
2.4.7.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	43
2.4.7.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	45
3.YÖNTEM.....	48
3.1.Araştırmanın Modeli	48
3.2.Araştırmanın Evren ve Örneklemi	48
3.4. Araştırma Verilerinin Toplanması.....	53
3.3.Veritoplama Araçları.....	53
3.5.Verilerin İşlenmesi	56
3.5.Verilerin İstatistiksel Analizi.....	57
4.BULGULAR	58
4.1. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba- Kurban Formu ve Sosyal Beceri Envanterinden elde ettikleri puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma	58
4.2.Demografik Değişkenlere Ait Frekans Bilgileri	60
4.3.EAİZÖ Puanlarının Demografik Değişkenlerle Analizi	64

4.4.EAİKÖ Puanlarının Demografik Değişkenlerle Analizi.....	67
4.5.Sosyal Becerileri Envanteri Puanlarının Demografik Değişkenlerle Analizi	70
4.6. EAİ Zorba- Kurban Ölçeği ve SBE Puanları Arasındaki İlişki.....	73
5.TARTIŞMA	76
5.1. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba-Kurban Formu ve Sosyal Beceri Envanteri Puanlarının Yorumu	76
5.2. Demografik Değişkenlerin Yorumlanması	77
5.3. EAİZÖ Puanlarının Demografik Değişkenlerle İlişkisinin Yorumlanması	78
5.4. EAİKÖ Puanlarının Demografik Değişkenlerle İlişkisinin Yorumlanması.....	82
5.5. Sosyal Becerileri Envanterinin Puanlarının Demografik Değişkenlerle Tartışılması.....	84
5.6. EAİ Zorba- Kurban Ölçeği ve SBE Puanları Arasındaki İlişkinin Yorumlanması	86
6. SONUÇ	88
KAYNAKLAR	93
ÖZGEÇMİŞ	106
EK 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU (İLK 22 SORU).....	107
EK 2. ERGEN AKRAN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ ZORBA FORMU	109
EK 3. ERGEN AKRAN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ MAĞDUR FORMU	111
EK 4. SOSYAL BECERİ ENVANTERİ.....	113
EK 5. ARAŞTIRMA İZİN DİLEKÇESİ	115
ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ/MUAFİYETİ	117

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Zorbalık davranışını gösterme türleri	18
Tablo 2. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba Formu'nun madde faktör yükleri, alt ölçeklerin açıkladığı varyanslar ve madde analizleri	54
Tablo 3. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Mağdur Formu'nun madde faktör yükleri, alt ölçeklerin açıkladığı varyanslar ve madde analizleri	55
Tablo 4. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba- Kurban Formu ve Sosyal Beceri Envanterinden elde ettikleri puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri.....	58
Tablo 5. Katılımcıların bazı demografik verilerine ilişkin frekanslar-1	60
Tablo 6. Katılımcıların bazı demografik verilerine ilişkin frekanslar-2	62
Tablo 7.Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği için Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	64
Tablo 8. Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği için Mann Whitney U Testi sonuçları	66
Tablo 9. Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği-EAİKÖ için Kruskal Wallis Testi sonuçları	67
Tablo 10. Ergen Akran Kurban Ölçeği açısından Mann Whitney U Testi sonuçları	69
Tablo 11. Sosyal Beceri Envanteri-SBE için Tek Yönlü Varyans Analizi Testi sonuçları	70
Tablo 12. Sosyal Beceri Envanteri için İki Bağımsız Örnek t Testi sonuçları	72
Tablo 13. Ölçek toplam puanları arasındaki ilişkileri belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları	73
Tablo 14. Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeğinin alt boyutları ile Sosyal Beceri Envanterinin alt boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek için yapılan pearson korelasyon analizi sonuçları	74
Tablo 15. Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeğinin alt boyutları ile Sosyal Beceri Envanterinin alt boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları	75

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyete göre dağılımı	49
Şekil 2. Araştırmaya katılan ergenlerin yaşa göre dağılımı	49
Şekil 3. Araştırmaya katılan ergenlerin sınıflarına göre dağılımı	50
Şekil 4. Araştırmaya katılan ergenlerin kardeş sayısına göre dağılımı	50
Şekil 5. Araştırmaya katılan ergenlerin baba eğitim durumuna göre dağılımı	51
Şekil 6. Araştırmaya katılan ergenlerin anne eğitim durumuna göre dağılımı	51
Şekil 7. Araştırmaya katılan ergenlerin baba çalışma durumuna göre dağılımı	52
Şekil 8. Araştırmaya katılan ergenlerin anne çalışma durumuna göre dağılımı	52

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
EAIÖ	Ergen Akran İlişkileri Ölçeği
EAİZÖ	Ergen Akran İlişkileri Zorbalık Ölçeği
EAIKÖ	Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

1. GİRİŞ

İnsanın sosyal bir varlık olması nedeniyle diğer bireylerle etkileşim içerisinde olma gereksinimi vardır. Ergenlik evresinin başlangıcında bulunan öğrencilerin en fazla etkileşim ve iletişim içinde buldukları grup akranlarıdır (Öztürk, Atlı ve Kutlu, 2014). Yakın arkadaş ve akranlarıyla olan ilişkileri duygu, düşünce ve tecrübelerini paylaşma gibi ihtiyaçlarının karşılanması ergenlik döneminde birey için önemli rol oynamaktadır (Kocayörük ve Sümer, 2009). Bu dönemdeki kişisel farklılıklardaki artış sosyal hayatın her alanında ortaya çıkan gelişim ve değişim bireyin çevresi ile çatışmalarını da beraberinde getirmektedir (Şahin vd., 2009). Bu iletişim probleminin bir çeşidi olan akran zorbalığı yüzyıllardır her yaş döneminde karşı karşıya kalmaktayız. Okul zorbalığı veya akran zorbalığı, ergenler arasında dünya çapında bir sorundur ve dengesiz güç ilişkisi ile agresif davranışların bir alt kümesi olarak kabul edilmektedir (Olweus, 2013). Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre zorba kelimesi, gücüne güvenerek, hükmü altındakilerin söz söyleme ve davranış özgürlüğünü engelleyen kişi, zorbalık ise zorbaca davranışta bulunma olarak belirtilmiştir (TDK Sözlükleri, 2020). Zorbalık davranışı "kendini savunmakta güçlük çeken bir kişiye karşı yönlendirilen bir veya daha fazla insanın tekrarlayan ve kasıtlı (hoş olmayacak veya incitici) olumsuz davranışı" olarak tanımlanabilir (Olweus, 1993). Saldırganlığın bir türü olarak da kabul edilen zorbalık davranışı fiziksel (itme, vurma, dövme vb.), sözel (alay etme, hakaret etme vb.), ilişkilerinde ve sosyal çevrede (hakkında söylenti çıkarma, dedikodu yapma vb.) ya da sanal ortamda (telefon, bilgisayar vb) olabilmektedir (Berger, 2006).

Akran zorbalığı uygulayanların genellikle, kavga etmenin kendilerinin arkadaşları içerisinde popüler olacağı ile ilgili bir düşünceye sahip olduklarını ve kavganın sorun çözmede kullanabilecekleri en etkili çözüm yolu olduğuna inanmaları ve mağdurların da maruz kaldığı eylemleri hak ettikleri gibi bir düşünceye kapılmakla birlikte saldırganlık eylemlerine karşı olumlu yönde bir tutum içinde oldukları gözlenmektedir. Ayrıca bu öğrencilerin okula karşı tutumları olumsuz olduğu ve çeşitli disiplin suçları işlemeye yatkın oldukları saptanmaktadır (Cole, Cornell ve Sheras, 2006). Zorbaca eylemler uygulayan ergenler de mağdurlar da pek çok problem yaşadıklarını ifade etmektedirler. Mağdur ergenler, yalnızlık hissi, korkma, kaçınma, sinme, kaygı, mide ağrıları, uyku bozuklukları ve baş ağrısı gibi sorunlardan şikâyetçi olmaktadır. Zorbalık yapan

ergenlerde ise boyun ağrısı, bitkinlik, halsizlik ve başka pek çok çeşitli psikosomatik rahatsızlıklar görülmektedir (Dake, Price & Telljohann, 2003).

Çocukluk döneminden ergenlik dönemine geçiş evresi olan lise çağında kişilik bütünlüğünü ve kimlik gelişimi sağlamasında, anne- baba ilişkilerinden çok akran ilişkileri önemli rol oynamaktadır (Aslan ve Aşıcı, 2011). Bu yaş grubu çocukların ise en fazla arkadaşları ile zaman geçirdiği yer okuldur. Okulda geçirilen olaylar ise bir taraftan çocuk ve gençlerin sosyal beceriler geliştirmesi, sosyalleşmesi, fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişimlerinin desteklenmesi çocukların gelecek hayatının daha sağlıklı olması için önem teşkil etmektedir.

Ergenlik, sosyal uyum ve başarıyı, daha önceki evrelerdeki sosyal deneyim ve kazanılan sosyal becerileriyle ilgilidir. Çocukluk çağında ebeveynlerinden yeterince sevgi, şefkatin ve ilgi görmesi, çocuğun kendisine olan güven duygusunun geliştirilmiş olması, çocuk ve ebeveyn arasında olumlu bir iletişimin kurulmuş olması ve çocuğun sosyal beceriler kazanmasında etkili olan arkadaş gruplarıyla iletişimine fırsat tanınması ergenlik çağında olan bireyin sosyal becerisinin ve başarısını artırmasında önemli rol oynayacaktır (Çağdaş ve Şahin, 2002:44, Akt. Güdük, 2008).

Sosyal beceri, kişilerarası ilişkilerde sosyal bilgiyi alma, çözümlenme ve anlamının yanı sıra uyumlu tepkilerde bulunma, hedefe yönelik ve sosyal bağlama göre değişen hem gözlenebilir hem de gözlenemeyen duyuşsal ve bilişsel öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar olarak anlaşılmaktadır. Çocuğun sosyal becerisi ise çocuğun yetiştiği fiziksel ve çevresindeki sosyal ortam, kurallar ve gelenekleriyle çocuğu yetiştiren kişinin özelliğiyle beraber yetiştiği kültür eklenerek şekillenmektedir.

Günümüzde dünyada ve Türkiye’de çocukların yaşamını tehdit eden savaş, göç, madde kullanımı, şiddet ve zorbalık gibi birçok konu bulunmaktadır. Ergenlik döneminin beraberinde getirdiği bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan hızlı gelişim ve değişim de bireyin karşılaştığı bu sorunların etkisini derinleştirebilmektedir (Yelboğa ve Koçak, 2019). Ergenlerin gelişim ve değişimlerden doğan temel ihtiyaçlarının karşılanamadığı durumda veya ergenlerin temel ihtiyaçlarını başarılı bir şekilde gideremediklerinde ise istenmeyen davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Bu davranışlardan bir tanesi, öğrencilerin okul içerisinde kendilerini güvende hissetmelerini engelleyici nitelikte olan akademik başarılarını, sosyal ilişkilerini, duygusal yaşantılarını olumsuz etkileyen zorbalıktır

(Çoban, 2019). Akranlar arasında yaşanan bu zorbalık önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu olayları birçok birey bizzat yaşamakta veya başka çocuklara uygulanan saldırgan davranışlara tanıklık etmektedir (Dölek, 2002). Akran zorbalığı hem zorbalığa uğrayan hem de zorbalık uygulayan çocuklar için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Sağlıksız akran ilişkilerine sahip olan bir ergenin ileriki hayatında sosyal becerilerinde problemlere yol açabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla ergenlerin sosyal becerileri açısından akran ilişkilerinin önemli bir yeri vardır. Bu bakımdan akran ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen zorba davranışlar, bu dönemde daha önemli hâle gelmektedir.

1.1.Araştırmanın Problemi

Akran zorbalığının Türkiye’de olduğu gibi tüm dünyada da son derecede yaygın bir problem olduğu görülmektedir. Özellikle ülkemiz, genç yaştaki nüfusun fazla olması sebebiyle akran zorbalığı bağlamında risk altında olduğu söylenebilir. Ancak, literatürde akran zorbalığı ile ilgili araştırmaların yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye’yi temsil edebilme yeterliliğine ve niteliğine sahip olacak şekilde, geniş ve farklı örneklem gruplarını içeren, akran zorbalığını ve farklı türlerini de kapsayan, yer, zaman, zorbalığı uygulayan ve maruz kalanların çeşitli özelliklerini içeren çalışmaların yapılması faydalı olacaktır (Üneri, 2011).

Bununla birlikte bireylerin sosyal ilişkilerde başarılı olmaya yönelik hedeflerin zorbalık açısından azaltıcı bir etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir. Sosyal ilişkilerinde seilmeyi, saygı duyulmayı arzu eden ve başarılı olmayı isteyen birey daha az zorba davranışlarda bulunacak ve akranları ile daha iyi ilişkiler kurma konusunda gayret gösterecektir. Bu bağlamda sosyal becerinin akran zorbalığını azaltmada bir araç olarak kullanılabilir. Bu açıdan akran zorbalığı ve sosyal beceri arasındaki ilişkiyi incelemek son dönemde artan akran zorbalığı ile ilgili olayları azaltmada uygulanabilecek müdahaleler kapsamında faydalı olabilir (Alkan, 2019).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; meslek lisesine devam eden öğrencilerin akran zorbalığı ve sosyal becerileri arasında ilişkinin incelenmesidir. Meslek lisesine devam eden öğrencilerin akran zorbalığı ve sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu

değişkenlerin katılımcıların demografik özelliklerine göre nasıl farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın problemi “meslek liselerine devam eden öğrencilerin akran zorbalığı ve sosyal becerileri arasında ilişki var mıdır?” sorusundan oluşmaktadır.

Alt Problemler

- ✓ Meslek lisesine devam eden öğrencilerin akran zorba-kurban puanları demografik özelliklere (cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, gelir durumu, anne-baba çalışma durumu, algılanan akademik başarı, okul ilişkileri, ailedeki çocuk sayısı ile yapısı, aile beraberlik durumu, anne-babanın öğrenim düzeyi, öğrencinin aileden şiddet görüp görmemesi ve en uzun yaşadığı, anne ve baba ile ilişki durumu) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- ✓ Meslek lisesine devam eden öğrencilerin sosyal beceri puanları demografik özelliklere (cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, gelir durumu, anne-baba çalışma durumu, algılanan akademik başarı, okul ilişkileri, ailedeki çocuk sayısı ile yapısı, aile beraberlik durumu, anne-babanın öğrenim düzeyi, öğrencinin aileden şiddet görüp görmemesi ve en uzun yaşadığı, anne ve baba ile ilişki durumu) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- ✓ Meslek lisesine devam eden öğrencilerin akran zorba kurban puanları ve sosyal beceri puanları arasında ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ergenlik, çocukların yetişkin oldukları, anne babaları ve sosyal dünya ile ilişkilerinde de önemli değişikliklerin yaşandığı kritik bir gelişim dönemidir. Erikson'a (1968) göre, ergenler kültürlerine göre farklı kimlik özelliklerini keşfetme ve arama sürecindeki geçiş sırasında, genellikle farklı roller denemektedirler. Kimlik arayış evresinde olan ergenler, kendilerini grup üyeliği ile tanımlamaya ve diğerlerine kıyasla kim olduklarına dair bir benlik duygusu geliştirmeye başlarlar. Bu dönem lise dönemi ile paralel olarak ilerlemektedir. Dolayısıyla birey yaşamının büyük bir bölümünü okulda ya da sosyal çevresinde geçirdiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında ergenlerin sosyal gelişiminde akran ilişkilerinin ileriki yaşamında çok önemli olacağı görülmektedir. Bu süreçte ergenlerin zorba ya da kurban olmaları ileriki yaşamlarında sosyal becerilerinde sorunlar

oluşmasına neden olabilir. Eğitim süreci içerisinde bulunun ergenlerin bu risk faktörlerinin bilmesi ileriki yaşamında sosyal becerilerinin olumlu olması açısından önemlidir.

Bu araştırma; meslek lisesine devam eden öğrencilerin akran zorbalığı ve sosyal beceri arasındaki ilişkileri ve bu değişkenlerin demografik özelliklere göre farklılık olup olmadığı belirlenerek literatüre katkıda bulunması, akran zorbalığına yönelik eğitim programları geliştirilmesi, Milli Eğitim Bakanlığı çalışmalarına kaynaklık edeceği ve yapılacak yeni araştırmalara ışık tutması ve literatürdeki bilgi açığını bir ölçüde gidermesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları aşağıdaki gibidir.

- Alan araştırması sonucunda elde edilen anketlerin hatalı ve eksik olanları elendiğinde araştırma için sağlıklı sonuçlar verecek biçimde yanıtlandığı,
- Katılımcıların anket sorularını doğru anlayıp, herhangi bir yanıltıcı unsur olmaksızın doğru biçimde yanıtladıkları,
- Kullanılan ölçeklerin araştırma amacına ve araştırma hipotezlerinin testi için uygun olduğu,
- Kullanılan istatistiksel testlerin araştırmanın amacına ve sonuçların tespitine uygun olduğu, araştırmanın temel varsayımlarıdır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma; 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Konya iline bağlı Selçuklu, Meram, Karatay ve Ereğli ilçelerindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı meslek liselerinde eğiti-öğretime devam eden 14-18 yaş aralığındaki ergenler ile sınırlıdır.

2.KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Ergenlik dönemi

Günümüzde ergenlik dönemi kişide gözlenebilen sürekli ve hızlı bir gelişim dönemi olarak söylenebilir. Ergenlik dönemi, zihinsel, psikolojik, biyolojik ve sosyal bakımdan olgunlaşmanın ve gelişmenin olduğu çocukluk çağından yetişkinliğe geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir (Yavuzer, 2013). Ergenlik döneminde, çocuklarda ve ailelerinde pek çok değişimin meydana geldiği bir dönemdir. Çocuklar, hormonları aracılığıyla erişkin olmaya başlarlar ve fiziksel olarak da değişime uğrarlar. Duygusal yönden inişler ve çıkışlar yaşamaktadırlar. Bazı zamanlar üzgün, bazı zamanlar mutlu olur ve genellikle de neden bu durumda olduklarının sebebini açıklamakta zorluk çekerler. Ancak, günümüzde bulunan kişiler karşılaştıkları tüm bu problemleri çözüm yaparken aynı zamanda duygusal, sosyal ve bilişsel bakımdan da olgunlaşma yaşarlar (Türnüklü ve Şahin, 2004).

Ergenlik dönemine ortalama kız çocukları erkek çocuklarına göre iki yıl önce ergenlik dönemine girerler ve ergenlik dönemi erkek bireylerde ortalama iki yıl önce sonlanmaktadır. Ülkemizde kızlarda ergenlik dönemi ortalama 10-12, erkeklerde 12-14 yaşları arasında başlar. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından ortalama 10-19 yaş grubu “Adolesan” yaş grubu olarak, 15-24 yaş grubundaki bireyler ise “Genç” grubu olarak nitelendirilmektedir (Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2003). Dünya nüfusu altı milyarın üzerindedir ve beşte birini 10-19 yaş grubu ergenler oluşturmaktadır. Adolesan yaş grubunun nüfusu yaklaşık 1,2 milyar olup, giderek de artmaktadır (TC. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 2007).

Ergenlik dönemi boyunca, bireyin gelişiminde olan en hızlı iki büyüme evresinden birini oluşturmaktadır. Bu evredeki fiziksel gelişim bir anlamda zihinsel, duygusal ve sosyal olgunluklarının alt yapısını oluşturur. Başka bir taraftan bakacak olursak, ergenlik dönemi, biyolojik açıdan değişme ile başlar ve ruhsal, fiziksel ve bilişsel gelişmeyle biter (Yavuzer, 2013). Çocukluktan yetişkinlik dönemine geçiş evresinde olan ergenlik dönemindeki birey çeşitli gelişim ve değişimlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu gelişim ve değişim ihtiyaçlarını karşılayamayan ergen ileriki hayatında bir takım sorunlarla (güven eksikliği, agresiflik vb.) karşılaşabilmektedir.

2.1.1.Ergenlikte Fiziksel Gelişim

Ergenlikte fiziksel gelişimlerin çocuğun erişkin görünümüne dönüştürmektedir. Bu değişimler düzenli sırada gitmektedir, ancak bazı çocuklarda ise diğerlerine olduğundan daha da erken başlamaktadır (Lidzey, Thompson & Spring, 1988). Ön ergenlik döneminde (11-14 yaş arası) hızlı bir psikolojik, bilişsel ve fiziksel gelişmenin olduğu bir dönemdir. Ergenlik, ön ergenlik döneminde meydana gelmekte olan değişimlere uyum dönemidir.

Hızlı fizyolojik ve fiziksel değişimler, vücut yapısında farklılıklara neden olmaktadır. Önce ayaklar ve eller büyür, sonra bacaklar ve kollar, daha sonra da bedensel gelişim olmaktadır. Bedensel gelişim kız çocuklarında yağ dokusu, erkek çocuklarında kas dokusu fazlaşmaktadır. Ayrıca erkeklerin kalbi ve akciğerinin kızlara oranla daha büyük olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle hız ve kuvvet bakımından erkeklerin daha iyi faaliyet gösterir. Ergenin başa çıkması gereken önemli problemlerinden biri bedeninin bu hızlı değişime uyum sağlamasıdır (Senemoğlu, 2013). Çocukluktan yetişkinliğe geçen bireyin fiziksel özellikleri tanınması ve buna uyum sağlaması ergenlik döneminin önemli özelliklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergenlik döneminde olan birey fiziksel olarak değişikliklerinden dolayı oluşan sosyal hayattaki rolünü anlamaya ve buna uygun davranmaya başlamaktadır.

2.1.2.Ergenlikte Bilişsel Gelişim

Ergenlerin sağlıklı bir şekilde erişkinliğe geçebilmesi için üstesinden gelmesi gereken birçok gelişim görevleri vardır. Bunlar; cinsel kimlikleriyle ilgili sosyal rollerini benimsemek, her iki cinsiyetten akranlarıyla olgun ve yeni ilişkiler kurmak, fiziksel değişimlerini benimseyip uyumlu olmak, otorite yapan figürlerden duygusal olarak bağımsız olarak yaşama hazırlanmak, meslekler açısından ilgi ve yeteneğinin farkına varıp karar vermek, toplumsal sorumluluğunun farkında olup sağlıklı bir kimlik geliştirmektir (Aysev, 2015). Bu gelişim görevleri ise bilişsel gelişimin önemini ortaya koymaktadır.

Ergenlik döneminde başlangıç itibari ile çocukların düşünme biçimlerinde de değişimler meydana gelir. Ergenler bir sorunun çözümü için yalnızca somut yollara başvuramaz. Sorunda değişkenler içindeki ilişkileri de inceler. Ergenlik döneminde çocukların farklı

inançları, düşünceleri ve değerleri geliştirmeye başlamaktadırlar. Toplumun siyasal ve sosyal yapısıyla ilgilenirler (Senemoğlu, 2013).

Bilişsel gelişim bireyin ortalama 11 yaşı itibari ile başlayan ve mantıksal düşünmenin erişkinler seviyesine ulaştığı dönemdir. Bu döneme “Formel-Soyut İşlemler Dönemi” de denebilir (Yavuzer, 2013). Bu dönemde zihinsel gelişimini somut operasyonlardan formel operasyonlara geçmektedir. Formel operasyonlar seviyesine gelen birey artık erişkin dünyası ile tam bir etkileşim içine girmeye hazır olmaktadır. Formel operasyonlar oluşurken ergenin ahlak anlayışı ve kişiliği kadar kendilik algısını da geliştirmektedir (Cüceloğlu, 2013). Bilişsel gelişimle birlikte, ergen bireylerin diğer bireylerin düşüncelerini benimseme ve sorunlarını çözmeye yetenekleri de gelişir (Gül ve Güneş, 2009). Ergenin bilişsel gelişiminde oluşan gelişim ve değişimler ile aile ve sosyal çevresinde oluşan problemlerin daha iyi farkına varma, oluşan bu problemleri çözme ve sorumluluklarının farkında olmasıyla birlikte ergen kendini daha iyi ifade edebilen bir birey haline gelmektedir. Bilişsel gelişim, ergen bireyin çevreye daha iyi uyum sağlayan sağlıklı bir yetişkinliğe giden yolda önemli bir araç olarak görülebilir.

2.1.3.Ergenlikte Sosyal Gelişim

Ergenlik döneminde etkili olan bir gelişim faktörü de sosyal gelişimdir. Bilindiği üzere sosyalleşmenin ilk adımı ailede başlamaktadır. Bundan dolayı ergenlik döneminde sosyalleşme sürecinin asıl temeli çocukluk döneminde atılmaya başlanmış ve ergenlikte ise bu süreci ailesinin dışında okul çevresine ve dolayısı ile akran gruplarının etrafında devam etmektedir. Sosyalleşme süreci içerisinde ergenlik döneminde olan birey tarafından önemli görülen durumlarda ailesi, halen başvuru odağı olabilmektedir. (Koç, 2004).

Sosyalleşme ise bir sosyal olgu olarak kişinin doğuşu ile birlikte bir toplum tarafından üyeliğini kazanmasında belirli aşamalardan geçerek kişiden beklenmekte olan uyumlu rol ve geçerli kurallardan haberdar olmasıdır (Aksüt ve Batur, 2007). Ergen, sosyalleşmesini tam olarak tamamlamamış bireydir. Ergenlik döneminde olan birey, çocuk olarak nitelendirilmez. Henüz olgun ya da erişkin bir kişi de olmamıştır. Bu açıdan ergen birey, çocuk çağından olgunluk çağı arasında geçiş yaşamaktadır. Ergenlik evresindeki bireyler başka açıdan kendilerini erişkin hissederek davranış ve tutumlarını çevresindeki

yetişkinlere göre ayarlama yaparken başka bir açıdan çocuk olmaya devam edebilirler (Öztürk, 2007). Geçiş aşamasında olan ergenin sosyal çevresi ile etkileşim içerisinde olup sosyal gelişimlerinin desteklenmesi ergenin ileriki sosyal hayatında oluşabilecek olumsuz durumların önüne geçebilecek niteliktedir.

2.1.4.Ergenlikte Duygusal Gelişim

Çocuk oldukça dengeli ve uzun bir dönemden sonra, aniden dengesi ve düzeni bozulmuş bir evre olan “ergenlik dönemi “içerisine girmektedir. Gelişim döneminde olan bir çocuk için ergenlik zor bir dönemdir.

Ergenlik döneminde olan bireyin duygusal tepkilerini de etkileyen sebepler arasında cinsiyet, sağlık durumu, okul başarısı, sosyal kabul ve zekâ düzeyi önemlidir. Sağlık durumuyla duygusal gelişimi arasında önemli etkileşim vardır. Olumsuz bir sağlık durumuna sahip ergenin duygu yoğunluğunun arttığı belirlenmiştir. Ergen için bu dönem bedensel yapısını incelemek çok önemlidir. Bu dönemde küçük kusurlar bile çok büyütülebilir. Araştırmacılar ergenlik evresinde yüksek bir duygusallık görüldüğüne dair düşünceleri aynıdır. Ayrıca bu dönemde duyguların şiddet kazandığı ve kişinin tüm hayatını etkilediği görülmektedir (Yavuzer, 2013).

Duygusal gelişim hayat boyu devam eden bir olgudur. Bireyin hayatının her dönemin de olduğu gibi ergenlik döneminde de duygusal gelişim ve değişimler farklılık göstermektedir. Ergen birey oluşan bu duygularını uçlarda yaşayabilir. Özellikle bu dönemde fiziksel ve sosyal hayatında olan değişimleri duygusal problem meydana getirebilir. Örneğin; birey gözlük takması ergenlik dönemine kadar sorun oluşturmazken bu dönem de sorun haline gelebilir ya da bireyin okul değiştirmesi büyük bir problem olabilmektedir. Bu duygular ergenlik döneminde olan bireyin tüm yaşamında etkili olmaktadır.

2.1.5.Ergenlikte Ahlak Gelişimi

Ergenin toplumda kendinden beklenmekte olan fonksiyonlarını yerine getirebilmek için onu meydana getiren insanların bazı normlarını içselleştirmesi gerekmektedir. Bu normlardan bazıları, kişinin başkaları ile nasıl iletişime geçeceği; başkalarını kırmaktan nasıl kaçınacağı, çoğunlukla diğer kişiler ile iyi geçineceği diğer bir açıdan çevresinde

nasıl aktif bir uyum sağlayabileceğiyle ilişkilidir. Ahlak gelişimi toplumun bütün değerlerine kayıtsız şartsız uyum değildir, toplum için uyum sağlamak kendi değerlerini oluşturma ve geliştirme sürecidir (Senemoğlu, 2013). Bireyin diğer insanlarla kurduğu etkileşim ve iletişim sırasında yazılı olmayan kuralları kendi değerlerine göre oluşturması ve uygulaması bireyi sosyal hayatta daha kabul edilebilir hale getirmektedir. İşte bu yazısız kuralları benimsemek ve bunu uygulamak bireyin sosyal hayatında vazgeçilmezi olarak nitelendirebiliriz.

2.1.6.Ergenlik Döneminde Cinsel Gelişim

Ergenlik döneminde bir taraftan fiziksel açıdan önemli değişiklikler olurken, diğer yandan adolesan dönemi cinsel yaşamı olmayan çocukluk dönemi ile cinsel yaşamı olan erişkinlik arasında bir köprü niteliğindedir. Yeni belirlenen cinsel duygular ile başa çıkmak ve cinsel kimlik oluşturabilmek çok yönlü ve uzun bir süreç olduğu bilinmektedir (Santrock, 2016).

Ergenlik bireyin cinsel duygularını kontrol etmeyi, yeni yakınlaşmalar geliştirmeyi, olumsuz sonuçlarla karşılaşmamak için cinsel davranışını kontrol edebilecek beceriler geliştirmeyi içermektedir. Cinsel açıdan kimlik oluşturmak yalnızca cinsel davranışlardan ibaret olmamaktadır (Karakoç, 2010). Cinsel kimlik, sosyal, kültürel ve bedensel faktörlerin rol oynadığı bir çerçevede gelişir ve çoğu toplum ergenlik döneminde cinselliğe sınırlar getirebilir (Santrock, 2016). Başka bir deyişle cinsel gelişim ergenin cinsel kimliğini oluşturmasında bir araç olarak görülebilir.

2.1.7.Ergenlikte Karşılaşılan Sorunlar

Ergenlik dönemi duygusal, fiziksel olduğu gibi, sosyal roller, beklentiler ve ilişkiler açısından kritik evredir. Ergenler, içerisinde buldukları evre itibarıyla ilişki, düşünce ve duygularında ani değişiklikler meydana gelmektedir. Bu döneme girilmesi ile birlikte görülmeye başlayan değişiklikler, bir takım problemleri de beraberinde getirir (Tamar ve Özbaran, 2004).

Ergenlerin yaşadığı bütün problemlerin temelinde; sosyal rollere, yeni gelişen kimliğe, belirlemekte olan yeni ihtiyaç gruplarına, toplumsal beklentilere uygun davranmak gerekmektedir. Ergenlik dönemi sorunlar şöyledir:

- Aile ve eviyle ilgili kaygı ve problemleri (ergenlik dönemindeki birey ve ebeveyn çatışmaları, ergenin otorite davranışına karşı sağlıksız davranışları gibi),
- Toplumda oluşturacağı rolü ile ilgili kaygı- sorunlar,
- Erkek-kız arkadaşlığıyla ilgili problemler,
- Okul ile ilgili problemler (arkadaş bulma, yeni grubun üyesi olmak istemek, öğrenci ve öğretmen arasındaki çatışmalar gibi),
- Gelecek kaygısı ve meslek seçimi ile ilgili problemler (seçeceği meslek için okuyacağı üniversite ve bölüme ulaşmak için stresli bir sürece başlamış olmanın oluşturduğu gerginlik gibi),
- Ahlak ve değerler ile ilgili problemler (içerisinde hayatını devam ettirdiği toplumun özelliklerine bağlı kalarak yaşadığı çatışma ve kaygılar),
- Sağlık ile ilgili sorun ve kaygı (Mermer, 2012).

Ergenlik döneminde oluşan gelişim ve değişimlerden dolayı çeşitli problemlerle karşılaşabilmektedir. Kimlik arayışı içerisinde olan ergen için bu dönemde problemleri çözüme kavuşturması gerekmektedir. Ergenin karşılaştığı problemleri çözüme kavuşturması sosyal hayattaki rolleri kazanması ve gelecekte sağlıklı bir kimlik geliştirmesini sağlamaktadır.

2.1.8.Ergenlik Dönemi ve Akran İlişkileri

Ergenlik evresinde olan bireyde belirgin ve hızlı bir şekilde bedensel ve hormonal değişiklikler olmakta ve bu değişikliklere uyum sağlarken bir yandan da duygu bakımından yenilikler oluşturmaya başlamaktadır. Ergenlik dönemi yıllarında mantıksal, sözel ve bilişsel değişimlerle birlikte duygusal ve sosyal bakımdan olan değişim ergenin ailesi ve arkadaşlarıyla etkileşimini de çeşitlendirmektedir. Çocukluk dönemi ve ergenlik dönemi yılları arasında toplumsal ilişkiler farklılaşmaktadır. Tabi ki de çocuğun anne-babası ile ilişkileri bu evrede etkisini sürdürmekle birlikte ergenlik evresinde etki kazanan başka bir olay ise akran ilişkileri olmaktadır (Bayhan ve Işıtan, 2011).

Ergenlik, bireyin yaşamında etkili bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Bu evrede yaşanacak her yaşantı bireyin geleceğinin alt yapısını oluşturmaktadır. Bireyin bu evrede yaşayacağı olumlu ilişkiler ve gelişimiyle etkili bir eğitimin sağlam temellerini

oluşturması bakımından önemlidir. Ergenlerin bakış açısından akranları önem taşımaktadır. Ergen bireyler aileden çok akranlarıyla zaman geçirmekte ve deneyimleriyle elde ettikleri davranış ve bilgiyi akranlar aracılığıyla öğrenmektedir. Ergen bireyler akranlarının iyi ve kötü hareketlerinden, etkilenmeye daha hazır olan bireylerdir. Ergenlik evresine kadar ailesi ile güven içerisinde yaşayan çocuk, gelişimin doğal bir sonucu olarak bu evreden itibaren ailesinden uzaklaşmaya, ailesi dışındaki çevreye ilgi duymaya başlamaktadır. Bunun sonucunda kişinin akran çevresi önem kazanmaktadır. Sosyal gelişimin amacı olan toplumsal uyum, ergenlikte akran etkileşimleriyle başlar. Ergen, akranlarını önemser ve kendini benimsetmek amacıyla davranış ve tutumlarını da değiştirebilir (Türnüklü, 2007; Ayas ve Pişkin, 2011). Dolayısıyla akran ilişkileri ergenin kişisel özelliklerini şekillendirmekte bir araç olarak görülebilir.

2.1.9.Ergenlerde Meslek Seçimi

Meslek seçimi hayli karmaşık bir süreç olarak önümüze çıkmaktadır. Mesleki gelişim sürecinde, çocukluk döneminde bir meslek fikrini oluşturmaya başlamasından itibaren, erişkinlikte bir meslek edininceye kadar geçen dönemleri kapsamaktadır (Karakoç, 2010). Günümüzde, kişinin meslek seçiminde aldığı karar bir anda olamadığı, mesleki açıdan gelişim sürecinde şekillenip alınan kararlar doğrultusunda karar verildiği görülmektedir. Meslek seçimi ve bir mesleğe başlama, genel hatlarıyla bireyin yaşamında psikolojik bir gelişimin sonucudur. Küçük yaşlarından başlayıp gelişim göstererek son ergenlik döneminde ve daha sonra şekil kazanıp, somutlaşmaktadır (Vurucu, 2010).

İnsan, yaşamı boyunca farklı tercihler yapar. İlerde çalışacağı mesleği, giyeceğini, yemeğini, evini, arkadaşlarını, eşini gibi seçimlerde bulunur. Meslek seçimi, bireyin yaptığı seçimler arasında en önemlisi olabilir. Çünkü kişinin mesleğini seçerken bir taraftan da gelecekteki hayatını da belirlemektedir. Hatta meslek seçimi, bireyin dünya görüşünü, kiminle evleneceğini, alışkanlıklarını ve günlük yaşam biçimini belli bir şekle sokan etkilere sahiptir. Birey hayatında çok yönlü etkileri olabilen bir uğraşı alanının seçimi çağımızda zorlaşan bir olgu halindedir. Çünkü günümüzdeki endüstri ve teknoloji alanındaki değişim ve gelişimler toplumlarda yeni mesleklerin ve iş alanlarının ortaya çıkmasına, bunlar ise meslek ve iş yaşamının seçeneklerinin artmasına, karmaşıklaşmasına sebep olmaktadır (Karakoç, 2010). Ergenlik döneminde olan birey

kimlik karmaşası nedeniyle sürekli düşüncelerinde değişiklikler meydana gelebilir. Yaşamı boyunca etkili olacağı mesleki seçiminin ergen tarafından iyi düşünülmesi ve karar verilmesi gereken bir konudur.

2.2.Mesleki ve Teknik Eğitim

Bu alt bölümde, mesleki ve teknik eğitimin tanımı, amaçları, önemi, tarihçesi kız teknik ve meslek lisesinin ve endüstri meslek lisesinin tarihçesi amaç ve görevleri kısaca anlatılmaktadır.

2.2.1.Mesleki ve Teknik Eğitimin Tanımı, Tarihçesi Önemi ve Amaçları

Mesleki eğitim, bireyin çalışma yaşamındaki belirli meslek alanında çalışan olarak herhangi bir statüde olması için genel meslek kültürüne ve gerekli minimum yeterliliğe sahip olmasını mümkün olmasını sağlayan denmektedir. Teknik eğitimi tanımlayacak olursak; yüksek seviyede matematik ve fen bilgisi ile uygulamada yetenek sağlamış sağlık, mühendislik, tarım, beslenme, ticaret gibi her konumda bulunabilecek kişileri yetiştiren kurumdur (Şaşmaz, 2012). Mesleki ve teknik eğitimin amacı, yetiştirdiği öğrencileri topluma katkısı olan bir vatandaş olarak bunun yanında esnek bir kurgu içerisinde yetenek-İlgileri yönünde ortak bir genel kültür verilerek yüksek öğretilere ve/veya çalışma yaşamına hazırlamaktır.

Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim XII. yüzyıldan XVIII. yüzyıl sonuna kadar geleneksel usullerle sanatkâr ve esnaf gruplarınca yürütülmüştür. Selçuklu devletinde “Ahilik” adıyla kurulmuş bulunan sanatkâr ve esnaf teşkilatı, Osmanlı devleti döneminde de bir süre sürdürmüş daha sonra “Lonca” ve “Gedik” teşkilatlarına dönüşmüştür. Mesleki ve teknik eğitim alanında modern anlamdaki ilk girişimler XVIII. yüzyılda orduyu düzenlemek nedeniyle başlatılmıştır. Meslek öğretimi, 1860’lı yıllardan başlayarak örgün eğitim kurumları olarak değerlendirilebilen mesleki ve sanat okullarına verilmiştir. Cumhuriyet ile beraber mesleki ve teknik eğitim devlet politikası olarak ele alınmıştır. Bundan dolayı mesleki ve teknik eğitim, 1927 yılında Millî Eğitim Bakanlığının görev ve hizmet alanı kapsamına alınmış olup 1933 yılında Bakanlık tarafından kurulan Mesleki ve Teknik Tedrisat Umum Müdürlüğü tarafından yönetilmeye başlanmıştır. 1941’de Mesleki ve Teknik Tedrisat Umum Müdürlüğü yerine Mesleki ve

Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur. Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, 1960 yılında Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ticaret Öğretimi Genel Müdürlüğü olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır. 1992 yılında yayımlanan 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü, Sağlık İşleri Dairesi Başkanlığı, Çıraklık, Mesleki ve Teknik Eğitim Geliştirme ve Yaygınlaştırma Dairesi Başkanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. 2011 yılında yayımlanan 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Millî Eğitim Bakanlığında mesleki ve teknik eğitimin yürütülmesinden sorumlu altı birim, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü (MTEGM) adı altında birleştirilmiştir. Yaygın mesleki eğitim ile açık öğretim kurumları da Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (HBÖGM) bünyesinde toplanmıştır (T.C Milli Eğitim Bakanlığı, 2014).

Bu eğitim, teknoloji ve bilimin gelişmesi ile mesleki eğitim almak isteyenlere istedikleri meslek ile ilgili temel beceri ve bilgilerinin öğretilmesi yanı sıra işi ile ilgili teknolojik araçların kullanımının öğretilmesini kapsamaktadır. Yenilikleri olan teknolojik araçlara bakılarak meslek alanlarındaki farklılığın artması ve şu anda olan mesleklerdeki nicelik ve nitelik olarak değişikliklerine uyum sağlama çabası ile mesleki eğitimin önemi de artmaktadır. Teknoloji ile beraber edinilen bilginin devamlı artması, bilgiyi almak yerine, işlevsel bilgiyi öğrenmenin ve bilgi üretimini etkisini arttırmıştır. Bu olayın olabilmesinin mesleki eğitimle gerçekleştirileceğinden mesleki eğitimin etkisini gösterir (Arslanoğlu, 2012).

2.2.2.Kız Teknik Öğretim Okulları

Kız Teknik Öğretim okulları, günümüzün teknolojik, sosyal ve ekonomik gelişmelerine uyumlu olarak, aile ekonomisine ve ülke sanayisine katkıda bulunabilecek biçimde farklı bölgelerin ihtiyaçlarından hareketle, teknolojide ve çağdaş bilimlerdeki yöntemlerini bilen, kullanan, yorumlayan ve geliştirmeye çalışan, orta düzeyde meslek elemanı yetiştirebilen eğitim kurumlarıdır (Yörük, Dikici & Uysal, 2002).

1960 yılına kadar bu ad ile etkinliklerini sürdüren Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü, mesleki ve teknik öğretime duyulan ihtiyaç ve bu alandaki okullara olan talebin artması üzerine, Bakanlık Makamının 01 Mart 1960 tarih ve 2180 sayılı onayı ile " Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü " olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır. 30 Nisan 1992 tarih ve 3797 sayılı "Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun'un 14'üncü maddesi ile Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünün temel görevleri belirlenmiştir. Kız Meslek Liseleri, Kız Teknik Liseleri, Anadolu Kız Meslek Liseleri, Anadolu Kız Teknik Liseleri, Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüleri, Pratik Kız Sanat Okulları ile aynı seviye ve türdeki diğer mesleki ve teknik, örgün ve yaygın eğitim kurumlarının eğitim-öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetleri yürütmektir. Okul ve kurumların eğitim-öğretim programlarını, ders kitapları ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmaktır (Kılıç, 2007).

2.2.3. Erkek Teknik Öğretim Okulları

Erkek Meslek Liseleri; Türkiye'deki endüstrisinin ihtiyaç duyduğu iş konumlarında orta kademe teknik insan gücü yetiştirmeye çalışan ve yüksekokullara öğrenci hazırlamaktadırlar. Bu kurumlar; Teknik Liseler, Anadolu Teknik Liseleri, Anadolu Meslek Liseleri, Endüstri Meslek Liseleri ve Çok Programlı Liselerden oluştuğu görülmektedir. (Kazu ve Demirli, 2002).

Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğümüzün görevleri; şu anda yürürlükte bulunan ve 1992 yılında çıkarılan Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkındaki 3797 sayılı Kanununun 13. maddesi ile günümüzdeki haline gelmiştir. Endüstri meslek liseleri, teknik liseler, Anadolu meslek liseleri, Anadolu teknik liseleri, pratik sanat okulları ile aynı düzeyde ve cinsteki diğer mesleki ve teknik örgün ve yaygın eğitim kurumlarının eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetlerini yürütmek, okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitapları ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına sunmaktır (Kılıç, 2007).

2.3.Akran Zorbalığı

2.3.1.Zorbalığın Tanımı

TDK'ya göre zorba, gücüne güvenerek, hükmü altındakilerin davranış özgürlüğünü engelleme ve söz söyleyen kişi, zorbalık ise zorbaca davranışta bulunma olarak belirtilmektedir (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2020). Zorbalık davranışını "kendini savunmakta güçlük çeken bir kişiye karşı yönlendirilen bir veya daha fazla insanın tekrarlayan ve kasıtlı (hoş olmayacak veya incitici) olumsuz davranışı" olarak tanımlanabilir (Olweus, 1993).

Olweus, okul zorbalığını ilk defa; bir topluluk aracılığıyla yapılmakta olan şiddet ya da hoş olmayacak şekilde yapılan davranışlar anlamıyla eş olan "mobbing" kavramı ile kullanmıştır. Olweus (1994), okul zorbalığını; bir bireyin bir ya da daha çok birey aracılığı ile devamlı şekilde sağlıksız davranışlara maruz kalması olarak tanımlanmıştır. Okul zorbalığı davranışının, sözel ve fiziksel durumlarla doğrudan gerçekleştirilebilen davranışların yanı sıra okulda bulunulan gruptan dışlama veya mimik ve jestlerini kullanarak kişiyi rahatsız edecek şekilde davranma gibi dolaylı olarak gerçekleştirilebilen davranışları da kapsadığını ifade etmektedir. Ona göre bir davranışın zorbaca hareketler olarak isimlendirilebilmesi için şu 3 maddeyi taşıması gerekmektedir:

- 1) Bilinçli şekilde zarar vermenin amaçlanması,
- 2) Devamlılık özelliği göstermesi,
- 3) Zorba ve mağdur arasındaki güç dengesizliğinin olarak gösterilebilir.

Bu güç eşitsizliği; kurbanın psikolojik veya fiziksel olarak kendini zorbalık yapan kişiden daha zayıf algılamasına ve zorbanın davranışlarına karşı kendisini savunacak gücünün olmadığını düşünmesine sebep olmaktadır. Güç dengesizliğinin en önemli belirleyicisi mağdurun maruz kaldığı zorbalığın türüdür ve mağdurun grupta tehdit edici veya gruptan dışlanma mesajlar alma gibi zorbalık türleriyle karşı karşıya kaldığı durumlarda, güç dengesizliğinin seviyesini belirlemek güçleşmektedir (Olweus, 1994).

Olweus tarafından ortaya konan zorbalık ile ilgili kriterleri destekleyen Berger (2007), zorbalık ile ilgili araştırma yapanların, öğrenciler arasındaki arkadaşça şakalaşmalarla bir

defalık yaptıkları hareketleri zorbalık davranışı olarak kabul etmediklerini, kırıncı ve düşmanca davranışları zorbalık olarak kabul ettiklerini belirtmektedir.

2.3.2.Zorbalığın Türleri

Literatüre bakıldığında Olweus'un yapmış olduğu sınıflandırma çoğunlukla çalışmalarda kullanıldığı görülmektedir. Olweus (1993), üç çeşit zorbalıktan bahsetmektedir: Fiziksel zorbalık, sosyal dışlama ve sözel zorbalıktır. Zorbalık davranışları, genel bir sınıflamayla doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayrılır (Berger, 2007; Olweus, 1993). Doğrudan zorbalık eylemleri, mağdura açık bir şekilde saldırıda bulunmayı ifade etmektedir. Dolaylı zorbalık davranışı ise, mağdura dolaylı yollardan saldırıda bulunmayı ve zarar vermeyi ifade etmektedir (Olweus, 1993). Doğrudan zorbalıkta, mağdur açısından zorbalık davranışlarını yapanın kim olduğu bilinebilirken, dolaylı zorbalık davranışı çoğunlukla bilinemeyebilir (Berger, 2007).

Bu nedenle, zorbalık davranışı doğrudan yapılan fiziksel temas (vurma ve tekmeleme gibi) ya da sözel ifadeler ile (tehdit etme, lakap takma, alay etme, aşağılama gibi) oluşabileceği gibi, herhangi bir sözel ifade veya fiziksel temas olmaksızın da ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, karşıdakini rahatsız edici jest ve mimikler kullanma, görmezden gelme, gruptan dışlama ya da hakkında dedikodu yayma, karşıdakinin isteklerini reddetme, eşyalarına zarar verme veya eşyalarını çalma gibi eylemler de zorbalık kapsamına girmektedir (Olweus, 1993; Due, Holstein, Lynch & Diderichsen, 2005).

Berger (2006) da bir çeşit saldırganlık türü olarak da kabul edilebilen zorbaca davranışlar sözel (alay etme, hakaret etme vb.), fiziksel (vurma, itme, dövme vb.), ilişkisel ve sosyal, (hakkında söylenti çıkarma, sosyal ortamlardan yalıtma, dedikodu yapma vb.) ya da sanal ortamda (telefon ve bilgisayar vb.) olarak yapılabildiği görülmüştür.

Bir başka zorbalık çeşidi ise bireyin içinde yaşadığı özelliklerine, ırkına, kişiliğine saldırı olarak ele alınabilir. Bireyin bireyin kişilik özellikleri zorbalığa maruz kalıyorsa kişisel zorbalık, etnik kökeni ve kültürü zorbalık davranışına maruz kalıyorsa grup zorbalığı olarak adlandırılmaktadır (Verkuyten ve Thus, 2001). Buna ek olarak Elliot (1992) cinsel zorbalık kavramını tanımlamıştır. Fiziksel ve sözel olarak cinsel tacizin yapıldığı türdür (Şahin ve Akbaba, 2017).

Tablo 1. Zorbalık davranışını gösterme türleri

Zorbalık Türleri	Yapılış Şekilleri
Sözel olarak yapılan zorbalık	Lakap takma, hakaret etme, sürekli olarak kızdırma
Fiziksel olarak yapılan zorbalık	İtme, yumruk vurma, çimdik atma, tekmelemek, alet kullanma ve tokat atma
Duygusal olarak yapılan zorbalık	Bir gruptan dışlama, bireyle ilgili bir konuda alay etme
Zorbaca başkasının eşyasını alma	Karşısındakinin önemli gördüğü eşyalarına zarar verme
Saklama Zorbalığı	Para, kitap, elbise, oyuncak gibi değerli eşyaların zorbaca saklanması
İrkçi zorbalık	Bireyin kökeni, fiziksel yapısı, şivesi ile alay etme, elbisesi veya hakarete bulunma
Davranış olarak yapılan zorbalığı	Yumruk gösterme, yüz asma
Bozucu Zorbalık	Sınıf ortamında çalışmalarını ve ödevlerini bozmak ya da oynanan bir oyunu bozmak etmek
Cinsel zorbalık	İstenmeyecek şekilde bedensel temas (cinsel olarak taciz etme) ya da küfür niteliğinde sözel hareketler

Kaynak: Şahin ve Akbaba, 2017

Tablo 1’de akran zorbalığının türleri verilmiştir. Akran zorbalığı türlerine bakıldığında akran ilişkilerinde olan birçok olayın akran zorbalığına neden olduğu görülmektedir. Akran zorbalığı türlerinin öğrenciler tarafından bilinmemesi ve ergenlerin zarar verici davranışları akran zorbalığı olarak nitelendirmeleri akran zorbalığı anlamalarına yardımcı olacaktır.

2.3.3.Zorbalığın Görülme Sıklığı

Akran zorbalığı ile ilgili literatür çalışmalarına bakıldığında tüm dünyada ve Türkiye’de olan yaygın bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Olweus (1993) tarafından Norveç’te yapılan bir çalışmada öğrencilerin %15’i zorbaca davranışlarla karşılaşmakta ve bu

öğrencilerin %7'sinin zorba ve %9'unun kurban konumunda yer aldığını belirtmiştir. Ayrıca bu çalışmada yer alan öğrencilerin %2'sinin haftada en az bir defa zorbalık eylemlerinde bulunduğunu ve %3'ünün de hafta da en az bir kere zorbalık olaylarına maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

ABD'deki çalışmalara bakıldığında zorbalığa kurban oranının bazı çalışmalarda %30'un altındayken bazı çalışmalarda bu oranın %80'e ulaştığı görülmektedir. Zorbalık ABD 'de daha yaygın olduğu görülmektedir. Öğrencilerin kurban olma oranını %6 ile %78 arasında değiştiği dikkati çekmektedir. Zorbalık sıklığıyla ilişkili Kanada'da yapılmış çalışmalara bakıldığında zorbalık yapma oranı %6 ile %15 kurban olma oranını %8 ile %10 arasında değiştiği bulunmuştur. Araştırmalar incelendiğinde zorba/kurban oranı en düşük olarak Kanada'da %1 olarak görülmüştür (Yaman, Eroğlu & Peker, 2011).

Bjorkquist ve diğer araştırmacıların (1982: 309) Finlandiya'da yaptıkları çalışmada 14-16 yaşındaki 430 kız ve erkek öğrencinin %5 i kurban, %5'i zorba olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre erkekler kızlara göre üç katı kadar zorba/kurban problemi içerisinde de buldukları görülmüştür. Lagerspetz ve arkadaşlarının (1982: 49) aynı yıl yine İskandinav ülkelerinde yaptıkları bir çalışmada da yakın sonuçlar (erkeklerin %13,7'si, kızların %5,4'ü) elde ettikleri görülmektedir (Dölek, 2002).

Türkiye'de yapılan araştırmalara bakıldığında Gökaya ve Tekinsav'ın (2020) akran zorbalığının ortaokul öğrencileri üzerindeki etkisine bakıldığında öğrencilerin; %34,9'unun kurban, %2,8'inin zorba, %35,3'ünün izleyici ve %27'sinin zorba-kurban grubunda yer aldığı saptanmıştır. Dölek (2002) yaptığı çalışmada zorba çocuklar oranının %8 kurbanlar ise %8 bulmuştur. Karaman-Kepenekçi ve Çınkır (2001) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada öğrencilerin %30'unun fiziksel zorbalık, %44'nün sözel zorbalık %9'nun cinsel zorbalık ve %8'inin duygusal zorbalığa maruz kaldıklarını bulmuştur. Ülkemizde zorbalık ile ilgili araştırmalar incelendiğinde zorbalığın diğer ülkelerdeki gibi bizde de ciddi bir problem olduğunu görülmektedir.

2.3.4.Zorbalık Sürecinde Yer Alan Gruplar

Zorbalık süreci sadece zorbalık yapan kişi ve mağdur olan kişi (kurban) arasında geçmemektedir. Zorbalık davranışının içerisinde dört farklı gruba bölünmüştür. Bunlar zorbalılar, kurbanlar, zorba kurbanlar ve izleyicilerdir.

2.3.4.1.Zorbaların Özellikleri

Zorbalık yapan çocukların çoğunlukla fiziksel olarak güçlü olarak görülmektedir. Enerjik ve aktiflerdir. Ayrıca acıya dayanma eşikleri yüksektir. Kurbanlardan bedence ve yaşça büyük olabilirler. Güce dayalı olan benlik zihniyetine sahip olmaktadır. Kaygı düzeyleri düşüktür. Kendisini başarılı, sert ve becerikli görürler. Baş etme yetileri yüksektir, bağımsızdır ve kendini güvenle ortaya koyabilmektedirler. Kurbanın cezayı hak ettiğine inanmaktadır. Bu çocuklar evde zamanı az geçirir, aile içinde sağlıklı etkileşimi azdır. Hazırcevap, güvenli, alaycı ve dalgacıdır. Otoriteyi ve otorite kuranları sevmez. Kendi sosyal idealine uygun olan güçlü ve baskın erkeklerle uyum göstermektedirler. Bu çocukların ebeveynlerine yönelik olumsuz duyguları taşıdıkları görülmektedir. Aile içerisindeki empati düzeyi, şefkat ve sevgi düşüktür. Ebeveynlerinde geçmişte zorba olma ihtimalleri yüksektir (Ögel, Tarı & Eke, 2006).

Olweus (1993), zorbalık davranış şekillerine göre gruplandırarak, zorba ve pasif zorba arasındaki farklılıklara dikkat çekmiş, zorbalık davranışlarında anahtar davranışın “başlatıcı” olup olmamak olduğunu altını çizmiştir. Pasif zorbaların başlatan olmadıklarını, çoğunlukla diğerlerini takip ettiklerini; pasif olmayan zorbaların ise başlatan olma görevini yaptıklarını ve mağduru fiziksel veya sözel herhangi bir zorbalık davranışını yapmaktan kaçınmadıklarını ifade etmektedir.

2.3.4.2.Kurbanların Özellikleri

Zorbalık davranışına maruz kalan (kurban/ mağdur) çocukların bir kısmı ev yaşamından hoşlanıyor ve aile ile yakın ilişkiler içerisinde olabilir. Bu çocukların bir kısmı çekingen, endişeli, içe dönük ve pasif oldukları gözlenmektedir. Bu çocukların iletişim becerileri zayıf olabilirler, sosyal olarak duyarsız olabilirler ve sosyal becerilerde sorun yaşıyor olabilirler. Bu çocuklarda kaygı sorunları, uyum zorlukları ve bazen de aşâğılık duygusu gözlemlenebilmektedir. Kendilerini zihinsel ve yetenek açısından yetersiz görüyor olabilmektedirler. Bazı problemlerinde tek başına baş edemeyeceklerine inanır ve yardım isteyemezler, kendilerini çaresiz ve etkisiz hissedebilirler. Zorbalık davranışlarını hak ettiğine inanmaktadır. Zorbalık davranışı yapanlardan yaşça ve bedenen küçük olabilirler. Fiziksel bozuklukları (şişmanlık, gözlük kullanma ya da aşır zayıflık vb.) olabilir (Ögel, Tarı & Eke, 2006).

Tipik bir kurban, genellikle diğer öğrencilerle kıyaslandığında daha güvensiz ve kaygılıdır. Kurbanlar çoğunlukla dikkatli, sakin ve duyarlı çocuklardır. Kurbanları iki farklı grupta ele alınabilirler: Pasif ve tahrik edici kurbanlar olarak sınıflandırılır. Pasif kurbanlar, tipik olarak sakin, sessiz olan ve çevreleriyle çok yakından ilişki kurmayan kimselerdir. Genellikle, fiziksel olarak zayıf oldukları gibi, düşük düzeyde bir özgüvene de sahiptirler. Diğer yandan, tahrik edici kurbanlar ise, yoğunlaşma sorunu yaşayan, saldırganlığı tahrik edebilecek ve karşısındaki kişiyi huylandırabilecek türden davranışlar sergileyen çocuklardır (Olweus, 1993).

Ergenlik döneminde olan birey kurban davranışları sergilemeleri yönünde genellikle sosyal becerileri zayıf olabilmekte ve kendini ifade etmekte zorluklar yaşamaktadır. Kurban zorbalık davranışları ile başa çıkamayınca normalleştirmeye başlar ve zamanla bu davranıştan rahatsız olmadığını dile getirmektedir.

2.3.4.3. İzleyicilerin Özellikleri

Yaşanan zorbalık durumları esnasında, zorbalık durumuna şahit olanlar, seyirci durumunda olanlar da bulunabilmektedir. Zorbalık davranışına şahit olanların bir kısmı yaşanan zorbalığa müdahale etmeye çalışırken bir kısmı ise sadece seyirci konumunda kalmayı tercih etmektedir (Kabil, 2010).

İzleyici öğrencilerin sayısının hem zorbaların hem de kurbanların sayısından fazla olduğu görülebilmektedir. Zorbalık ile mücadele edilmesinde en önemli rolü izleyici öğrencilerin üstlenmesine rağmen okullarda zorbalık probleminin çözümünde izleyici öğrencilerin problemin çözümüne sağlayabileceği katkı göz ardı edilebilmektedir. İzleyici zorbalık davranışına doğrudan katılmamakla beraber nasıl bir seyir izlediğini ve zorbalık davranışına kimin karıştığını bilmektedir. İzleyiciler hiçbir şeye karışmazlar, zorbayı kışkırtır ya da ortamdan uzaklaşırlar ve zorbaya yardım edebilirler (Yaman, Eroğlu & Peker, 2011). Zorbalık yapan ergen kadar suçlu olan bir diğer grup ise izleyiciler her şeyin farkındadır fakat müdahale etmeye ya çekinirler ya da müdahale sürecinde geç kalabilmektedir.

2.3.5.Zorba Kurban Özellikleri

Zorba kurban durumunda olan çocuklar, bazen zorbalık davranışları sergilerler, bazen de kurban durumuna düşebilirler. Bu çocukların ne zaman zorbalık davranışı uygulayacakları ve ne zaman kurban duruma düşeceklerini tahmin etmek güçtür (Kabil, 2010).

Berger (2007), zorba kurbanların, aslında saldırgan kurbanlar olduklarını, kendilerinden güçlü kişiler tarafından zorbalığa uğrayan bu çocuklar, fırsatını bulunca kendisinden daha güçsüz olan kişilere karşı zorbalık yapmaktadırlar. Zorba kurbanlarla zorbalılar arasındaki fark, zorbalıların daha çok güç elde etmek, hayranlık kazanmak, baskın olmak için saldırgan davranışlar göstermeleridir. Zorba kurbanlar ise, bir saldırıya ya da bir saldırı olasılığına karşı tepkisel bir saldırganlık gösterebilirler.

2.3.5.1.Zorbalık ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Zorbalıkla ilgili literatür incelendiğinde en fazla ele alınan değişkenlerden biri cinsiyet olarak görülmektedir. Literatürdeki sonuçlar ise araştırmalarda cinsiyet konusunda çelişkili olduğu görülmektedir. Bazı çalışmalarda erkeklerin zorbalıkta ön plana çıktığını gösterirken bazı çalışmalarda aralarında ilişki bulunmamaktadır (Şahin ve Akbaba, 2017).

Yapılan araştırmalarda bu davranışın daha çok fiziksel olduğu gösterilmektedir. Bu çalışmalarda kızlar hem doğrudan yapılan (fiziksel saldırı) hem de dolaylı olarak (lakap takma, söylenti çıkarma) davranışların hedefi olmaktadır. Kızlara erkekler tarafından tehdit, fiziksel zarar verme ve sözel olarak zarar verilmektedir. Kızlar erkeklere göre dolaylı zorbalığa daha çok maruz kaldıkları belirlenmiştir (Olweus, 1993). Erkek çocuklarda vurma, çekme, tehdit etme ve itme, kız çocuklarında ise grupta dışlama, söylenti çıkarma ve dedikodu yapma gibi davranışlar sık yapılmaktadır. Erkeklerin diğer erkeklere baskınlık kurma duygusu; kızların ise diğer kızların sosyal ilişkilerine zarar vererek onları yalnızlaştırmayı amaçladığı düşünülmektedir (Yaman, Eroğlu & Peker, 2011).

2.3.5.2.Zorbalık ile Yaş Arasındaki İlişkisi

Zorbalık hareketlerini anlayabilmek için araştırmalarda kullanılan değişkenlerden biride yaştır. Olweus (1993) küçük yaşlardan itibaren zorbalık davranışına maruz kalındığını ancak yaş büyüdükçe zorbalık davranışına maruz kalma sıklığının azaldığını belirtmektedir.

Pelligrini ve Long (2002) zorbalık davranışının ergenlik dönemiyle beraber yükseldiği bulmuş ve bu olayın ergenin zorbaca davranışlarının sosyal pozisyon elde edebilmek için aracı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Ergen, yeni girdiği arkadaş grubunda sosyal ilişkiler kurabilmenin ve akranlarını yönetebilmenin tek aracılığı olarak zorbalık davranışını görebilmektedir. Zorbalık yapanların ergenliğe geçişiyle birlikte artmasına karşın kurban olma durumu ise ergenliğe geçişi ile azalmaktadır. Olweus (1993) aynı Şekilde doğrudan zorbalık davranışı yapma oranının ilkokul yıllarında artış gösterdiğini, en yüksek seviyeye ortaokul yıllarında ulaştığını ve lise döneminde ise düşmekte olduğunu belirlemektedir. Ergenlik döneminde özellikle erkek çocuklarının diğer erkeklere saldırganca davranışlar sergiledikleri görülebilmektedir. Ergenlik dönemine geçişte zorbalık davranışların sergileme olayının artış göstermesi: akranlar arası baskınlık hissi, akran grubunun ve sosyal çevrenin yapısının değişmesi ve karşı cinsle ilişkili kurma isteği sayılabilir. Çocuk ve gençlere; yaşamlarının bir bölümünde %60-65 oranında zorbalık uygulandığı dikkat çekmektedir. UNICEF'in 2015 yılında yayınladığı rapora göre; Türkiye'de yaşayan çocukların %33'üne, 11 yaşına gelesiyeye kadar zorbalık yapıldığı bildirilmektedir (Çelenk ve Yıldızlar, 2019). Zorbalık her yaş grubunda olan ve oldukça yüksek oranda görülen bir durumdur. Özellikle ergenlik döneminde fiziksel ve kişisel özelliklerin değişimi zorbalık davranışlarını etkilediği görülmektedir.

2.3.5.3.Zorbalığın Sonuçları

Ülkemizde olduğu gibi Dünya'da da yaygın bir sorun olan zorbalık davranışı hem zorbayı hem kurbanı hem de izleyici olanları psikolojik, fiziksel, sosyal ve akademik açıdan olumsuz etkilediği görülmektedir.

Okul zorbalığının olumsuz etkileri yalnızca mağdur öğrenciler üzerine değil, aynı zamanda zorbalık yapan öğrenciler üzerinde de sağlıksız etkileri bulunmaktadır. Okullarda zorbalık davranışına maruz kalan çocuklar (kurbanlar) üzerine yapılan

çalışmada bu çocuklarda; fiziksel, sağlık, akademi, psikolojik ve sosyalleşme ile ilgili olmak üzere değişiklik olumsuz ve kalıcı etkilerinin olduğunu gösterilmiştir (Rigby, 2003). Zorba davranışlar da bulunan ergenler de mağdurlar da birçok sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Mağdur ergenler, yalnızlık hissi, korkma, kaçınma, sinme, baş ağrısı, kaygı, mide ağrıları ve uyku bozuklukları gibi sorunlardan şikâyetçi olmaktadır. Zorbalık yapan ergenlerde ise boyun ağrısı, halsizlik, bitkinlik ve başka birçok çeşitli psikosomatik rahatsızlıklar görülebilmektedir (Dake, Price & Telljoharın, 2003).

Gün (2017) akran zorbalığını kişinin normal gelişiminin bir parçası olmadığını ifade etmiştir. Bu tür zorbaca davranışlar kurbanlar üstünde büyük bir boyutta olumsuz etkiler bıraktığı görülmektedir. Bu durum düşünülenin aksine sadece bireyin okul yıllarında değil ileriki hayatında da büyük sıkıntılara yol açabilmektedir. Kurban bireyler yaşamlarında mutlu ve başarılı oldukları anları yeterince yaşamayabilirler çünkü kendilerine ilişkin olumsuz düşüncelere sahiptir ve mutlu bir yaşamı hak etmediğine dair düşünceleri vardır. Bunlardan dolayı duygusal ve sosyal problemler yaşayabilirler. Diğer kişilerle yakın ilişkiler kurmak ve devam ettirmek onlar için çok zor olmaktadır. Bu problemler ilerleyen yıllarda da artarak devam eder ve ağır sosyal uyum sorunlarıyla karşılaşabilirler (Akt. Eminoğlu, 2018). Akran zorbalığı genel olarak bireyin tüm hayatını etkileyen sorunlara neden olmaktadır. Bu problemler bireyin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmede engel teşkil edebilir.

2.3.5.4.Zorbalığın Meydana Geldiği Yerler

Zorbalığın oluşma nedenleri ülkelere göre farklılaşma gösterebileceği gibi zorbalığın yapıldığı ortamlar bakımından da farklılıklar gösterebilmektedir. Ülkemiz dışındaki zorbalık davranışlarının yönetici ve öğretmenlerin göremeyeceği ortamlarda olurken Türkiye’de olan çalışmalara bakıldığında sınıflarda, bahçede, teneffüslerde ve okul çıkışlarında görülebilen, tanıklık edilebilen ortamlarda ortaya çıktığı görülmektedir. (Mermer, 2012).

Zorbalık içeren durumlar okul binasında (kantinde, tuvalette, sınıfta, yemekhanede, koridorda vb.), okul bahçesinde veya okul servisinde ve okul yolunda olabilmektedir. Çocukların bir kısmı sınıf ortamında zorbalık davranışına maruz kaldıklarını söyleseler de, bu durumlar çoğunlukla sınıf ortamının dışında ve okul ortamında ise yönetici ve

öğretmenlerin göremeyecekleri ortamlarda olmaktadır. Bundan dolayı bazı idarecilerin ve öğretmenlerin buldukları ortamlarda zorbalık davranışı olmadığını düşündürmektedir. Zorbalık olaylarının olduğu ortamlar açısında yapılan çalışmalar, zorbalık davranışını okul ortamlarında daha fazla bulunduğunu göstermektedir. Eğitimcilerin bulunduğu çalışmalarda %92 oranında “okul ortamında” zorbalık durumlarının yaşandığı bulunmuştur. Çinkır ve Kepenekçi'nin (2001) uyguladıkları çalışmada ise öğrenciler zorbalık durumlarını daha çok sınıf ortamında (%28,47) olduğunu bildirmişlerdir. Çelenk ve Yıldızlar (2019) öğrenci görüşlerine göre, zorbalık ile karşılaştıkları yerler incelendiğinde; %17,3 okul pansiyonu, %16,3 sınıf, olarak bulunmuştur. Zorbalık olaylarının en fazla sınıfta, okul içinde uygulandığı belirlenmektedir.

2.3.5.5.Akran Zorbalığı ve Okul İlişkisi

Çocukların en çok zaman geçirdiği yerlerden birisi de okuldur. Okul çocukların akranları ile zaman geçirdiği bir ortamdır. Bu nedenle akranlar arası zorbalığın büyük bir kısmı okullarda görülmektedir.

Akran zorbalığının sebepleri incelendiğinde, önemli nedenlerden birinin çocuğun yaşadığı çevre olduğunu ifade edilebilir. Okul çocuk için en önemli çevrelerinden birisidir. Okulun içinde bulunduğu bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel durumu zorbaca davranışların ortaya çıkmasında önemli bir rol oynayabilmektedir. Bundan dolayı okulda bulunan yöneticilerin ve öğretmenlerin zorbaca davranışlar hakkındaki bilgi ve tutumları da zorbalık davranışları üzerinde önemli bir yer edinebilir. Zorbalık davranışı üzerinde rol oynayan diğer bir faktör ise okulun türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Okulun özel okul ya da devlet okulu olması, düz lise, meslek lisesi ya da anadolu lisesi olması da akran zorbalığını etkileyebilmektedir (Şahin ve Akbaba, 2017).

Pişkin ve Ayas (2011), çeşitli liselerde bulunan öğrencilerin zorba ve mağdur olma seviyeleri incelendiğinde, mağdur öğrencilerin endüstri meslek lisesi; zorbaca davranışlar sergileyen öğrencilerin ise özel liseye giden öğrencilerin olduğu görülmektedir. Bulgular göre en az zorbalık davranışına uğrayan ve en az zorbalık davranışı yapan grubun ise Anadolu Lisesine giden öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür.

2.3.6. Akran Zorbalığı ile İlgili Yapılan Çalışmalar

2.3.6.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Bozan, Evgin ve Beşer (2021) erken ergenlik dönemindeki akran zorbalığının aile işlevleri ve çocuk davranışları ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmaya 320 öğrenci ve veli katılmıştır. Araştırma sonucunda; Sözel ve fiziksel zorbalığın büyük yaş grubunda, yedinci sınıf öğrencilerinde yüksek olduğu ve okulu sevmeyenlerin başkalarına daha yüksek oranda zorbalık yapma eğiliminde olduğu belirlendi. Zorbalık döngüsünde anne-babasından ayrı olan, aile bireyleri arasında şiddete tanık olan ve şiddetin aile üyeleri tarafından uygulandığını belirten öğrencilerin daha sık olduğu görülmüştür. Bu çalışma, akran zorbalığının aile işlevleri ve çocuk davranışları ile yüksek oranda ilişkili bir sorun olduğunu doğrulamaktadır.

Özer ve Korkman (2020) Afyon’da ortaokul öğrencilerinde okul iklimi ile başa çıkma stratejileri ve akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 284 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda; adalet, düzen ve disiplin, veli katılımı, kaynak paylaşımı, öğrenci kişilerarası ilişkileri ve öğretmen-öğrenci ilişkileri analiz sonucunda akran zorbalığı ile anlamlı ve pozitif ilişkileri vardır.

Alkan ve Arslan (2020) İstanbul’da lise öğrencilerinin akran zorbalığı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelemektedir. Araştırma bulguları kapsamında akran zorbalığının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha fazla zorbalık davranışı sergiledikleri tespit edilmiştir. Okul türüne göre akran zorbalığı puanları incelendiğinde, anlamlı bir fark olmadığı belirlendi. Araştırma bulguları literatür bağlamında tartışılmıştır.

Alkan (2019) lise öğrencilerinin sosyal başarı hedeflerini ve akran zorbalığı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 384 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda, sosyal başarı hedefleri toplam puanı ve akran zorbalığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Polat ve Sohbet (2019) ortaöğretime giden öğrencilerin akran zorbalığı uygulama ve zorbalığa maruz kalmaya ilişkin görüşleri incelemiştir. Bu araştırmaya 1743 öğrenci katılmıştır. Sonuç olarak; öğrenciler zorbalık davranışına yüksek oranda maruz kaldığını ve cinsiyetin akran zorbalığı açısından önemli bir farka neden olmadığını saptamıştır.

Adalar Çelenk ve Yıldızlar (2019) lise öğrencilerinde akran zorbalığı davranışı ve maruz kalmasını 478 lise öğrenci üzerinden incelemiştir. Araştırmanın sonucunda; fiziksel zorbalık ve fiziksel mağduriyetin diğerlerine göre yüksek olduğunu belirlemiştir. Ayrıca en fazla zorbalık yapan ve zorbalığa uğrayanların 9. Sınıftaki öğrenciler ve pansiyonda kalan öğrenciler olarak belirlemiştir.

Izğır (2019) lise öğrencilerinde akran zorbalığının yaygınlığını incelemiştir. Çalışmaya 9., 10., 11. ve 12. sınıftan 6776 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda; akran zorbalığı ile okul türü, okul başarısı ve zorbalık davranışına maruz kalan öğrencinin zorbalık davranışı geliştirme durumu arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Tanas Telci (2019) liselerde akran zorbalığının yaygınlığını incelediği çalışmasında ergenlerin zorbalık davranışına maruz kaldığı zorbalık türü ile okul türleri ve cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Sözel zorbalık davranışına maruz kalma kızlarda/erkeklerde ve tüm okul türlerinde görülen en yaygın zorbalık türü olarak tespit edilmiştir.

Adalar (2018) lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve akran mağduriyetini incelemiştir. Bu araştırma Rize ili Madenli ilçesindeki 478 öğrenciye yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda; öğrenciler fiziksel zorbalık ve mağduriyeti daha fazla bulunmuştur. 9. Sınıflar diğer sınıflara göre daha fazla zorba ve kurban olarak bulunmuştur.

Köksal Akyol ve Bilbay (2018) ergenlerin akran zorbalığı yapmaları, zorbalığa maruz kalmaları ve empatik eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırmaya 185 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyetin akran zorbalığı uygulama ve zorbalık davranışına maruz kalma arasında farklılaşma görülmediği bulunmuştur. Ancak empatik eğilim üzerinde kızlar lehine bir farklılığa neden olduğu belirlenmiştir.

Yelboğa ve Koçak (2018) lise öğrencilerin akran zorbalığına iten nedenleri değerlendirmiştir. Bu çalışma Artvin ilinde 14- 19 yaş arası 540 öğrenciye yapılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre akran zorbalığı ile okul başarısı ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Mercan ve Yıldırım-Sarı (2018) lise öğrencilerinde akran zorbalığını sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmaya 15-17 yaş grubunda 200 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda; kurban olma ölçeği toplam puanı ve fiziksel kurban olma puanları anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. İzolasyon zorbalığı,

eşyaya zarar zorbalığı, söylenti zorbalığı ve cinsel zorbalık alanlarında 16 yaşına göre 17 yaşındaki öğrencilerin anlamlı derecede yüksek çıktığı görülmüştür. Anne eğitim durumu ile sözel kurban olma ve cinsel kurban olma alt ölçek puanları arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Üniversite ve lise mezunu annelerin çocukları sözel kurban alt ölçek puanları ve ortaokul mezunu annelerin çocuklarının ise cinsel kurban alt ölçek puanları daha yüksek olduğu görülmüştür.

Çağırğan (2014) ergenlerde akran zorbalığı, zorbalıkla baş etme tutumları ve psikolojik belirtilerini incelemiştir. Araştırmaya 536 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda yaş, sınıf düzeyi, anne baba eğitim durumu, okul başarı durumu, arkadaşlarından destek alma durumu ve okulun güvenliği ile ergenlerde akran zorbalığı rolleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ancak cinsiyet, psikiyatrik destek alma, aileden destek alma değişkenleri ile akran zorbalığı rolleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Dilmaç (2014) 578 lise öğrencisinin zorbalık düzeylerini bazı değişkenler açısından incelediği çalışmasında; akran zorbalığının okul türüne, saldırı aleti ve tehdite maruz kalması, anne – baba eğitim durumu, akademik başarı, yetiştikleri ortam, ailenin şiddet uygulama sıklığı ve velilerin okula gelmesi arasında ilişki bulunmuştur. Ancak yaş ve sosyoekonomik durum zorba/kurban olmalarında etkili olmadığı görülmüştür.

Bayar ve Uçanok (2012) ergenlerin dahil oldukları zorbalık statülerine göre okul iklimini ve akranlarını algılama bakımından incelenmiştir. Araştırmaya 1263 ergen katılmıştır. Araştırma sonucunda; zorbalık statülerine akran ve okula dair algılarında farklılaşma bulunduğunu, geleneksel ve sanal zorbalık statüleri için birbirine benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Aslan ve Aşıcı (2011) ergenlerde okul zorbalığının bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmaya 729 öğrenci katılmıştır. Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği'nin zorba kişilik ve zorbalıktan kaçınma alt ölçek puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterirken; kendine güven alt ölçek puanının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Öğrencilerin annelerinin eğitim düzeylerine göre Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği'nin zorba kişilik, kendine güven ve zorbalıktan kaçınma alt ölçeklerinin anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine göre zorba kişilik alt ölçeği anlamlı farklılık gösterirken; kendine güven ve zorbalıktan kaçınma alt ölçekleri anlamlı farklılık göstermemiştir.

2.3.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Hidalgo ve Espano (2021) lise öğrencilerin zorbalığa karşı tutum ve maruz kalmasını incelemiştir. Araştırmaya 7. sınıftan 10. sınıfa kadar olan 384 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda; Tacloban City Division'dan ortaokul öğrencileri genellikle zorbalığa karşı olumsuz bir tutuma sahiptir. Kurban olarak zorbalığa maruz kalma düzeyleri orta düzeydedir, bu da ara sıra zorbalığa uğradığını göstermektedir. Öğrencilerin zorba tutumları, çekirdek aile büyüklüğü ve ebeveynlerinin eğitim düzeyi ile önemli ölçüde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Choi Teshome ve Smith (2021) mahalle dezavantajı, çocuklukta yaşanan sıkıntılar, zorbalık mağduriyeti ve ergen depresyonunu incelemiştir. Katılımcıların doğumunda ve çocuğunun 1, 3, 5, 9 ve 15 yaşlarında ebeveynleri ve öğretmenleri ile birlikte 4.898 çocuktan oluşmuştur. Araştırma bulgularına göre hem mahallenin yapısal dezavantajının hem de kolektif etkinliğin olumsuz çocukluk deneyimleri, zorbalık mağduriyeti ve sosyal duygusal gelişim üzerinde doğrudan etkilerinin yanı sıra ergenlerin depresif belirtileri üzerinde dolaylı etkileri olduğunu göstermektedir.

Bjereld vd. (2020) akran zorbalığını mağduriyetinin yaygınlığının ölçülmesi: 1993-2017 yılları arasında İsveç'te yapılan çalışmalarını incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları, zorbalık mağduriyetinin tahmini düzeylerinin ölçüm yöntemine bağlı olmasına rağmen, son yıllarda daha yüksek bir zorbalık prevalansı ile zaman içinde hepsinin benzer bir örüntü izlediğini göstermiştir.

Falla (2020) mağdurların akran zorbalığı failleri olmasını ve şiddet döngüsünde ahlaki ayrılmayı inceleyen araştırmaya Güney İspanya'dan 2066 kişi katılmıştır. Çalışma 6 aylık ara ile 3 dalga halinde uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; bilişsel yeniden yapılanmanın mağduriyet ve sonraki zorbalık arasındaki ilişkiyi etkilediğini göstermiştir. Yüksek mağduriyet puanlarında, erkeklerin kızlara göre zorbalık yapma puanları daha yüksektir.

Nazım ve Duyan (2019) Kuzey Kıbrıs'ta lise öğrencilerinin arasında zorbalık sorununu okul yaşamına etkisini incelemiştir. Araştırmaya 15-18 yaşları arasında 836 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda; erkeklerin kızlardan daha sık başkalarına zorbalık yaptığını ve mağdur olduklarını ortaya koydu. Bu araştırma aynı zamanda sınıf tekrarı,

en az bir kez okul cezası alma ve okulları sevmemenin zorbalık üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Hanani (2018) Filistin’de lise öğrenciler arasındaki akran zorbalığını incelemiştir. Araştırmaya 11 ve 12. Sınıftan toplam 827 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda akran zorbalığını cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, yaşadıkları yer ve okul başarısının etkilediği görülmüştür. Ayrıca en sık zorbalık davranışının fiziksel olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler zorbalığa uğradıkları yerleri sırasıyla okul bahçesi, sınıf, tuvaletler, spor alanı olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerle görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara göre zorbalığın ve zorbalığa maruz kalmanın lise öğrencileri arasındaki zayıf etkileşim, zayıf sosyal ilişkiler, otoriter bir eğitim tarzı, evde öğrenilmiş şiddet ve saldırganlık vb. pek çok nedenle açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Nazır (2018) Keşmir’deki öğrencilerin akran zorbalığının yaygınlığının ve niteliğini incelemiştir. Çalışmasında Keşmir’in üç bölgesinden 1003 öğrenciye ulaşılmıştır. Sonuç olarak araştırmaya katılan öğrencilerin %25,8’nin geçtiğimiz ay içinde en yaygın zorbalık türü olan sözel zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür.

Acosta ve diğer araştırmacılar (2018) ABD’de algılanan okul iklimi (okula bağlılık, akarana bağlanma, atılganlık ve empati) ile zorbalık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 14 okuldan 2834 öğrenci katılmıştır. Sonuçlar, olumlu okul iklimlerindeki öğrencilerin daha az fiziksel, duygusal ve siber zorbalık davranışı yaşadıkları bulunmuştur.

Menesini ve Salmivalli (2017) okullardaki zorbalığın bilgi durumu ve okuldaki etkin müdahalelerini incelemiştir. Bu yazıda, batı ülkelerinde yapılan geniş çaplı araştırmalardan başlayarak ve düşük düzeydeki ülkelerde daha düşük bir ölçüde, yaygınlığı, yaş ve cinsiyet farklılıkları ve çeşitli zorbalık türlerinin yanı sıra neden olduğunu ve ne kadar sürdüğünü incelenmektedir. Prevalans oranları çalışmalar arasında büyük farklılıklar gösterdiğine ulaşılmıştır.

Donoghue and Hawrylak (2015) zorbalığın ölçülmesiyle ilgili zorlukları ve bunların okul iklimi anketlerinin güvenilirliği üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma New Jersey’deki bir devlet lisesinde 810 çocuğa yapılmıştır. Araştırma sonucunda; ulusal zorbalık araştırmalarına benzer şekilde, erkeklerin kızlardan daha fazla sözel saldırganlık, fiziksel saldırganlık, tehditler ve mala zarar verme konusunda saldırgan, kurban ve

mağdur saldırgan olarak yer aldığını bulmuşlardır. Kızların sosyal saldırganlığa dahil olma olasılıkları daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Farmer vd. (2011) kırsal toplumlarda erken ergenlik döneminde akran ekolojilerinde ortaokula geçişi olan ve olmayan öğrencilerin akran zorbalığı incelenmiştir. Bu araştırmaya 36 okuldan 1800 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın sonucunda ortaokula geçişi olan okullarda beşinci sınıftan altıncı sınıfa geçerken daha az zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Ortaokula geçişi olmayan okullarda zorbalığa karışma riskinin yüksek olduğu görülmektedir.

Yerger ve Gehret (2011) okullarda yapılan zorbalığı anlamak ve başa çıkmak adlı literatür taramasında; çocuğu koruma ve tüm öğrenciler için güvenli bir ortam oluşturma ilkelerine dayanan bu makalede, zorbalığın nedenlerini ve sonuçlarını araştırmakta ve okullarda zorbalıkla etkili bir şekilde başa çıkmak için okulların ve öğretmenlerin ihtiyaç duyduğu temel bilgiler sunmuştur. Sonuç olarak; akran zorbalığının yaygın ve uluslararası bir sorundur. Zorbalık karşıtı programların mevcut tüm eğitimler de dahil olmak üzere, amaçlandığı şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Öğretmenler, potansiyel mağdurları korumak için katı standartları korumalıdır. Müdürler, hangisinin okullarının çevresine ve topluma en uygun olduğunu keşfetmek için farklı programları incelemelidir.

Dulmus vd. (2010) Amerika Birleşik Devletleri, Appalachia'da bulunan üç kırsal okul, çocuklar arasında zorbalığın yaygınlığını inceleyen bu araştırmaya 192 öğrenci katılmıştır. Sonuçlar, bu çalışmaya dahil edilen 192 öğrenciden 158'inin (%82,3) son üç ay içinde en az bir kez bir tür zorbalık yaşadığını bildirdi. Böylesine önemli bir bulgu, okul zorbalığının kırsal topluluklarda kentsel alanlara göre daha büyük bir sorun olduğunu doğrulayabilir.

Delfabbro vd. (2006) Güney Avustralya ortaokul öğrencilerinin akran ve öğretmen zorbalığı/mağduriyetini incelemiştir. Bu çalışmaya 25 Güney Avustralya hükümetinden 1284 öğrenci (ortalama yaş: 15,2 yıl) katılmıştır. Araştırma sonucunda; öğrencilerin yaşadıkları mağduriyet türüne göre net bir şekilde farklılaşabildiklerini göstermiştir. Akran mağduriyetini bildiren öğrenciler tipik olarak yüksek düzeyde sosyal yabancılaşma, daha zayıf psikolojik işlevsellik ve daha zayıf benlik saygısı ve benlik imajı gösterdiler. Buna karşılık, öğretmen mağduriyeti mağdurlarının akademik olarak daha az yetenekli olarak değerlendirilmiştir. Erkeklerin, kızlardan önemli ölçüde daha

fazla zorbalığa maruz kalma olasılığı daha yüksek olduğu bulunmuştur. En yüksek oranlar tek cinsiyetli devlet okullarına devam eden erkekler arasında gözlenmektedir. Kızların, karma eğitim veren özel okullara devam etmeleri durumunda zorbalığa maruz kalma olasılıkları daha yüksektir. Çoğu zorbalığın okul dışında değil okulda meydana geldiği ve fiziksel zarardan çok sözlü saldırganlığı içerdiği bulundu.

2.4.Sosyal Beceri

2.4.1.Sosyal Yeterlilik

Sosyal yeterlik kavramını, sosyal beceri kavramından ayırım yapmak güçtür olarak gözükmemektedir; zaman zaman iki kavram birbirinin yerine kullanılabilirdiği görülmüştür. Temel mantığı, “eğer bireyde sosyal beceri kavramı varsa, sosyal bakımdan da yeterli olduğu” düşüncesidir. Hatta “kişilerarası yeterlik”, “heterososyal yeterlik” gibi kavramların sosyal yeterlikle anlamları eş olarak kullanılmakta olduğu görülmüştür (Güdük, 2008).

Sosyal yeterlik verilen bir olayda bireyin performansının genel kalitesi ile ilgili sosyal yargıyı yansıtan özet terim olarak tanımlanabilir. Sosyal beceriyi değerlendirmek için fiziksel görünüş, fiziksel yetenekler ve iletişim becerileri gibi geniş yetenek ve davranışları göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Sosyal beceriler, sosyal yeterliğin en şekillendirilebilir parçalarıdır (Caldarella ve Merrell, 1997).

2.4.2.Sosyal Beceri

Başka bireylerin sağlıklı tepkiler vermesine yol açabilecek ve sağlıklı tepkiler vermesini önleyebilecek becerilere edinmek kişi için oldukça değerlidir. Birey, başka insanlarla iletişimi olumlu kılacak sosyal bakımdan kabul edilebilir davranışları edinmek isteyebilir. Edinilen davranışların tümü sosyal beceri olarak isimlendirilmektedir. Sosyal beceriler kişinin hayatında etkili bir duruma sahiptir, çünkü diğer kişilerle etkileşimde bulunmayı kolaylaştırıcı etkili bir özellik olarak görülmektedir (Yüksel, 2001).

Shepperd (1983), sosyal beceri tanımını, “Kişilerin sosyal etkileşimleri esnasındaki gözlenebilen davranışları” olarak yapmıştır. “Sosyal beceri, kişilerin duygu ve düşüncelerini rahatlıkla açıklayabilmeleri, bireysel özelliklerini uygun olarak ifade edebilmeleri, sosyal rollerini sürdürebilmeleri” olarak açıklanmıştır. Örneğin, erkek öğrencinin, beraber ders çalışmak için bir kız arkadaşını çağırması uygun sosyal becerileri gerektirmektedir, ancak aynı arkadaşını bir yemek organizasyonuna davet etmesi ise değişik beceriler gerektirmektedir (Yıldırım, 2006).

Sosyal becerilerin yapısını oluşturan farklı yapılar ifade edilmektedir. Riggio sosyal becerileri oluşturan yapıları altı alt başlıkla ifade etmiştir. Riggio'nun geliştirmiş olduğu Sosyal Beceri Envanteri'nde (Social Skills Inventory) bu başlıklar yer almaktadır.

1. Duyuşsal anlatımcılık (emotional expressivity)
2. Duyuşsal duyarlık (emotional sensitivity)
3. Duyuşsal kontrol (emotional control)
4. Sosyal anlatımcılık (social expressivity)
5. Sosyal duyarlık (social sensitivity)
6. Sosyal kontrol (social control) olarak adlandırılmaktadır. Bu özellikler özet olarak şu şekilde açıklanmaktadır:

Duyuşsal Anlatımcılık: Kişilerin sözsüz iletişim becerilerini, özellikle de duyuşsal mesajları gönderme becerilerini anlatmaktadır. Bu kişi, neşeli ve canlıdır, duyuşsal anlatımcılık becerisi ile diğer bireyleri de etkileyebileceği görülmüştür.

Duyuşsal Duyarlık: Başkalarının sözsüz iletişimlerini alma, anlama ve yorumlama becerilerini anlatmaktadır. Duyuşsal duyarlılığa sahip olan bireyler, diğer insanların duyuşsal olaylarını empatik olarak ifade edebilmektedirler.

Duyuşsal Kontrol: Kişilerin sözel ve duyuşsal olmayan tepkilerini kontrol ve düzenleme becerilerini içerdiği görülmektedir. Duyuşsal kontrole sahip olan kişiler duygularını göstermeye karşı kontrol etme eğilimindedirler.

Sosyal Anlatımcılık: Sözel anlatımcılığı ve kişilerin birbirleriyle sosyal etkileşim kurma ve iletişime katılma becerilerini ifade etmektedir. Sosyal anlatımcılığa sahip olan kişiler, sevecen sosyal ya da herhangi bir durumda sohbeti başlatabilme ve yönlendirebilme becerilerine sahip oldukları görülmektedir.

Sosyal Duyarlık: Diğer insanların sözlü iletişimlerini alma, anlama ve yorumlama becerilerini içerdiği görülmektedir. Bununla birlikte yanı sıra, kişilerin uygun sosyal davranışları yönlendiren kuralları anlamak ve bireysel farkındalığı da yansıttığı görülmektedir. Sosyal olarak duyarlı olan insanlar, toplum içerisinde davranışlar sergilerken sosyal kurallara özenlidirler ve buldukları yerde uyumlu hareket etme durumundadırlar.

Sosyal Kontrol: Kişinin sosyal olarak kendini ortaya koyma ve toplumsal olarak sosyal rol oynama becerilerindedir. Sosyal kontrol becerisi olan kişiler, herhangi bir sosyal olayda buldukları yere uygun hareket eden, sosyal durumlara zorluk yaşamadan uyumlu davranabilen ve kendinden emin bireylerdir (Riggio, 1986: Riggio, 1989:Akt. Yüksel, 2001)

Sosyal beceriler yetisinin kişinin kişisel becerilerinin oluşturan etkili faktörlerden biri olduğu, sosyal beceri yetisinin eksik olması durumunda kişilerin sosyal ve duygusal kapsamda ilişki kurabilmede, ilişkilerini sürdürebilmeye, problemlerle karşı karşıya kaldıklarında bu problemlerle baş etmede sorun yaşadıkları, sosyal iletişimin kişinin hayatının evrensel ve ayrılmaz bir yanı olduğu belirtilmektedir. Sosyal beceriye sahip olan çocuklar katılım sağladıkları faaliyetlerden daha çok zevk alabilir ve kararlarını bireysel olarak verebilirler. Ancak sosyal becerisi olgunlaşmamış olan çocuklar arkadaşları tarafından dışlanabilirler (Çelik, 2007).

Çocukluk döneminde kazanılan sosyal beceriler, bireylerin hayatlarını sürdürebilmeleri için çevresindekilerle etkileşimlerine geçmelerinde, olumlu ilişkiler kurmalarında ve sosyal ilişkilerin kazanılmasında büyük önem teşkil etmektedir. Genel anlamı ile başarılı bir şekilde kazanılan sosyal beceriler, sosyal uyumun gelişmesine de temel hazırlamaktadır (Çelik, 2007). Çocukluktan yetişkinliğe geçilen ergenlik döneminde sosyal becerilerin kazanılması bireyin hayatı boyunca toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi için zemin oluşturmaktadır.

2.4.3.Sosyal Uyum

Sosyal uyum, ergenin çevresiyle diğer bir bakış açısıyla aile dışındaki kişilerle ilişkilerinin niteliğini içermektedir. Ergenin sosyal ilişkiler içinde mutlu, rahat bir yapıya sahip olması, ilişkilerden kaçınmadan sosyal uyarıcılara karşı yanıt verebilmesi, toplum içinde esnek davranabilmesi, çevresinden kabul edilen tutumlar sergileyebilmesi, kendi bağımsızlığı içerisinde uzlaşmacı bir yapı ile sosyal kurallara uyumlu davranışlar sergileyebilmesi olarak tanımlanabilir (Seçkin, 2015)

Çocuklar ilk olarak sosyal uyumları ailede gelişmektedir. Bu durum gerçekleşirken kendilerine deneyim fırsatı tanıyabilen özgür bir aile ortamında yeterince güven ve sevgi içerisinde gelişen çocukların ergenlik evresinde başarılı olabilmesi için gereken temeli

hazırlamış demektir. Bu sebeple ebeveynler ilk olarak çocuklarını tanımaları, onları özgür ve kendine güvenli kılmak üzere fırsatlar hazırlamaları, onların ilgi ve yeteneklerini bilmeleri, onların problemlerine arkadaşça diyalog yardımı ile değinmeleri ergenlik evresini kolayca aşmasına yardımcı olabilecek unsurlardır. Bunların tam tersi davranılan ergenlerde ise sosyal uyumda problemleri ortaya çıkmaktadır. Ergenin davranışında görülen kararsızlıklar ve dengesizlikler sosyal uyum probleminin bir sonucu olabilir (Yavuzer, 2013).

2.4.4. Bireyin Sosyal Beceri Kazanmasının Önemi

Kişinin diğer insanlarla iyi ilişkiler kurmasında, sorumluluk yüklenebilmesinde, toplumsal normlara uymasında haklarını kullanabilmesinde, diğer insanlara yardım etmesinde sosyal becerilerin etkisi çok fazladır (Çubukçu ve Gültekin, 2006). Kişinin içerisinde yaşadığı toplumun bir ferdi haline gelebilmesi kişinin toplumsal yaşamda gerekli olan sosyal becerileri kazanmasıyla oluşabilmektedir.

Çubukçu ve Gültekin (2006: 159) okuyan öğrencilerin sosyal beceri elde edebilmelerinin etkisini şöyle belirtmektedir. Çocukların özgüven kazanması, kendisini ifade etmesi, sosyal anlamda bağımsızlık kazanabilmesi, ebeveynleri ve dış dünyadaki kişiler ile ilişki kurması, arkadaşları tarafından kabul görmesi gibi becerilerin geliştirilmesi çabalarının altı yapısında öğrencilere motive etmek, uygun davrandıklarında onları desteklemek ve onlara sosyal davranışlar kazandırmak bulunabilmektedir. Bu sebeple öğrencilere örgün öğretimin her bir aşamasında sosyal becerilerin kazandırılması, geliştirilmesi ve pekiştirilmesi için çaba harcanmalıdır.

Sosyal becerisinde eksiklik olan kişilerde ve toplum içinde olumsuz eylemlere ve sonuçlara neden olabilmektedir. Cillessen'e (2002), göre ergen bireyler öfkelerini kontrol altına almakta güçlük çekip, kendisi hakkında ve toplumsal açıdan çarpık görüşlere sahip olup ve kendi görüşlerini gerçekçi şekillerde tartışabilecekleri akran iletişimi ya da arkadaşlık ilişkilerinden yoksun iseler, silah gibi araçlar hakkında deneyimleri varsa ve bunlardan dolayı ölümle sonuçlanan bir olay olabilmektedir (Cillessen, 2002: Akt. Ünalımış, 2010). Bir başka deyişle sosyal becerisini kazanmış birey toplum kurallarına uyan diğer kişilerin haklarına saygılı ve kendini kontrol edebilmektedir.

2.4.5.Sosyal Becerinin Zorbalık ile ilişkisi

Erken yaşlardan itibaren değişik teknikler ile çocuklara sosyal becerilerin kazandırılması gerekmektedir. Sosyal becerileri bir kısım çocuklar yeterince kazanamayabilirler, bu gibi durumlarda sosyal becerileri kazanmaları için bazı zamanlarda çocuğa doğrudan müdahale yapılması gerekebilir (Ünalnı, 2010).

Ayas'a (2008) göre, zorba kendileri psikolojik ve fiziksel bakımdan karşıdakinden daha güçlü hissettikleri için onlara zarar verebilirler, mağdur durumundaki öğrencilerle problem çözemeler, empati kurama yeteneğinden yoksundurlar, karşı karşıya kaldıkları sorunları şiddet yoluyla çözmeye eğiliminde olabilirler, şiddet ve saldırganlığı fiziksel güç kazanabilmek, kazandığı gücün devamlılığını sağlamak amacıyla kullanabilirler ve toplumsal normlara uyum sağlamak zorluk çekerler. Ayrıca zorbalık davranışlarına karşılaşan mağdurlar; endişeli, titiz, kaygılı ve kendilerine güvenleri düşük olabilmektedirler (Ünalnı, 2010). Sosyal beceri özelliklerini kazanmış birey zorbalığa uğradığında ya da zorbalık yapıldığında bunu anlayabilen ve bu davranışa gerekli tepkiyi verebilen bir kişilik geliştirmektedir.

2.4.6.Sosyal Gelişim Kuramları

Ergenlik dönemi önemli değişimlerin ve gelişimlerin yaşandığı fırtınalı bir evredir. Ergen bireyin, yetişkinlik ve yaşlılık döneminde sahip olacağı fiziksel, zihinsel ve psikososyal özellikleri bu dönemde kazanılmaya başlanır. Ben kimim, bana ne oluyor, kim olacağım gibi birçok problemi ergen birey bu dönemde cevap aramaktadır. Bu problemlere doğru cevapları bulmak ergen için hiç de kolay olmaz bu evrede ergen bireyi tanımak ve anlamak pek çok kuramcının ve araştırmamanın konusu olmaktadır (Arı, 2016).

2.4.6.1.Psikososyal Kuram: Erik Erikson

Erik Erikson, Freud'un kuramını ergenlik döneminden sonra yaşlılık dönemine kadar genişleterek 8 psikososyal gelişim dönemi tanımlamıştır. Erikson da Freud gibi insan gelişiminde dönemler olduğuna inanmaktadır.

Erikson'a göre birey hayatında 8 kritik dönem bulunmaktadır. Her evrede de atlatılması gereken bir kriz bulunmaktadır. Bireyin sağlıklı bir kişilik oluşturmalarında bu krizlerin başarılı bir şekilde atlatılması önemlidir. Bir dönemdeki krizin başarılı olarak geçirilmesi,

kendinden sonraki dönem için sağlıklı bir temel oluşturmaktadır. Eğer bir evredeki kriz tam olarak çözüme kavuşmazsa Freud'un kuramındaki gibi birey o evreye takılıp kalmaz. Ancak, hayatının daha sonraki evrelerinde bu kriz devamlılık gösterir, çözüme kavuşuncaya kadar problem yaratmaya devam eder (Miller,1983; Akt. Senemoğlu, 2013). Erikson'a göre sağlıklı bir gelişim için çözümlenmesi gereken krizler ve evreleri;

- 1.Evre: Güvene Karşı Güvensizlik (0-1 yaş)
- 2.Evre: Bağımsızlığa Karşı Utanma (1-3 yaş)
- 3.Evre: Girişkenliğe Karşı Suçluluk Duyuma (3-5 yaş)
- 4.Evre: Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu (5-11 yaş)
- 5.Evre: Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası (12-18 yaş)
6. Evre: Dostluk Kazanmaya Karşı Yalnız Kalma (19-30 yaş)
7. Evre: Üretkenliğe Karşı Duraklama (30-60 yaş)
- 8.Evre: Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (60-+ yaş)

Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası (12-18 yaş): Erikson'un psikososyal kuramının 5. evresi ergenlik dönemini ele almaktadır. Buna göre, ergenlik evresinin en önemli problemi ergenin kimlik kazanmasına karşın rol karmaşası yaşamasıdır. Erikson ergenlik dönemindeki bu durumu, " kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası- kimlik duygusuna karşı kimlik bocalaması" olarak özetlemiştir (Arı, 2016).

Ergenlik evresi sırasında "Ben kimim?" problemi çok önemli bir hale gelmektedir. Ergen bu probleme yanıt ararken, ana-babasından çok, akran gruplarından etkilenmektedir. Hızlı bir fiziksel ve fizyolojik değişim halinde iken aynı zamanda, gelecekteki kariyeri hakkında yeni kararlar verme baskısı, eğitimi, daha öne oluşturduğu psikososyal kimliğini gözden geçirmeye çalışır.

Erikson'a göre bu evrede ergen, başarılı bir şekilde kimlik kazanma problemini çözerse, kendine güvenen, kendinden emin bir birey olarak hayatını sürdürür, başarılı olur. Aksi durumda ise rol karmaşası, hayatının gelecek evrelerinde de bu krizi çözüme kavuşturuncaya dek sürecektir (Senemoğlu, 2013).

2.4.6.2.Ekolojik Sistem Kuramı: Bronfenbrenner

Bronfenbrenner'ın Ekolojik Sistemler Kuramında çocuk ya da ergenin gelişimini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen 5 farklı sistem yapısından bahsedilmektedir. Bu sistemler sırasıyla mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistemdir

Mikrosistem: Çocuğun ya da ergenin günlük yaşamda karşılıklı ve yakın iletişim içerisinde olduğu insanları ve bu insanlar ile olan ilişkilerini içermektedir. Kişinin üzerinde en önemli etkiye sahip olan mikrosistem odak noktasında anne-babayı, kardeşleri, yakın akrabaları, okulu, öğretmenleri ve arkadaş gruplarını kapsamaktadır.

Mezosistem: Çocuk ve ergenin aktif bir katılımcı haline geldiği iki veya daha fazla mikrosistem arasındaki iletişimini içermektedir.

Ekzosistem: Çocuk ve ergenin doğrudan içine dâhil olmadığı ama bireyin gelişimini dolaylı yoldan etkileyen etkileşimleri içermektedir.

Makrosistem: Çocuk ve ergenin gelişiminde yine doğrudan etkisi bulunmayan ama beraberinde kişinin içinde bulunduğu sosyo-kültürel ve ekonomik çevre ile olan dolaylı etkileşimini içermektedir. Bir toplumdaki yasalar, politikalar, inanç sistemleri, kültürel değerler, kitle iletişim araçları ve yaşam tarzları vb. makrosistemde yer almaktadır.

Kronosistem: Ekolojik sistemler kuramında tüm sistemleri kapsayan en geniş sistem ise çocuğun içinde bulunduğu çevrede, zaman içerisinde olan değişimlerin çocuğun gelişimini hangi ölçüde etkilediğini ifade eden kronosistemdir. Kronosistem en sade şekliyle bir yaşam geçişine odaklanmaktadır. Genel olarak bakıldığında zaman içerisinde olan bu değişimlerden bazıları klasik (örn. ilkokula başlama, erinlik) iken bazıları klasik olmayan (örn. Boşanma, ebeveyn ölümü, taşınma) geçişler olabilir. Bu tür geçişler yaşam süresi boyunca meydana gelirler ve genellikle gelişimsel değişim için doğrudan itici bir güç görevi görürler (Bronfenbrenner, 1986, Akt. Talu ve Elmas, 2020).

Ekolojik bağlamda aile, okul, akran grubu ve diğer toplumsal faktörler kişinin hem kişisel özelliklerini etkilemekte hem de onlardan etkilenmektedir (Öztürk, Atlı ve Kutlu, 2014).

2.4.6.3.Psikoanalitik Kuram: Sigmund Freud

Sigmund Freud, kişilik gelişim açısından ilk çocukluk dönemlerindeki yaşantıların önemini vurgulamaktadır. Bu kurama göre normal gelişimin olması için gelişimin her

evresinde kişinin temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Eğer temel ihtiyaçlar karşılanmaz ise kişilik gelişimi olumsuz etkilenir.

Sigmund Freud, kişilik gelişimini farklı dönemlerle açıklamaya çalışmıştır. Her evre, belirli bir kritik gelişimi kapsar. Bu evredeki ihtiyaçları karşılanmaz ise, o evreye aşırı bağımlılık hali oluşmakta; sonraki dönemde meydana gelecek kişilik gelişimini olumsuz etkilemektedir. Sigmund Freud'a göre ilk evrelerde ihtiyacı karşılanmayan kişi, daha ileri yaşlarda, bu ihtiyaçları ile ilgili normal olmayan davranışlar yapabilir.

Sigmund Freud'un kuramı 5 dönemden oluşmaktadır.

- 1.Oral Dönem (0-1 yaş)
- 2.Anal Dönem (1-3 yaş)
- 3.Fallik Dönem (3-6 yaş)
4. Gizil Dönem (6-12 yaş)
- 5.Genital Dönem (12-18 yaş)

Genital Dönem (12-18 yaş): Freud'un 5. Evresi ergenlik dönemini ele almaktadır. Bu dönemde hızlı fiziksel gelişme ve buluğa ermeyle birlikte cinsel dürtüler aranmaktadır. Ergen ailesi ile ilişkilerini düzenlemek, çatışmalarına çözüm bulma ihtiyacı içerisinde. Psikoanalitik kurama göre, eğer bir evrede aşırı derecede bağımlılık meydana gelmemiş ise, ergenin temel ihtiyaçlarının karşılanması ile problemler çözülebilir (Senemoğlu, 2013).

2.4.6.4.Bağlanma Kuramı: John Bowlby- Mary Ainsworth ve Arkadaşları

Güven duygusunu kazanmanın kritik önemdeki bir bölümü Erikson'un bakış açısı göre, bebeklerin bakımını üstlenen bireyleri tanıma ve bağ kurma konusunda yetenekli oldukları aşikârdır. Bebeklik evresinde başkalarıyla duygusal bağ kurma bağlanma olarak adlandırılabilir. Bebeklik dönemiyle ilgili John Bowlby (1969) bağlanmayı, bebekler ve ebeveynlerinin (ya da bakım veren kişinin) birbirleriyle duygusal bağ kurmalarına yol açan çift yönlü süreç olarak tanımlamıştır.

Mary Ainsworth, ve arkadaşları ise bağlanmanın niteliklerini incelemiş ve 3 bağlanma türü vardır.

- 1.**Güvenli Bağlanma:** Bebeğin bir aile üyesi ile ya da önemli başka bir kişi ile güvenli bir bağlanma oluştururlar. Güvenli olan bebekler bir aile üyesinden ya da ona bakan

kişiden ayrılırsalar bile bir araya geldiklerinde tekrara hızlıca iletişim kurarlar. Rahat ve girişkenlerdir.

2. Güvensiz/Kaçınan Bağlanma: Bebeğin bir aile üyesi ile ya da önemli başka bir kişi ile güvenli bir bağlanma oluşturamadıkları durumdur. Bu bebekler annelerine ya da ilgi göstermezler. Çevreye karşı ilgilidirler.

3. Güvensiz/Kararsız Bağlanma: Bebeğin bir aile üyesi ile ya da önemli başka bir kişi ile güvenli bir bağlanma oluşturamadıkları kategorisidir. Bu şekilde olan bebekler annenin ya da ona bakan kişiye karşı aşırı tepkiler verirler.

İhtiyaçlarına karşı duyarlı bir geri dönüş alamayan bebekler (ihmal ve istismar) veya başka sebepler ile dünyanın güvenli bir yer olduğu konusunda şüphe duyan bebekler bu duygusal çatışmayı büyük ölçüde olumlu çözemeyeceklerdir. Bu çocuklar başka kişilerle ilişki kurma konusunda engeller ile karşı karşıya kalabilirler ya da bu durum onları tedirgin edebilir. Sonraki psikososyal gelişim evrelerinde ilerleyemeyebilirler, dolayısıyla bu insanların ileriki hayatlarında psikolojik sorunları aşama olasılıkları daha yüksek olabilir (Trawick ve Smith, 2014).

2.4.6.5.Sosyo-Kültürel Gelişim Kuramı: Lev Vygotsky

Sosyokültürel kuram da zihinsel gelişim ile ilgilenmektedir. Ancak bu kuramın kuramcıları öğrenme ve düşünmenin Piaget'in öngördüğü gibi bireysel ve içsel olarak gerçekleşmesinden ziyade dil, kültür ve sosyal etkileşimden oldukça fazla etkilendiğine inanmaktadır. En göze çarpan Sosyo-kültürel kuramcı Lev Vygotsky'dir (1886-1934). Vygotsky, çocukların hayatlarının ilk aylarında birbirinden farklı ve bağımsız 2 zihinsel etkinlik ile "**Sözel olmayan düşünce** (Düşünce çocukların dili kullanmadan nesne, olayları ve objeleri gözlem yaptığı erken zihinsel aktivitenin etkinlik formu) ve **kavramsal olmayan konuşma** (Çocukların sözcükleri veya cümle kalıpları anlamlarını bilmeden çıkarttıkları bir erken dönem dil formu.) meşgul olduklarını ileri sürmektedir. Vygotsky'ye göre çocuklar okulöncesi dönem ve ilkokul yıllarına, düşünmenin ve dilin kaynaştığı ve birbirini desteklediği "**sözlü düşünmeyi** (Düşünmelerde çocuklar öğrenmeye rehberlik edebilmek için dili-sözlü etiketlerle ve öze dönük konuşmalarla kullanabilir.)"sıklıkla kullanmaya başlarlar. "**Kendine dönük konuşma** (Çocukların nesnelere adlandırırken ya da eylemleri anlatırken özellikle sorun çözerken kendi kendine

konuşmaları içeren davranışlardır.) küçük yaştaki çocukların öğrenmelerine rehberlik edebilmek için dili kullandığını gösterebilen davranışlardır.

Vygotsky'nin kuramı zihinsel gelişimi destek sağlayan pratik fikirler içermekte. Vygotsky ebeveyn ve öğretmenlerin, çocukların düşüncelerine rehberlik etmek amacı ile dili ve diğer sosyal etkileşimleri kullanarak onların” **öğrenmelerini aşamalı destekledikleri** (Çocuğun düşünmesine rehberlik edebilmek için sosyal etkileşimi ve dili kullanabilmek. Aşamalı biçimde rehberlik yaparken yetişkinler; sorunları doğrudan çözümler sunar, ipuçları ve sorular ile dolaylı rehberlik yapar veya öğrenmeleri gereken şeye bağlı olarak tamamen bağımsız düşüncelerine izin verir.)” öngörmektedir. Öğretmenler ve ebeveynler dolaylı rehberlik edebilecekleri anları tespit edebilmek için çocukları gözlemlemelidir. Desteğin ve rehberlik verebileceği bu anlar, Vygotsky'nin “**yakınsak gelişim alanı**” olarak adlandırmaktadır (Trawick ve Smith, 2014). Yakınsak gelişim alanı iki farklı açıdan incelenebilir. İlk olarak, bu yaklaşım çocuğun zihinsel gizli gücünü en uygun sosyal şartlar altında ortaya çıkartmaktadır. Diğer yandan, bu kavram, çocukların zihinsel gelişiminin diğer kişilerle olan etkileşiminin sonucu olarak nasıl olduğunu açıklamaktadır (Koşay, 2013).

2.4.6.6.Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı: Albert Bandura

Sosyal-Biliş Kuramı Kişinin bir diğer kişiyi gözlemleyerek, model olarak veya taklit ederek neyi nasıl öğrenebildiğine odaklanmaktadır. 1940'lı yıllara kadar, klasik ve edimsel koşullanma kuramları öğrenme kuramı olarak popülerdi. Özellikle edimsel koşullanmayla öğrenme kuramı olarak belli bir taraf toplanmaktaydı. 1940'lı yıllarda John Dollard ve Neal Miller davranışçı kuramdan ayrılmış ve “taklide dayalı öğrenmeden bahsetmeye başlamışlardır.1960'lı yıllarda ise Albert Bandura, John Dollard ve Neal Miller görüşlerini genişleterek sosyal biliş kuramının prensiplerini ortaya koymuştur (Arı, 2016).

Bandura'ya göre gözlem yoluyla öğrenmek, sadece bir bireyin diğer bireylere etkinliklerini taklit etmesi değil, çevredeki olan olayları bilişsel olarak işlemesi ile kazanılan bilgi olarak tanımlamıştır. Bandura gözlem yoluyla öğrenmeyle taklit yolu ile öğrenmenin birbirinin yerine kullanabilecek kavram olmadığını açıklamasını yapmaktadır. Bandura'ya göre gözlem yolu ile öğrenme taklidi içerebilir de içermeyebilir de. Örneğin: Sınav sırasında yanındaki arkadaşının kopya çekerken yakalanmasını gören

öğrenci, kendisinin de aynı duruma düşmesini engellemek için soruları kopyaya başvurmadan cevaplamaya çalışır. Bu durumda olan öğrenci gözlemleri ile öğrenmiş; fakat modeli taklit etmemiştir. Sonuç olarak kişinin davranışının dolaylı yaşanmışlıklardan yani diğer kişilerin geçirdiği yaşantılardan etkilendiği görülmektedir. Bandura'nın Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramında dayandığı altı ilke vardır.

1. Karşılıklı Belirleyicilik: Bandura'ya göre, kişisel faktörler sosyal çevre ve davranış arasında ilişki vardır. Buna göre kişinin davranışı sosyal çevresini değiştirmekte rol oynayacağı gibi sosyal çevresi de kişinin sonraki davranışını değiştirmesi sağlayabilir.

2. Sembolleştirme Kapasitesi: Bireylerin algılama, düşünme ve dili kullanma gibi becerileri olması nedeniyle geçmişte deneyimlediklerini ve öğrendiklerini zihninde taşıyabilmekte ve geleceği de test edebilmektedir.

3. Öngörü Kapasitesi: İnsanlar geçmişten elde ettikleri deneyimleriyle gelecekte diğer insanların kendilerine nasıl davranacaklarını tahmin edebilme, geleceğini planlayabilme ve hedeflerini şekillendirebilme kapasitelerine sahip olabilmelidirler. Özetle etkinlikten önce düşünme geldiği için, insanlar ileriye düşünebilmelidir.

4. Dolaylı Öğrenme Kapasitesi: Kişiler çevresindeki bireylerin davranışlarını ve davranışlarının sonuçlarını gözlemleyerek sonuçlarını öğrenebilirler.

5. Öz Düzenleme Kapasitesi: İnsanlar kendi yaptıkları davranışları kontrol edebilme yetenekleri olmalıdır. İnsanlar kendi davranışlarından sorumlu tutulmakla beraber elbette ki davranışları başka insanların gösterdikleri tepkilerden etkilenmektedirler.

6. Öz Yargılama Kapasitesi: Kişiler mantık yürütme, kendileri hakkında düşünme, yargıda bulunma, kendilerini yansıtmaya kapasitesine sahiptirler (Senemoğlu, 2013).

2.4.7. Sosyal Beceri ile ilgili Yapılan Çalışmalar

2.4.7.1. Türkiye'de Yapılan Çalışmalar

İşçioğlu (2020) lise öğrencilerin cinsiyet, okul türü ve bilişsel esneklik düzeylerine göre sosyal becerileri incelenmiştir. Araştırma 2018-2019 Eğitim Öğretim yılı Mersin ili Tarsus ilçesinde bulunan 11.sınıfta öğrenim gören 419 ortaöğretim öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda bilişsel esneklik etkileşimi ile sosyal beceri ve okul türü arasında anlamlı bir farklılığa neden olmazken cinsiyet ve bilişsel esneklik etkileşimi ile sosyal beceri puanları arasında anlamlı farklılaşma olduğu bulunmuştur. Bilişsel esneklik ve sosyal beceri puanları doğru orantılı olduğu görülmektedir.

Çiriş (2018) araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin liderlik becerilerine etkisinin spor yapma durumuna göre incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 11. ve 12. sınıf Türkiye’de eğitim öğrenimine devam eden 7103 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma sonucunda sosyal beceri düzeylerine ile cinsiyet, sınıf seviyesi, gelir düzeyi, lise türü, not ortalamaları, spor yapmaları anne baba eğitim düzeyi, yaşadıkları şehir ve okul spor salonu olması etkili değişken olarak görülmüştür.

Deniz vd. (2018) ergenlerde anne-baba tutumlarını saldırganlık ve sosyal beceri davranışları açısından incelemiştir. Araştırmaya 6. ve 7. sınıfa devam eden 129 kız ve 131 erkek olmak üzere toplam 260 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda anne-baba tutumları ile saldırganlık ve sosyal becerileri arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur.

Yavuzarslan Gök (2017) 10. sınıfa giden 215 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında sosyal beceri düzeyi duyuşsal kontrol alt boyutunda farklılaşma oluşurken sosyal beceri toplam puanı ile cinsiyet ve okul türü arasında anlamlı bir farklılık saptanmadığı görülmüştür.

Kelleş vd. (2017) gençlik merkezindeki etkinliklere katılanların sosyal becerilerinin bazı demografik özelliklere göre incelemiştir. Araştırmaya Adıyaman ilinden 300 kişi (yaş ortalaması 23,81) katılmıştır. Araştırma sonucunda; katılımcıların sosyal beceri puan ortalamalarının cinsiyet, eğitim, anne eğitim, baba eğitim, anne- baba mesleği, aile gelir durumu ve aktif olarak (lisanslı) spor yapma durumları değişkenlerine anlamlı farklılıklar saptanmıştır Ayrıca sosyal beceri puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasındaki istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

Ateş (2016) lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının bazı değişkenlere göre incelemiştir. Bu araştırmaya 428 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın sonucunda, lise öğrencilerinin sosyal yetkinlik puanlarının kardeş durumuna, anne-baba tutumlarına, sosyal-kültürel etkinliklere ve yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yere katılma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Cinsiyete göre ise anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Ünalmiş (2010) yaptığı çalışmaya Kayseri’de eğitimine devam eden 845 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda: kız öğrencilerin sosyal beceri toplam puanlarının (duyuşsal duyarlık, sosyal duyarlık, sosyal kontrol) erkeklere göre

daha yüksek çıktığı saptanmıştır. Öğrencilerin zorba/kurban puanları ile sosyal beceri envanteri alt boyutlarından sosyal kontrol alt boyutu ile negatif yönlü ilişki görülmüştür.

Kodaz (2010) Bursa’da öğrencilerin sosyal becerileri ile çatışma çözme becerisi incelenmiştir. Araştırmaya 15-18 yaş aralığında 113 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucuna göre sosyal becerisi yüksek olan öğrencilerin çatışma çözme becerilerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Canbay (2010) genel lise öğrencilerin öznel iyi oluş ve sosyal becerilerini bazı demografik özellikler açısından incelemiştir. Araştırmaya Anakara ili Çankaya ilçesinde bulunan 20 genel liseden 9, 10 ve 11. sınıflarına devam eden 445 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda; öznel iyi oluş ve sosyal becerileri arasında pozitif yönde ilişki saptanmıştır. Ayrıca sosyal beceri puanları cinsiyet, aile gelir durumu, akademik başarı durumları ve katıldıkları aktiviteler arasında anlamlı farklılaşma gösterdiği görülmüştür.

2.4.7.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Trigueros vd. (2020) lise öğrencilerinde duygusal zekâ ile sosyal beceri arasındaki ilişkiyi ve bu iki değişkenin zorbalığı nasıl etkilediğini incelemiştir. Araştırmaya 912 İspanyol öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda duygusal zekâ ile sosyal beceriler arasında pozitif bir ilişki ve zorbalıkla ilgili olarak negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna karşılık, sosyal beceriler, zorbalıkla ilgili olumsuz bir ilişki olduğu görülmüştür.

Malinauskas (2019) Litvanya’da bulunan lise ve gençlik okulu öğrencileri arasındaki sosyal beceri ve kişisel sorumlulukların farklarını incelediği çalışmasına 408 öğrenci (yaş ortalaması: 16.72) katılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre; okul türünün ve cinsiyetin öğrencilerdeki sosyal beceriler ve kişisel sorumluluk üzerindeki etkilediği bulunmuştur. Öğrencilerin sosyal becerilerinin ve kişisel sorumluluklarının liselerde gençlik okullarına göre, kızlarda erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Salavera Usan ve Teruel (2019) İspanya’da bulunan ortaöğretim öğrencilerinin bağlamsal sorunları (aile, okul ve sınıf arkadaşları), duygusal zeka ve sosyal becerilerini cinsiyet yönünden incelemiştir. Araştırmaya İspanyolca öğrenen 12-17 yaş arasında 485 öğrenci katılmıştır. Sonuç olarak öğrencilerinde bağlamsal sorunlarının duygusal zeka ve sosyal becerilerle ilişkili olduğunu ancak bu ilişkinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini bulunmuştur.

Zarate (2019) Peru'daki Liselerde sosyal ve bilişsel akran etkilerini deneysel kanıtlarla incelemiştir. Bu makale, Peru'daki seçmeli yatılı okullarda yapılan geniş ölçekli bir saha deneyinden elde edilen bilişsel ve sosyal akran etkilerinin tahminlerini bildirmektedir. Araştırmanın sonucunda akran ilişkileri sosyal becerilerin oluşumunu geliştirirken, daha başarılı akranlar akademik başarıyı artırmadığı; aslında, daha düşük başarılı öğrencilerin akademik performansını daha da düşürdükleri görülmüştür. Buna göre, öğrencilerin akranlarıyla etkileşim kurarak sosyal becerilerini arttırdığı ancak akademik başarıyı etkilemediği şeklinde yorumlanabileceği görülmüştür.

Silva vd. (2018) yaptığı araştırmada okul zorbalıklarını azaltmaya yönelik sosyal becerilere yönelik müdahale sonuçlarının literatür taramasını yapmıştır. Sonuçta; sosyal becerilere yönelik müdahalelerin zorbalık ve mağduriyeti önemli olmayan düzeylerde azalttığını göstermiştir. Sosyal becerilere yönelik müdahaleler, çok çeşitli durumları, bağlamları ve ayrıca okul personeli ve aile gibi zorbalık olayına karışan farklı bireyleri içerebilen diğer müdahale türleri ile birlikte geliştirilirse daha etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Jenkins ve Nickerson (2017) Latane ve Darley tarafından önerilen Seyirci Müdahale modeli ile akranların zorbalıktaki eylemlerini incelemek için kullanılmıştır. Beş aşamalı model, olayı fark etme, olayı acil durum olarak yorumlama, müdahale sorumluluğunu kabul etme, nasıl müdahale edileceğini bilme ve müdahale kararlarını uygulamadan oluşur. Mevcut çalışma, 299 altıncı ila sekizinci sınıf öğrencisi arasında cinsiyet, sosyal beceriler ve seyirci müdahale modeli arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma sonucuna göre kızların erkeklere göre önemli ölçüde daha fazla işbirliği ve empati bildirdiklerini ve zorbalık olaylarını fark ettiklerini, bunları acil bir durum olarak yorumladıklarını ve daha sık müdahale ettikleri görülmüştür.

Silva vd. (2017) Brezilya'da bulunan devlet okullarından 6. sınıfa giden 78 öğrenci katılmıştır. Müdahale grubu ile sosyal becerilere dayalı bilişsel davranışçı müdahale yapılmıştır. Sekiz oturumda nezaket, arkadaşlık kurma, kendini kontrol etme, duygusal dışavurumculuk, empati, atılganlık ve kişilerarası sorunların çözümü konuları ele alındı. Sonuç olarak; sosyal beceriler, zorbalıkla mücadele müdahalelerinde önemli olduğu görülmüştür.

Jenkins vd. (2016) katılımcıların kendilerinin bildirdiği zorba katılımcı rol davranışları (zorbalık, mağduriyet yaşama, savunma ve dışarıdan gelen davranışlar) ile kendi bildirdiği sosyal beceriler (işbirliği, iddia, empati ve öz kontrol) arasındaki ilişkileri incelemiştir. Örnekleme 636 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucunda; zorbalık davranışı ile sosyal beceriler arasında ilişki saptanmıştır.

Fox ve Boulton (2011) zorbalık mağdurlarının sosyal beceri sorunlarını incelemiştir. Araştırmaya Eastbourne ve Hailsham'daki (East Sussex, Birleşik Krallık) altı okuldan.9 ile 11 yaşa aralığında değişen 330 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda mağdurların mağdur olmayanlara göre daha belirgin ölçüde sosyal beceri sorunu yaşadığı bulunmuştur.

Segrin ve Flora (2006) psikososyal bir sosyal beceri eksikliği kırılabilirlik modelini test etmeye çalışmıştır. Bu model evlerinden en az 200 mil uzağa hareket eden 118 öğrenciden oluşan bir örnekleme test edildi. Araştırmanın sonucunda; zayıf sosyal becerilerin, stresli yaşam olayları deneyimine bağlı olarak insanları psikososyal sorunlara karşı savunmasız hale getirdiği görülmektedir.

3.YÖNTEM

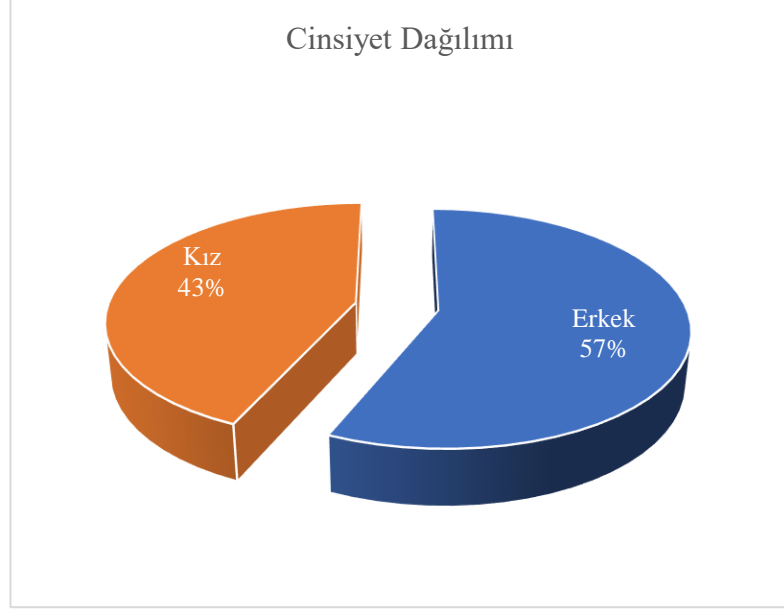
3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma 2020-2021 eğitim-öğretim yılında 14-18 yaş aralığında 309 meslek lisesine devam eden ergenleri kapsamaktadır. Meslek liselerine devam eden ergenlerin akran zorbalıklarının sosyal beceri düzeylerine göre değişip değişmediğini ve akran zorbalığının sosyal beceri düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre fark olup olmadığının araştırıldığı bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Genel tarama modeli türlerinden, ilişkisel tarama modeli; iki ya da daha fazla sayıdaki değişken arasında, birlikte değişim varlığı ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2014).

3.2.Araştırmanın Evren ve Örneklemi

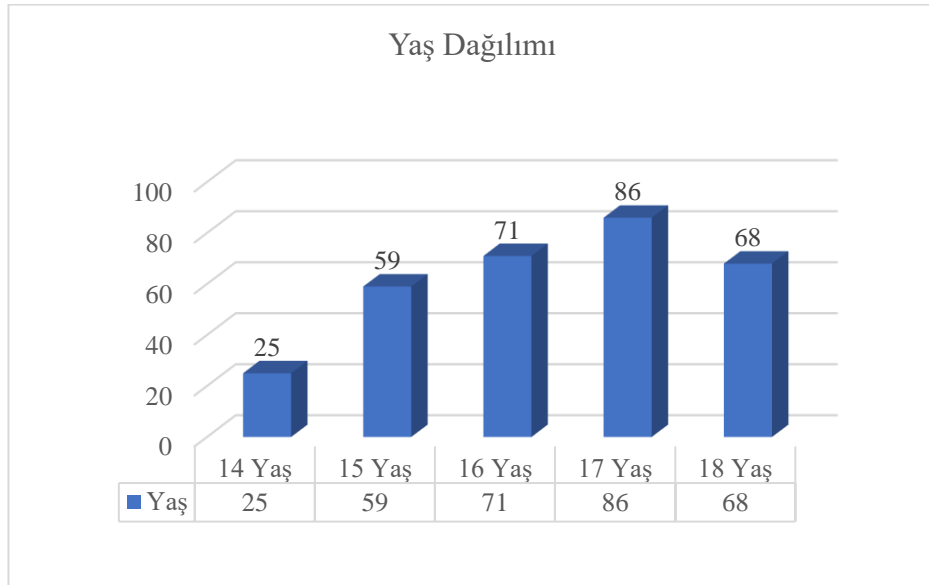
Araştırmanın evreni Konya ilinde oturan Milli Eğitim Müdürlüğüne Bağlı 2020-2021 eğitim-öğretim yılı içerisinde meslek lisesinde öğrenim gören 14-18 yaş aralığındaki ergenlerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme Konya'nın Selçuklu, Meram, Karatay ve Ereğli ilçelerinde öğrenim gören 14-18 yaş aralığındaki öğrencilerden oluşturmaktadır. Araştırmanın tesadüfi olmayan örneklem yöntemlerinden olan kolayda örnekleme ile oluşturulmuştur. Kolayda örneklem yöntemi en kolay en düşük maliyetli ve uygulaması en kolay örneklemedir. Araştırmacı kendine nasıl kolay geliyorsa örnekleme o şekilde seçer (İslamoğlu ve Almaçık, 2016). Çalışma grubu araştırmacı tarafından ulaştırılan google form aracılığı ile veri toplama araçlarındaki sorulara cevap verme konusunda gönüllü olan (9, 10, 11. ve 12. sınıf) meslek lisesi öğrencisinden oluşmaktadır (N= 309). Çalışma grubunun %43'ü (n=134) kız ve %57'si (n=175) erkektir.

Araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyet değişkenine göre dağılımları Şekil 1’de yer verilmiştir. Şekle bakıldığında 309 katılımcının %43 (n=134) kız ve %57’si (n=175) erkektir.

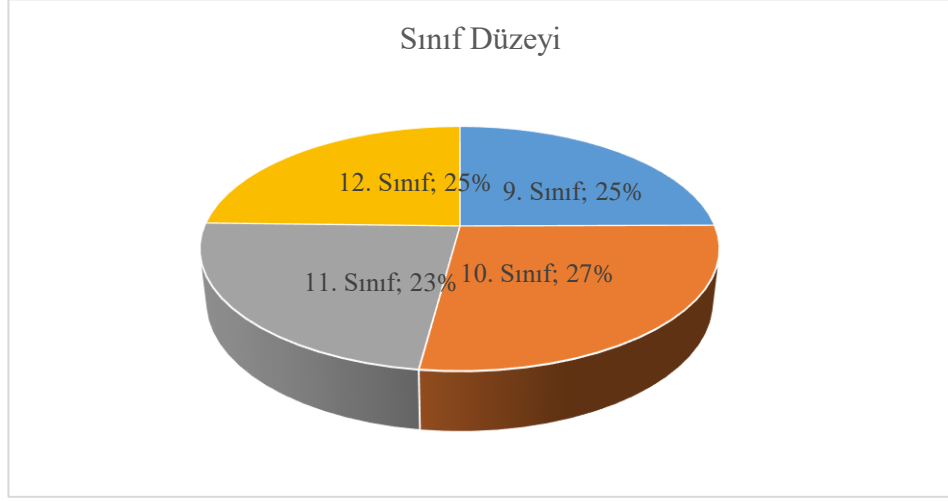
Şekil 1. Araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyete göre dağılımı

Araştırmaya katılan ergenlerin yaş değişkenine göre dağılımlarına Şekil 2’de yer verilmiştir. Şekli incelediğimizde 309 katılımcıdan 25’i 14; 59’u 15; 71’i 16; 86’sı 17 ve 68’i 18 yaşındadır.

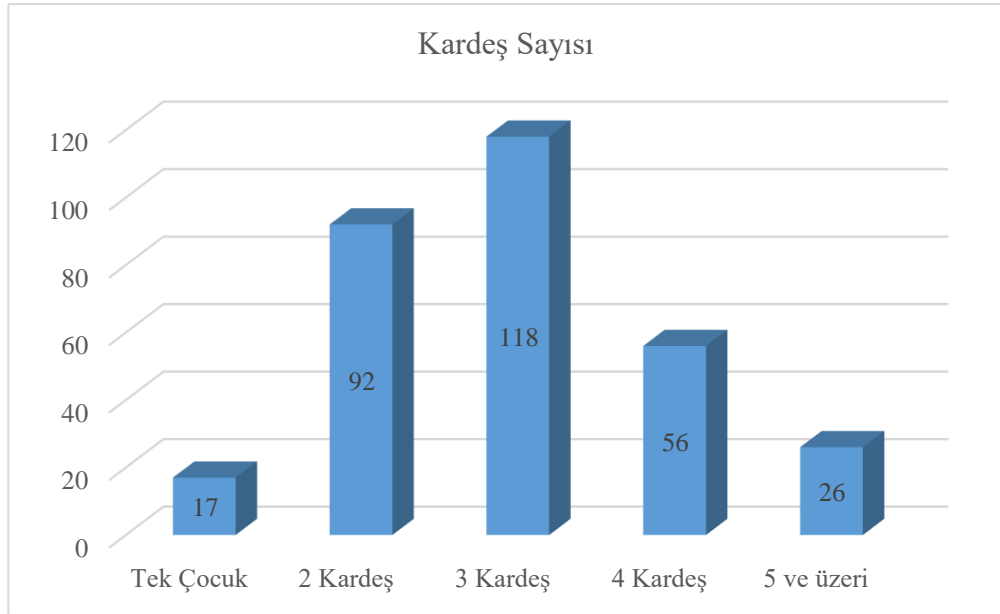
Şekil 2. Araştırmaya katılan ergenlerin yaşa göre dağılımı

Araştırmaya katılan 309 ergenin %25'i 9.uncu sınıf; %27'si 10.uncu sınıf; %23'ü 11.inci sınıf ve %25'i 12.inci sınıfta öğrenim görmektedirler.

Şekil 3. Araştırmaya katılan ergenlerin sınıflarına göre dağılımı

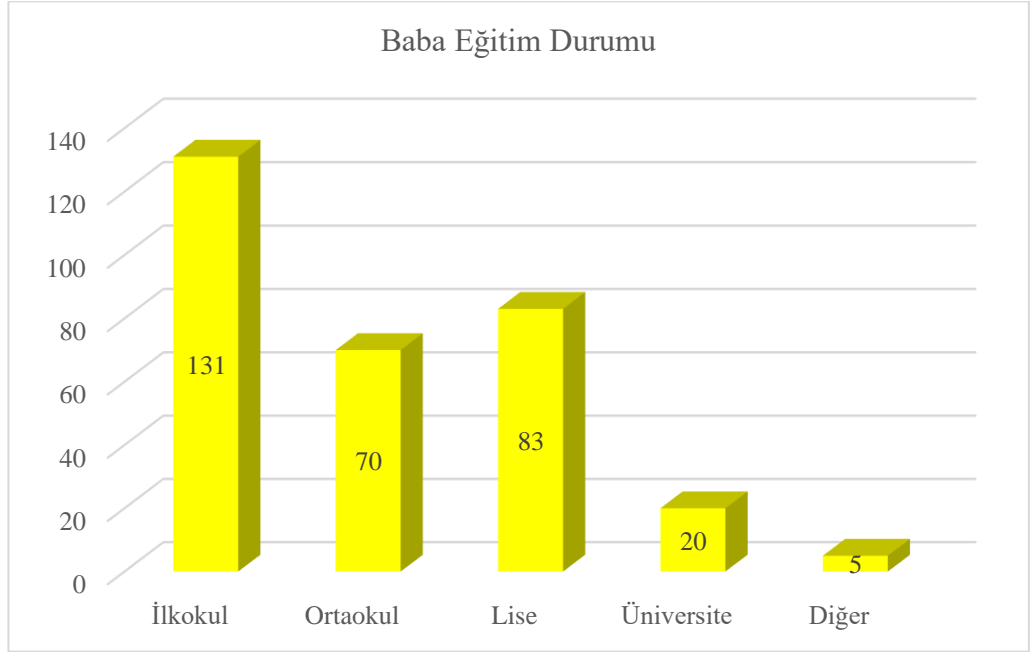
Araştırmaya katılan 309 ergenden 17'si tek çocuk; 92'si 2 kardeş; 118'3 karde;, 56'sı 4 kardeş ve 26'sı 5 ve üzeri kardeş olduğunu belirtmiştir.

Şekil 4. Araştırmaya katılan ergenlerin kardeş sayısına göre dağılımı

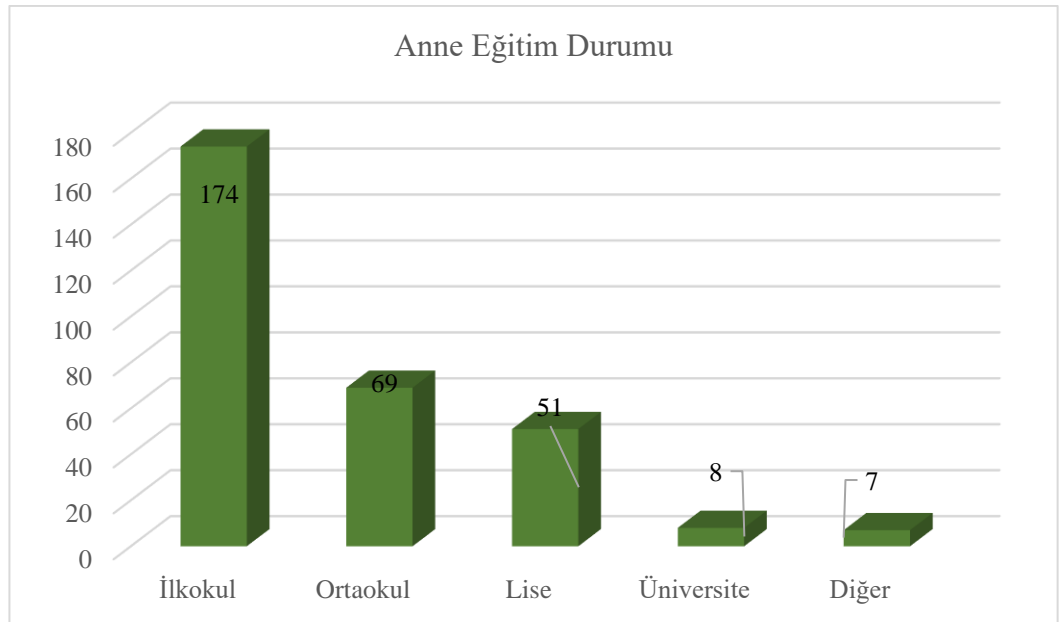

Araştırmaya katılan 309 ergenin baba eğitim durumuna bakıldığında ise 131'i ilkokul; 70'i ortaokul; 83'ü lise ve 20'si üniversite mezunudur.

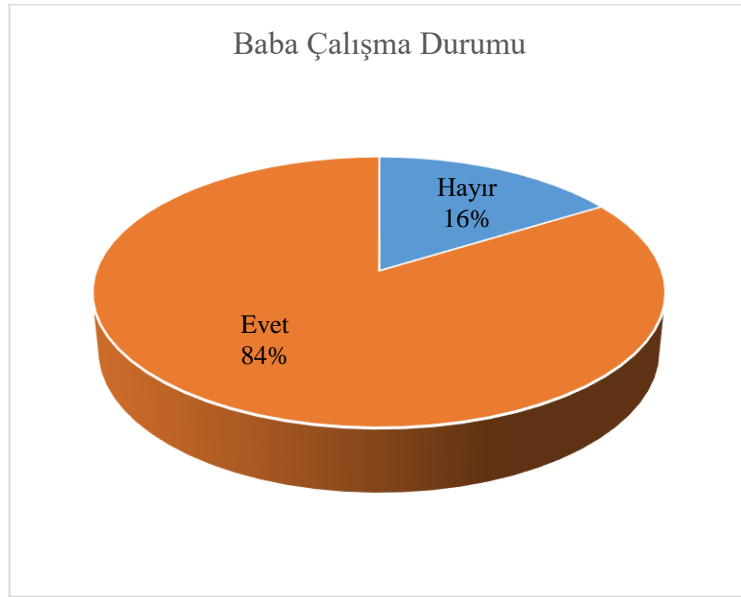
Şekil 5. Araştırmaya katılan ergenlerin baba eğitim durumuna göre dağılımı

Araştırmaya katılan 309 ergenin anne eğitim durumuna bakıldığında ise 174'ü ilkokul, 69'u ortaokul, 51'i lise ve 8'i üniversite mezunudur.

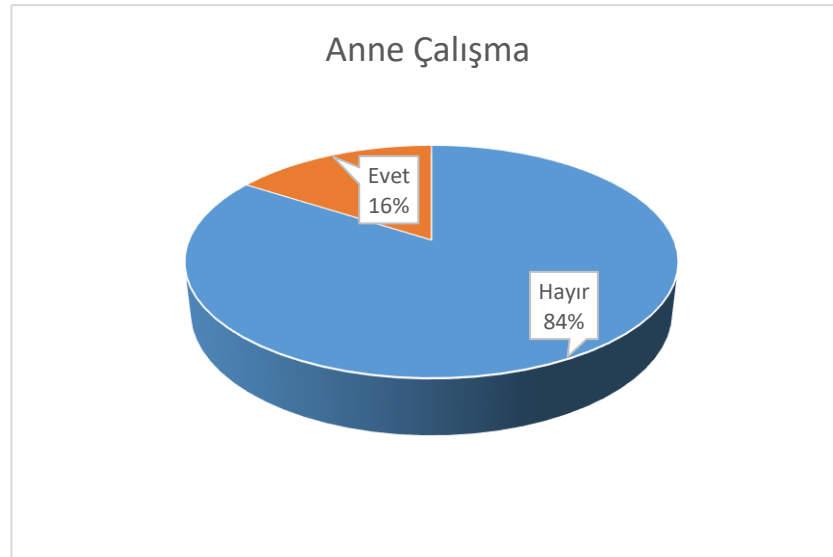
Şekil 6. Araştırmaya katılan ergenlerin anne eğitim durumuna göre dağılımı

Araştırmaya katılan 309 ergenin %84'ü babası çalışmakta, %16'sının ise babası çalışmamaktadır.

Şekil 7. Araştırmaya katılan ergenlerin baba çalışma durumuna göre dağılımı

Araştırmaya katılan 309 ergenin %84'ü annesinin çalışmadığını, %16'sı ise annesinin çalışmadığını belirtmişlerdir.

Şekil 8. Araştırmaya katılan ergenlerin anne çalışma durumuna göre dağılımı

3.4. Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırmanın veri toplama sürecinin ilk basamağında etik kurulundan ve Ereğli İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden veri toplama araçlarının uygulanabilmesi için izin alınmıştır. İkinci basamağında araştırmacı google form’da form oluşturmuştur. Bu form 2020-2021 eğitim-öğretim yılı içinde meslek lisesine devam eden ergenlerin okul yöneticilerine ve rehber öğretmenlere araştırma hakkında detaylı bilgi verildikten sonra, bu ergenlerin telefonlarına anket soruları google form aracılığı ile gönderilmiş; bu araştırmaya katılmaya gönüllü olanlara veri toplama araçları uygulanmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba- Kurban Formu”, “Sosyal Beceri Envanteri” ve bu araştırma için hazırlanmış “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Bu araştırmada örneklem grubunu tanımak ve çalışmanın hedefine ulaşmasında fayda sağlayacağı düşünülen bilgileri elde edebilmek için araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu genel bilgi ve zorbalık ile ilgili durumu tanımlamak üzere iki alt bölümden ve toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Genel bilgi bölümünde; cinsiyet, yaş, sınıf, ailedeki çocuk sayısı ile yapısı, aile beraberlik durumu, anne-babanın öğrenim düzeyi, ailenin aylık geliri ve en uzun yaşadığı yer gibi maddeler yer almaktadır. Zorbalık ile ilgili bölümde ise ailede şiddet olup, olmaması, aileden şiddet görüp görmemesi, akran zorbalığı eğitimi alma durumu, arkadaşları ile ilişkileri, zorbalık davranışına nerede maruz kaldığı ile ilgili maddeler yer almaktadır.

Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba- Kurban Formu: Bu ölçekle ortaokul ve lise, düzeyinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin zorba davranışlara başvurma eğilimleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Ölçek Parada (2000) tarafından ergenlerde zorbalık eğilimlerini belirlemek için geliştirilmiş ve 2014 yılında İsmail Seçer tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek öz bildirim dayalı likert tipi ölçme aracıdır. Ölçek toplam 36 maddeden ve iki farklı ölçek formundan oluşmaktadır. Ergen Akran İlişkileri Belirleme Ölçeği Zorba Formu 18 madde ve üç alt boyuttan (sözel zorba, duygusal zorba, fiziksel zorba) oluşmaktadır. Ölçeğin zorba formundan alınabilecek minimum puan 18 ve maksimum puan 108’dir. Ergen Akran İlişkileri Belirleme Ölçeği Mağdur Formu ise, 18

madde ve üç alt boyuttan (sözel mağdur, duygusal mağdur, fiziksel mağdur) oluşmaktadır. Mağdur formundan alınabilecek minimum puan 18 ve maksimum puan 108'dir. Ölçeklere faktör analizi yapıldığından dolayı Ergen akran ilişkileri zorba formu minimum alınacak puanı 15 maksimum ise 90 olarak hesaplanmıştır. Aynı şekilde ergen akran ilişkileri mağdur formu ise minimum 14 maksimum 84 olarak hesaplanmıştır. Ergen akran ilişkileri zorba ve ergen akran ilişkileri mağdur ölçeklerinde yer alan maddelere ilişkin cevaplar 6'lı Likert şeklinde sorulup "1"= "Asla", "2"= "Bazen", "3"= "Ayda bir ya da iki kere", "4" = "Haftada bir", "5"= " Haftada birkaç kere" , "6"= "Hergün" anlamındadır. Yapılan araştırmalara göre Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba ve Mağdur Formunun geçerlik ve güvenirlik katsayılarının yeterli (0,76 ve üzeri) olduğu söylenebilir (Seçer, 2014). Tablo 2'ye göre güvenirlik analizi Ergen Akran İlişkileri Zorba için 0,852 ve Ergen Akran İlişkileri Kurban için ise 0,901'dir. Çalışma sonucunda ölçeklerin güvenirlik katsayıları yeterli olduğu görülmüştür. Bu çalışmada Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba-Kurban Formuna faktör analizi yapılarak benzer sorularak elendi. Bunun sonucunda; Ergen Akran İlişkileri Zorba Formundan 3, 4, ve 12, maddeler çıkarılarak 15 madde, Ergen Akran İlişkileri Kurban Formundan 4, 12, 13 ve 18. maddeler çıkarılarak 14 madde kullanılmıştır. Ergen Akran İlişkileri Zorba Formu cronbach alpha değeri 0,852 ve Kurban Formu cronbach alpha değeri ise 0,852 bulunmuştur.

Tablo 2. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba Formu'nun madde faktör yükleri, alt ölçeklerin açıkladığı varyanslar ve madde analizleri

Madde	Alt Ölçek Faktör Yükleri			Madde Toplam Korelasyonu
	1.Fak.	2.Fak.	3.Fak.	
1	.38			.614
3	.38			.614
5	.72			.567
7	.62			.752
10	.75			.788
14	.68			.702
4		.74		.531
8		.81		.671
11		.81		.667
13		.68		.626
17		.48		.573
18		.78		.481
2			.63	.696
6			.64	.731
9			.70	.721
12			.72	.785
15			.67	.633
16			.70	.722
	% 25.33	% 23.15	% 17.49	
	Toplam varyans: % 65.97			

Tablo 3. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Mağdur Formu'nun madde faktör yükleri, alt ölçeklerin açıkladığı varyanslar ve madde analizleri

Madde	Alt Ölçek Faktör Yükleri			Madde Toplam Korelesyonu
	1.Fak.	2.Fak.	3.Fak.	
1	.68			.54
4	.72			.51
7	.65			.60
11	.67			.70
13	.65			.68
18	.77			.36
3		.53		.54
6		.72		.67
9		.62		.70
12		.69		.64
14		.72		.59
17		.77		.47
2			.70	.59
5			.65	.69
8			.47	.61
10			.50	.60
15			.50	.74
16			.66	.62
	% 44,420	% 9,980	% 6,558	
Toplam varyans: % 60,95				

Kaynak: Seçer, 2014

Sosyal Beceri Envanteri (SBE): 1986 yılında Riggio tarafından geliştirilmiş ve 1989 yılında yeniden revize edilerek bugünkü şeklini almış bir ölçme aracıdır. SBE temel sosyal becerileri ölçmek amacıyla küçük çapta hazırlanmış kendini tanımlama türünden bir araçtır. Başlangıçta kişilik ve sosyal psikoloji araştırmaları için geliştirilmiştir. SBE sosyal becerileri altı ayrı alt boyutta ölçmektedir. Bunlar;

1. Duyuşsal anlatımcılık,
2. Duyuşsal duyarlılık,
3. Duyuşsal kontrol,
4. Sosyal anlatımcılık,
5. Sosyal duyarlılık
6. Sosyal kontrol

Ölçeğin altboyutlarından her biri 15 maddeden oluşmaktadır. Envanterdeki maddelere beşli Likert tipi bir cevaplama anahtarı hazırlanmıştır. Anahtarda en düşük puan 1, en yüksek puan ise 5'dir. Bir kişi envanterin bütününden toplam puan olarak en düşük 90, en yüksek ise 450 puan alabilir. Alt ölçeklerden ise en az 15 en çok ise 75 puan

alınabilmektedir. Bu çalışmada ölçeğin iki alt ölçeği kullanıldığı için toplam sosyal beceri envanterinde en az alınacak puan 30 en çok alınacak puan ise 150 olarak hesaplanmıştır. Sosyal Beceri Envanterinin puanlanması hızlı ve kolaydır. Sosyal beceri envanteri ise 5'li likert şeklinde sorulup "1"= "Tamamen benim gibi", "2"="Oldukça benim gibi", "3"= "Benim gibi", "4" ="Biraz benim gibi", "5"= "Hiç benim gibi değil" anlamındadır. Sosyal Beceri Envanterinin Türkçeye uyarlama çalışmaları Yüksel (1998) tarafından gerçekleştirilmiştir. Sosyal Beceri Envanteri yetişkinlere yönelik bir ölçek olup ölçeğin uygulanabilir alt sınırı olarak Ortaöğretim birinci sınıf (15 yaş) olarak belirlenmiştir. 182 ergene uygulanan Sosyal Beceri Envanteri'nin toplam puana ilişkin iç tutarlık (Cronbach alpha) katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklere göre elde edilen iç tutarlık katsayıları ise 0,56 ile 0,82 arasında değişmektedir (Yüksel, 1998). Tablo 3 'e göre Sosyal Beceri Envanterinin güvenilirlik analizi sonucu 0,81 çıkmıştır. Çalışma sonucunda ölçeğin güvenilirlik katsayısının yeterli olduğu görülmüştür. Bu araştırmada sosyal beceri anketinin Sosyal Duyarlılık ve Duyuşsal Kontrol alt boyutlarındaki 30 maddeye yer verilmiştir. Sosyal Beceri Ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizi cronbach alpha değeri 0,815 bulunmuştur.

3.5.Verilerin İşlenmesi

Anket analizine başlamadan önce kayıp veri ve uç değer analizleri sonucunda toplam 320 ankettan 309 anket analize uygun görülerek değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmamız amacıyla yer alan, anket katılımcılarının demografik özelliklerine göre ergen akran ilişkileri zorbalığı, ergen akran ilişkileri mağdurluğu ve sosyal becerinin farklılık gösterip göstermediğini ve ölçeklerin birbirleriyle ve alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla istatistiksel yöntemlerden yararlanılmıştır. İstatistiksel analizlerde ankete katılan bireylere ilişkin demografik tanımlamalar Frekans (n) ve Yüzde (%) olarak verilmiştir. Ölçeklerde yer alan sorular ve alt boyutlara ilişkin *Ortalama* ($\bar{x}$) ve *Standart Sapma* (SS) değerleri tablolarda verilmiştir. Ölçeklere ilişkin anket güvenilirliği *Cronbach Alpha* testi ile kontrol edilmiştir.

Kruskal-Wallis testi ikiden fazla örneklem ortalaması arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için kullanılırken, Mann-Whitney U testi ise iki bağımsız ortalama arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için kullanılır (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2016). Bu yüzden Ergen akran ilişkileri zorbalığı ve ergen akran ilişkileri

mağdurluğunun demografik özelliklere göre değişim gösterip göstermediği parametrik olmayan testlerden *Kruskal-Wallis testi* ve *Mann Whitney U testi* ile belirlenmiştir. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA), incelenen bir metrik değişken açısından bağımsız üç ya da daha fazla grup arasından anlamlı bir fark olup olmasını belirlenmesinde kullanılan bir test iken, bağımsız iki örneklem t testi incelenen bir metrik değişken açısından bağımsız iki grubun ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesinde kullanılır (İslamoğlu ve Alınacı, 2016). Sosyal becerinin demografik özelliklere göre değişim gösterip göstermediği *tek yönlü varyans analizi (ANOVA)* ve *iki bağımsız örnek t testi* ile belirlenmiştir. Anket ölçeklerinin kendi aralarındaki ilişkileri *Pearson Korelasyon Katsayısı* ile incelenmiştir. İstatistiksel anlamlılık için $p<0.05$ değeri kullanılmıştır.

3.5.Verilerin İstatistiksel Analizi

Elde edilen veriler SPSS 22.0 ile yapılmıştır. Konya ilindeki meslek liselerine devam eden öğrencilerin Kişisel Bilgi Formu, Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba-Kurban Formu ve Sosyal Beceri Envanteri Google Forma girilerek öğrencilere okullar aracılığı ile linkleri dağıtılarak uygulanmış ve veriler anket yöntemi ile elde edilmiştir. Öncelikle “Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba-Kurban Formu” ve “Sosyal Beceri Envanteri” ile alınan puanların gruplar arasında normal dağılıma uygunluğu test edilmiş ve sonrasında tüm veriler için betimleyici istatistikler yapılmıştır. “Ergen akran ilişkileri zorba-kurban” demografik özelliklere göre değişim gösterip göstermediği parametrik olmayan testlerden *Kruskal-Wallis testi* ve *Mann Whitney U testi* ile belirlenirken, sosyal becerinin demografik özelliklere göre değişim gösterip göstermediği *tek yönlü varyans analizi (ANOVA)* ve *iki bağımsız örnek t testi* ile belirlenmiştir. Anket ölçeklerinin kendi aralarındaki ilişkileri *Pearson Korelasyon Katsayısı* ile incelenmiştir. İstatistiksel anlamlılık için $p<0.05$ değeri kullanılmıştır.

4.BULGULAR

Meslek liselerine devam eden ergenlerin akran zorbalığı ve sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı meslek liselerine devam eden 14-18 yaş aralığında olan 309 ergene uygulanmıştır. Araştırmamız amacıyla yer alan, anket katılımcılarının demografik özelliklerine göre ergen akran ilişkileri zorba, ergen akran ilişkileri mağdur ve sosyal becerinin farklılık gösterip göstermediğini ve ölçeklerin birbirleriyle ve alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla istatistiksel yöntemlerden yararlanılmıştır.

4.1. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba- Kurban Formu ve Sosyal Beceri Envanterinden elde ettikleri puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma

Tablo 4. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba- Kurban Formu ve Sosyal Beceri Envanterinden elde ettikleri puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Ölçek/ Alt Ölçek	N	Minumum	Maksimum	$\bar{x}$	Ss
Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği Toplam	309	15,02	49,11	20,28	6,64
Sözel Zorba	309	5,02	20,01	7,31	3,09
Duygusal Zorba	309	5,02	18,03	6,29	2,02
Fiziksel Zorba	309	5,01	24,02	6,69	2,74
Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği Toplam	309	14,12	59,10	22,61	9,41
Sözel Mağdur	309	3,01	18,10	5,65	3,20
Duygusal Mağdur	309	5,01	23,10	8,12	3,57
Fiziksel Mağdur	309	6,11	30,10	8,84	3,91

<i>Sosyal Beceri Envanteri</i>	309	26,10	72,02	47,19	9,89
<i>Toplam</i>					
Duyuşsal Kontrol	309	28,02	75,10	47,81	9,01
Sosyal Duyarlılık	309	60,01	144,20	95,00	16,70

Araştırmaya katılan ergenlere ilişkin Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba- Kurban Formu ve Sosyal Beceri Envanterinden elde ettikleri puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4' te özetlenmiştir.

Tablo 4'ü incelediğimizde katılımcıların genel olarak Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeğinden ortalamanın altında puan aldıkları görülmektedir ($\bar{x}$ =20.28, S_s =6.64). Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 90, en düşük puan ise 15'dir. Bu değerlere bakıldığında 40-50 arası puanları ortalama değerlendirecek olursak, bu çalışmadaki ergenlerin aritmetik ortalaması 20.28 ortalamanın altında olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Alt ölçeklerin ortalamalarına bakıldığında ise sırasıyla sözel zorba, fiziksel zorba ve duygusal zorba olarak görülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeğinden aldıkları toplam puan incelendiğinde yine ortalamanın altında puan aldıkları görülmektedir ($\bar{x}$ =22,61; S_s =9.41). Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 14, en yüksek puan 84'tür. Bu değerlere bakıldığında ortalama değer 35-45 arası puanları değerlendirecek olursak ergenlerin aritmetik ortalaması 22,61 ortalamanın altında olarak yorumlanmıştır. Alt ölçeklerin ortalamalarına bakıldığında ise sırasıyla fiziksel mağdur, duygusal mağdur ve sözel mağdur olarak görülmektedir.

Ergenlerin Sosyal Beceri Envanterinden aldıkları toplam puanlarına bakıldığında ortalama 47,19 standart sapmanın ise 9,89 olduğu görülmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puanın 150 en düşük puanın 30'dur. Bu değerlere bakıldığında 70-80 arası ortalama değerlendirecek olursak bu araştırmadaki ortalama 47,19 ortalamanın altında olarak yorumlanmıştır. Alt ölçeklerin ortalamalarına bakıldığında ise sırasıyla sosyal duyarlılık ve duygusal kontrol olarak görülmektedir.

4.2. Demografik Değişkenlere Ait Frekans Bilgileri

Tablo 5. Katılımcıların bazı demografik verilerine ilişkin frekanslar-1

<i>Değişken</i>	<i>Kategori</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kız	134	43,4
	Erkek	175	56,6
Yaş	14	25	8,1
	15	59	19,1
	16	71	23
	17	86	27,8
	18	68	22
Sınıf	9. sınıf	77	2,9
	10. sınıf	84	27,2
	11. sınıf	72	23,3
	12. sınıf	76	24,6
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	17	5,5
	2 kardeş	92	29,8
	3 kardeş	118	38,2
	4 kardeş	56	18,1
	5 ve üstü kardeş	26	8,4
Anne eğitim durumu	İlkokul	174	56,3
	Ortaokul	69	22,3
	Lise	51	16,5
	Üniversite	8	2,6
	Diğer	7	2,3
Baba eğitim durumu	İlkokul	131	42,4
	Ortaokul	70	22,7
	Lise	83	26,9
	Üniversite	20	6,5
	Diğer	5	1,6
Anne çalışıyor mu?	Hayır	260	84,1
	Evet	49	15,9

Baba çalışıyor mu?	Hayır	50	16,2
	Evet	259	83,8
Aile ekonomik durum	Çok kötü	7	2,3
	Kötü	18	5,8
	Orta	172	55,7
	İyi	101	32,7
	Çok iyi	11	3,6
Kimle yaşıyorsunuz?	Yalnız anne	26	8,4
	Anne-baba	248	80,3
	Aile Büyükleri ve Anne-Baba	22	7,1
	Yalnız baba	8	2,6
	Diğer	5	1,6
Toplam		309	100

Araştırmaya katılan ergenlere ilişkin demografik özellikler Tablo 5’ te özetlenmiştir. Bu araştırma, toplam 309 ergenden oluşmaktadır. Bunların çoğunluğu 175’i (%56,6) erkek, 134’ü (%43,4) ise kız öğrencidir. Araştırmaya katılan ergenlerden 17 yaşında olanlar çoğunluktadır (86-%27,8). Sınıf değişkenine gelindiğinde neredeyse bütün sınıflardaki ergen sayılarının eşit olduğu görülmekte ancak 10.sınıf ergen sayısının fazla olduğu görülmektedir (84-%27,2). Araştırmaya katılan 17-%5,5 ergenin kardeşi olmadığı görülmektedir. Anne eğitim durumunda büyük çoğunluğunun (%56,3) ilkökul mezunu olduğu görülürken baba eğitim durumunda ise bu oran %42,4 olarak tespit edilmiştir. Ergenlerin %84,1’inin annesinin çalışmıyor iken babası çalışmayanların oranı %16,2 olarak belirlenmiştir. Baba çalışma durumunda ise büyük bir çoğunluğunun babasını çalıştığı tespit edilmiştir (%83,8). Araştırmaya katılan ergenlerden %55,7’ sinin ailesinin ekonomik durumunun orta düzeyde olduğu ve öğrencilerin %80,3 ünün anne- baba ile birlikte yaşadığı ön plana çıkmaktadır.

Tablo 6. Katılımcıların bazı demografik verilerine ilişkin frekanslar-2

<i>Değişken</i>	<i>Kategori</i>	<i>n</i>	<i>(%)</i>
Anne-Baba durumu	Anne-Baba Ayrı	28	9.1
	Anne-Baba Sağ birlikte	268	86.7
	Baba vefat etmiş	10	3.2
	Anne vefat etmiş	3	1
Aile üyelerinden birini şiddet uygularken gördünüz mü?	Hayır	280	90.6
	Evet	29	9.4
Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı?	Hayır	284	91.9
	Evet	25	8.1
En uzun yaşanılan yer	Büyükşehir	42	13.6
	İlçe/Küçük il	204	66
	Kasaba/köy	63	20.4
Akran zorbalığı ile ilgili eğitim aldınız mı?	Hayır	243	78.6
	Evet	66	21.4
Okuldaki başarı durumu	Kötü	9	2.9
	Orta	135	43.7
	İyi	148	47.9
	Çok iyi	17	5.5
Geçen dönem başarı durumu	Doğrudan geçen	148	47.9
	Teşekkür alan	118	38.2
	Takdir alan	43	13.9
Okula hastalık ve önemli durumlar dışında sık sık devamsızlık yapar mısınız?	Hayır	291	94.2
	Evet	18	5.8
Okul bahçesinde oyun oynamak için yeterli alan var mı?	Hayır	50	16.2
	Evet	259	83.8
Arkadaşlarıyla ilişki durumunu nasıl tanımlarsın?	Çok Kötü	6	1.9
	Kötü	9	2.9
	Orta	76	24.6
	İyi	129	41.7

	Çok İyi	89	28.8
	Okul bahçesinde	39	12.6
Okulda zorbalık davranışına en fazla nerde maruz kaldınız?	Kantinde	29	9.4
	Koridorda	15	4.9
	Sınıfta	96	31.1
	Diğer	130	42.1
Okuldaki arkadaşlarını seviyor musun?	Hayır	59	19.1
	Evet	250	80.9
Toplam		309	100

Tablo 6'e göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun %86,7'sinin anne-babasının sağ birlikte yaşadığı ve neredeyse tamamına yakının aile üyelerinden birini şiddet uygularken görmediği tespit edilmiştir (%90,6). Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı sorusuna yine ankete katılan ergenlerin tamamına yakını hayır şeklinde cevap vermişlerdir (%91,96). Katılımcıların çoğunluğunun %66'sının en uzun yaşadığı yer İlçe/Küçük il olduğu ve benzer şekilde çoğunluğunun %78,6'sının akran zorba eğitimi almadığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların %47,9'unun bir önceki dönem doğrudan geçtiği ve ergenlerin başarı durumlarının %47,9'unun iyi olduğu belirlenmiştir. Okula devam durumu bakımından ergenlerin büyük çoğunluğunun %94,2'si okula devamsızlık yapmadığını belirtirken, ergenlerin %83,3'ü okul bahçesinin oyun oynamak için yeterli alana sahip olduğunu söylemektedirler. Ergenlerin genelinin %41,7'sinin arkadaşlarıyla ilişkisinin iyi olduğu ve %80,9'unun arkadaşlarını sevdiği görülmektedir. Zorbalık davranışına geldiğinde ise ergenlerin %31,1 sınıfta ve %42,1 diğer alanlarda zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir.

4.3.EAİZÖ Puanlarının Demografik Değişkenlerle Analizi

Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği-EAİZÖ için yapılan analizler Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 7.Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği için Kruskal Wallis Testi Sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>Kategori</i>	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>	<i>Kruskal Wallis Testi</i>	
					<i>Test değeri</i>	<i>P</i>
Yaş	14	25	16,96	2,22	18,876	0.001*
	15	59	18,62	4,77		
	16	71	21,6	6,10		
	17	86	22,48	9,35		
	18	68	18,77	3,79		
Anne eğitim durumu	İlkokul	174	19,38	6,16	24,485	<0.001*
	Ortaokul	69	22,95	6,96		
	Lise	51	19,68	7,19		
	Üniversite	8	21,37	6,88		
	Diğer	7	19,42	4,57		
Baba eğitim durumu	İlkokul	131	19,0	6,33	13,928	0.008*
	Ortaokul	70	21,40	6,57		
	Lise	83	20,49	6,93		
	Üniversite	20	20,45	5,47		
	Diğer	5	26,2	10,82		
Aile ekonomik Durumu	Çok kötü	7	22,85	11,78	1,659	0,798
	Kötü	18	19,44	6,67		
	Orta	172	20,13	6,28		
	İyi	101	20,05	6,06		
	Çok iyi	11	24,36	11,43		
Kimle yaşıyorsunuz?	Yalnız anne	26	21,26	7,81	7,26	0,123
	Anne-baba	248	20,40	6,53		
	Aile büyükleri ve Anne-Baba	22	19,72	7,70		
	Yalnız baba	8	16,62	2,77		

	Diğer	5	17,40	2.50		
En uzun yaşanılan yer	Büyükşehir	42	20,78	7,38		
	İlçe/küçük il	204	20.80	6.96	7,502	0,023*
	Kasaba/köy	63	18.25	4.35		
Kardeş sayısı	Tek çocuk	17	20.17	9.79		
	2 kardeş	92	20.25	6.69		
	3 kardeş	118	20.56	6.06	6.788	0.148
	4 kardeş	56	19.10	5.57		
	5 ve üstü kardeş	26	21.73	8.53		
Okuldaki başarı durumu	Kötü	9	25.11	13.88		
	Orta	135	19.94	5.77	1.461	0.691
	İyi	148	20.54	6.91		
	Çok iyi	17	18.17	3.81		
Okuldaki arkadaşları ile ilişki durumu	Çok kötü	6	18.66	5.75		
	Kötü	9	20.66	4.52		
	Orta	76	22.81	9.53	6.158	0.188
	İyi	129	19.28	4.93		
	Çok İyi	89	19.64	5.49		

*($p<0.05$)

Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği ile ikiden fazla seçenekli olan demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda yaş, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve en uzun yaşanılan yer değişkenleri açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<0.05$). Yani bu demografik değişkenler bakımından Ergen Akran İlişkileri Zorbalığı Ölçeği toplam puanları farklılık göstermektedir. Diğer yandan aile ekonomik durumu, kiminle yaşadığı, kardeş sayısı, okuldaki başarı durumu ve okuldaki arkadaşları ile ilişki durumu değişkenlerine göre farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

İstatistiksel olarak farklılık tespit edilen değişkenlerin hangi grupları arasında farklılık olduğunu belirlemek amacıyla yapılan parametrik olmayan çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre yaş değişkeni için; 14-17 yaş ($p<0.05$), 14-16 yaş ($p<0.05$), 15-16 yaş ($p<0.05$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Anne eğitim durumu değişkenine göre ise ilkokul-ortaokul ($p<0.05$) ve lise-ortaokul ($p<0.05$)

değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Babanın eğitim durumuna gelindiğinde sadece ilkokul-ortaokul grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). En uzun yaşanan yer değişkeninde ise kasaba/köy-ilçe/küçük il grupları puanları arasında farklılık vardır ($p<0.05$).

Tablo 8. Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği için Mann Whitney U Testi sonuçları

<i>Değişken</i>		<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>	<i>Test Değeri</i>	<i>P</i>
Cinsiyet	Erkek	175	19,95	6,72	-0,746	0,456
	Kız	134	20,53	6,58		
Aile üyelerinden birini şiddet uygularken gördün mü?	Hayır	280	19,78	5,96	-2,948	0,003*
	Evet	29	25,10	10,21		
Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı?	Hayır	284	19,83	5,99	-2,798	0,005*
	Evet	25	25,4	10,59		
Akran zorbalığı ile ilgili eğitim aldınız mı?	Hayır	243	20,16	6,55	-0,475	0,634
	Evet	66	20,72	6,98		
Okula hastalık ve önemli durumlar dışında sık sık devamsızlık yapar mısınız?	Hayır	291	19,93	6,30	-3,668	<0,001*
	Evet	18	26,0	9,17		
Okul bahçesinde oyun oynamak için yeterli alan var mı?	Hayır	50	20,86	6,16	-1,283	0,199
	Evet	259	20,17	6,73		
Okuldaki arkadaşlarını seviyor musun?	Hayır	59	23,84	8,83	-3,875	<0,001*
	Evet	250	19,44	5,71		

* ($p<0.05$), $\bar{x}$: Ortalama, SS: Standart Sapma

Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği ile iki seçenekli olan demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan *Mann Whitney U testi* analizi sonucunda; aile üyelerinden birini şiddet uygularken gördün mü? ($p=0.003<0.05$), aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı? ($p=0.005<0.05$), okula hastalık ve durumlar dışında sık sık devamsızlık yapar mısınız? ($p=0.001<0.05$) ve okuldaki arkadaşlarını seviyor musun? ($p=0.001<0.05$) sorularına verilen yanıtlara göre ergen akran ilişkileri toplam puanlarının farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

4.4.EAİKÖ Puanlarının Demografik Değişkenlerle Analizi

Tablo 9. Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği-EAİKÖ için Kruskal Wallis Testi sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>Kategori</i>	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>	<i>Test değeri</i>	<i>P</i>	
Yaş	14	25	18,96	5,84	19,79	0,001*	
	15	59	20,30	8,73			
	16	71	24,76	10,39			
	17	86	24,66	10,01			
	18	68	21,11	8,14			
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	174	21,73	9,01	7,925	0,094	
	Ortaokul	69	23,21	7,89			
	Lise	51	23,23	10,36			
	Üniversite	8	32,37	13,98			
	Diğer	7	22,71	14,77			
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	131	21,22	9,49	13,927	0,008*	
	Ortaokul	70	22,88	8,08			
	Lise	83	23,20	9,53			
	Üniversite	20	26	8,58			
	Diğer	5	31,8	17,71			
Aile Durumu	Ekonomik	Çok kötü	7	18,42	6,16	9,004	0,061
		Kötü	18	22,11	11,91		
		Orta	172	23,73	9,66		
		İyi	101	21,07	8,20		
		Çok iyi	11	22,63	11,62		
Kimle Yaşıyorsunuz?	Yalnız Anne	26	28,03	12,01	17,228	0,002*	
	Anne-Baba	248	22,30	9,12			
	Aile Büyükleri ve Anne-Baba	22	18,50	5,86			
	Yalnız Baba	8	22,12	10,84			
	Diğer	5	28,40	7,76			
En uzun yaşanılan yer	Büyükşehir	42	28,21	11,69	14,865	0,001*	

	İlçe/Küçük il	204	21,90	8,65		
	Kasaba/köy	63	21,17	8,89		
Kardeş sayısı	tek çocuk	17	21,29	9,08		
	2 kardeş	92	23,94	11,07		
	3 kardeş	118	22,29	8,42	4,496	0,343
	4 kardeş	56	21,10	9,21		
	5 ve üstü kardeş	26	23,42	7,68		
Okuldaki başarı durumu	Kötü	9	28,22	14,08		
	Orta	135	22,94	9,98	1,643	0,65
	İyi	148	21,79	8,00		
	Çok iyi	17	24,11	12,45		
Okuldaki arkadaşları ile ilişki durumu	Çok Kötü	6	33,66	16,23		
	Kötü	9	28,33	8,01		
	Orta	76	26,22	11,00	28,948	<0,001*
	İyi	129	21,38	8,07		
	Çok İyi	89	19,97	7,68		

* ($p < 0.05$),.

Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği ile ikiden fazla seçenekli demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda yaş ($p = 0.001 < 0.05$), baba eğitim durumu ($p = 0.008 < 0.05$), kimle yaşandığı ($p = 0.002 < 0.05$), en uzun yaşanan yer ($p = 0.001 < 0.05$), okuldaki arkadaşları ile ilişki durumu ($p = 0.001 < 0.05$) değişkenleri açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Farklılık tespit edilen değişkenler için hangi grupları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma testi sonucunda yaş değişkeni için 14-17 yaş, 15-17 yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p < 0.05$). Baba eğitim durumu değişkenine gelindiğinde, sadece ilkokul-ortaokul grupları arasında farklılık olduğu ön plana çıkmaktadır ($p < 0.05$). Kiminle yaşandığı durumu için ise aile büyükleri ve anne baba – Diğer grupları arasında farklılık bulunmuştur ($p < 0.05$). En uzun yaşanan yer bakımından kasaba/köy-büyükşehir ve ilçe/küçük il-büyükşehir grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p < 0.05$). Okuldaki arkadaşlarla ilişki durumu değişkeninde ise çok iyi-orta, çok iyi- kötü ve iyi-orta grupları

açısından istatistiksel olarak ergen akran ilişkileri toplam puanları açısından farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tablo 10. Ergen Akran Kurban Ölçeği açısından Mann Whitney U Testi sonuçları

<i>Değişken</i>		<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>	<i>Test Değeri</i>	<i>P</i>
Cinsiyet	Erkek	175	22,02	8,73	-0,474	0,635
	Kız	134	23,05	9,89		
Aile üyelerinden biri şiddet uygularken gördün mü?	Hayır	280	21,92	8,82	-3,612	<0,001*
	Evet	29	29,24	12,12		
Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı?	Hayır	284	21,82	8,75	-4,462	<0,001*
	Evet	25	31,52	11,94		
Akran zorbalığı ile ilgili eğitim aldınız mı?	Hayır	243	22,00	8,72	-1,365	0,172
	Evet	66	24,84	11,38		
Okula hastalık ve önemli durumlar dışında sık sık devamsızlık yapar mısınız?	Hayır	291	22,13	9,01	-3,20	0,001*
	Evet	18	30,33	12,27		
Okul bahçesinde oyun oynamak için yeterli alan var mı?	Hayır	50	23,34	9,62	-0,946	0,344
	Evet	259	22,47	9,38		
Okuldaki arkadaşlarını seviyor musun?	Hayır	59	28,45	10,87	-5,385	<0,001*
	Evet	250	21,23	8,48		

* ($p<0.05$)

Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeğinin toplam puanının iki seçenekli değişkenlere göre farklılığının tespiti için yapılan *Mann Whitney U testi* analizi sonucu Tablo 10' da yer almaktadır. Tablo 10' a göre Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği toplam puanlarının; aile üyelerinden biri şiddet uygularken gördün mü, Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı? okula hastalık ve önemli durumlar dışında sık sık devamsızlık yapar mısınız? ve okuldaki arkadaşlarının seviyor musun? sorularına verilen yanıtlara göre farklılık gösterdiği görülmektedir ($p<0.05$).

4.5.Sosyal Becerileri Envanteri Puanlarının Demografik Değişkenlerle Analizi

Tablo 11. Sosyal Beceri Envanteri-SBE için Tek Yönlü Varyans Analizi Testi sonuçları

<i>Değişken</i>	<i>Kategori</i>	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>	<i>Test değeri</i>	<i>P</i>
Yaş	14	25	96,84	17,16	2,231	0,066
	15	59	95,62	16,30		
	16	71	97,98	16,75		
	17	86	90,66	15,87		
	18	68	96,14	17,21		
Anne eğitim durumu	İlkokul	174	94,31	17,64	1,524	0,195
	Ortaokul	69	97,57	16,00		
	Lise	51	96,37	14,35		
	Üniversite	8	85,00	8,96		
	Diğer	7	88,71	18,46		
Baba eğitim durumu	İlkokul	131	94,45	17,05	1,245	0,292
	Ortaokul	70	98,64	18,15		
	Lise	83	93,48	15,30		
	Üniversite	20	91,75	14,82		
	Diğer	5	96,60	11,69		
Aile ekonomik durumu	Çok kötü	7	82,71	12,90	1,748	0,139
	Kötü	18	90,83	15,30		
	Orta	172	94,54	15,67		
	İyi	101	97,00	17,68		
	Çok iyi	11	98,27	23,81		
Kimle yaşıyorsunuz?	Yalnız anne	26	88,57	12,69	2,03	0,09
	Anne-baba	248	95,08	16,68		
	Aile büyükleri ve Anne-baba	22	99,95	19,06		
	Yalnız baba	8	92,87	19,65		
	Diğer	5	105,80	10,77		
En uzun yaşanılan yer	Büyükşehir	42	88,54	14,29	5,508	0,004*

	İlçe/Küçük il	204	97,06	17,03		
	Kasaba/köy	63	92,60	15,86		
Kardeş sayısı	Tek çocuk	17	98,94	18,47		
	2 kardeş	92	91,95	17,01		
	3 kardeş	118	98,05	16,64	2,301	0,059
	4 kardeş	56	93,64	15,70		
	5 ve üstü kardeş	26	92,23	14,90		
	Okuldaki başarı durumu	Kötü	9	94,55	16,31	
Orta		135	93,87	16,14	1,483	0,219
İyi		148	96,74	17,39		
Çok iyi		17	89,00	13,93		
Okuldaki arkadaşları ile ilişki durumu	Çok kötü	6	87,00	14,83		
	Kötü	9	85,88	16,92		
	Orta	76	93,15	14,93	2,323	0,057
	İyi	129	97,85	16,53		
	Çok İyi	89	93,89	17,89		

* ($p < 0,05$)

Sosyal Beceri Envanteri toplam puanının ikiden fazla seçenekli olan demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Tek Yönlü Varyans analizi testi sonucunda en uzun yaşanan yer istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Başka deyişle en uzun yaşanan yer açısından sosyal beceri farklılık göstermektedir. Diğer yandan sosyal beceri puanı diğer demografik değişkenlere göre göre farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$).

İstatistiksel olarak farklılık tespit edilen en uzun yaşanan yer değişkeninin hangi grupları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Tukey testi sonucunda, Büyükşehir-İlçe/Küçük il grupları arasında farklılık olduğu görülmüştür,

Tablo 12. Sosyal Beceri Envanteri için İki Bağımsız Örnek t Testi sonuçları

<i>Değişken</i>		<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>	<i>Test Değeri</i>	<i>P</i>
Cinsiyet	Erkek	175	93,86	15,70	-1,976	0,049*
	Kız	134	96,63	17,28		
Aile üyelerinden biri şiddet uygularken gördün mü?	Hayır	280	96,03	16,66	3,435	0,001*
	Evet	29	85,03	13,63		
Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı?	Hayır	284	95,55	16,84	1,996	0,047*
	Evet	25	88,64	13,57		
Akran zorbalığı ile ilgili eğitim aldınız mı?	Hayır	243	95,43	16,67	0,873	0,384
	Evet	66	93,40	16,81		
Okula hastalık ve önemli durumlar dışında sık sık devamsızlık yapar mısınız?	Hayır	291	95,30	16,83	1,311	0,191
	Evet	18	90,00	13,78		
Okul bahçesinde oyun oynamak için yeterli alan var mı?	Hayır	50	96,72	16,42	0,795	0,427
	Evet	259	94,66	16,75		
Okuldaki arkadaşlarını seviyor musun?	Hayır	59	89,38	14,32	-3,223	0,002*
	Evet	250	96,32	16,96		

* ($p < 0,05$)

Sosyal Beceri Envanterinin toplam puanının iki seçenekli demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan *T testi* analizi sonucunda, cinsiyet ($t = -1,976$, $p < 0,05$), Aile üyelerinden biri şiddet uygularken gördün mü? ($t = 3,435$, $p < 0,05$), Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı? ($t = 1,996$, $p < 0,05$) ve okuldaki arkadaşlarını seviyor musun? ($t = -3,223$, $p < 0,05$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir, Bu durum, sosyal becerinin bu demografik değişkenlere göre değiştiği şeklinde yorumlanır,

4.6. EAI Zorba- Kurban Ölçeği ve SBE Puanları Arasındaki İlişki

Tablo 13. Ölçek toplam puanları arasındaki ilişkileri belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları

	Ergen Akran İlişkileri Zorba	Ergen Akran İlişkileri Kurban (1)	Sosyal Beceri (2)	Ergen Akran İlişkileri Genel (3)
1	0,438**			
2	-0,126 *	-0,181**		
3	0,786* *	0,900**	-0,185**	

* (p<0,05)

** (p<0,01)

Anket ölçeğinde yer alan Ergen Akran İlişkileri Zorba, Ergen Akran İlişkileri Kurban, Sosyal Beceri Envanteri ve ergen akran ilişkilerini ölçen iki ölçeğin toplamı olan “Ergen İlişkileri Genel” arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin hangi yönde olduğunu belirlemek amacıyla hesaplanan Pearson Korelasyon katsayıları Tablo 13’de sunulmuştur, Tablo 13 incelendiğinde Ergen Akran İlişkileri Zorba ile Ergen Akran İlişkileri Kurban ($r=0,438$; $p<0,001$) ve Ergen Akran İlişkileri Zorba ile Ergen İlişkileri Genel Ölçekleri ($r=0,786$; $p<0,001$) arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur, Benzer şekilde Ergen Akran İlişkileri Kurban ve Ergen İlişkileri Genel Ölçeği arasında da pozitif yönlü güçlü bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,900$; $p<0,001$), Ergen akran ilişkileri zorba ile sosyal beceri arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,126$; $p<0,05$),

Tablo 14. Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeğinin alt boyutları ile Sosyal Beceri Envanterinin alt boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları

	1	2	3	4
Sözel Zorba	0,463**	0,679**	-0,166**	0,003
Duygusal Zorba (1)		0,517**	-0,179**	-0,086
Fiziksel Zorba (2)			-0,100	-0,040
Sosyal Duyarlılık (3)				0,560**
Duyuşsal Kontrol (4)				

** ($p < 0,01$)

Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeğinin alt boyutları ile Sosyal Beceri Envanterinin alt boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek ve bu ilişkilerin hangi yönde olduğunu belirlemek amacıyla hesaplanan Pearson korelasyon katsayıları Tablo 14’ de sunulmuştur, Tablo 14’ü incelendiğinde Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeğinin alt boyutları olan sözel zorba-duygusal zorba ($r=0,463$; $p < 0,001$) arasında pozitif bir ilişki, benzer şekilde sözel zorba- fiziksel zorba ($r=0,679$; $p < 0,001$) arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur, Sosyal Beceri Envanterinin alt boyutları olan sosyal duyarlılık- duygusal duyarlılık arasında da pozitif bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,560$; $p < 0,001$), Sözel zorba – sosyal duyarlılık arasında ise negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-0,166$; $p < 0,001$), Diğer taraftan, duyuşsal kontrol ile ergen akran ilişkileri zorba ölçeğinin alt boyutlarının hiçbiri ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenememiştir ($p > 0,05$), Benzer şekilde sosyal duyarlılık-fiziksel zorba arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p > 0,05$).

Tablo 15. Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeğinin alt boyutları ile Sosyal Beceri Envanterinin alt boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları

	1	2	3	4
Sözel Mağdur	0,727**	0,609**	-0,313**	-0,086
Duygusal Mağdur (1)		0,659**	-0,267**	-0,020
Fiziksel Mağdur (2)			-0,174**	0,021
Sosyal Duyarlılık (3)				0,560**
Duyuşsal Kontrol (4)				

** ($p < 0,01$)

Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeğinin alt boyutları ile Sosyal Beceri Envanterinin alt boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 15’te yer almaktadır, Tablo 15 ‘te göre sözel mağdur- duygusal mağdur arasında pozitif yönde diğerlerinden daha güçlü bir düzeyde ilişkiye sahiptir ($r=0,727$; $p < 0,001$), Sözel mağdur – sosyal Duyarlılık arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=-0,313$; $p < 0,001$), Diğer taraftan, duyuşsal kontrol ile ergen akran ilişkileri kurban ölçeğinin alt boyutlarının hiçbirisi ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenememiştir ($p > 0,05$).

5.TARTIŞMA

Bu bölümde, Konya ilinde bulunan meslek lisesine giden ergenlerin akran zorbalığı ve sosyal becerilerini demografik değişkenlere göre değişimini incelemek amacıyla yapılan araştırma verileri tartışılmaktadır. Araştırmada elde edilen verilerin araştırma amacına bazı yönleri ile uygun, bazı yönleri ise farklı olduğu görülmüştür.

5.1. Ergen Akran İlişkileri Ölçeği Zorba-Kurban Formu ve Sosyal Beceri Envanteri Puanlarının Yorumu

Elde edilen bulgulara göre Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeğinden ortalamanın altında puan aldıkları saptanmıştır ($\bar{x}=20,28$, $Ss=6,64$). Alt ölçeklerin ortalamalarına bakıldığında ise yüksek puandan düşük puana sıralandığında sözel zorba, fiziksel zorba ve duygusal zorba puanları dikkat çekmektedir (Tablo 4). Bu çalışmada zorba ölçeğinin ortalamanın altında olması, akran zorbalığının düşük seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir. Çelenk ve Adalar (2019), zorbalık ortalamalarını fiziksel, sözel, dışlama, eşyalara zarar verme, cinsel ve söylenti çıkarma olarak bulmuşlardır. Dölek (2002), sosyal-sözel zorbalığın en fazla rastlanan davranış olduğunu belirlemiştir. Çakır (2017) akran zorbalığına en sık maruz kalınan zorbalık çeşitinin sözel zorbalık olduğunu vurgulamaktadır.

Araştırmaya katılan ergenlerin Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeğinden aldıkları toplam puan incelendiğinde ortalamanın altında puan aldıkları görülmektedir ($\bar{x} =22,61$, $Ss=9,41$) (Tablo 4). Elde edilen verilere göre akran zorbalığına maruz kalmanın düşük seviyede olduğu görülmektedir. Alt ölçeklerin ortalamalarına bakıldığında ise sırasıyla fiziksel mağdur, duygusal mağdur ve sözel mağdur puanları saptanmıştır. Çelenk ve Adalar (2019), kurban olma ile ilgili puan ortalamalarını sırasıyla fiziksel, sözel, dışlama, söylenti çıkarma, eşyalara zarar verme ve cinsel zorbalık olarak belirlemişlerdir.

Ergenlerin Sosyal Beceri Envanterinden aldıkları toplam puanlarına bakıldığında ortalama $\bar{x} = 47,19$ ve standart sapmanın ise 9,89 olduğu görülmektedir (Tablo 4). Bu sonuca bakıldığında ergenlerin sosyal beceri düzeylerinin az olduğu yorumu yapılabilir. Alt ölçeklerin ortalamalarına bakıldığında ise sırasıyla sosyal duyarlılık ve duygusal kontrol değişkenleri saptanmıştır.

5.2. Demografik Değişkenlerin Yorumlanması

Bu araştırmaya 175 erkek 134 kız toplam 309 kişi katılmıştır. Araştırmaya katılan ergenlerin anne-baba eğitim durumuna bakıldığında sırasıyla ilkokul, ortaokul, lise, üniversite olduğu bulunmuştur. Bu araştırmadan elde edilen sonuca göre Türkiye’de eğitim oranının hala yeterli düzeyde olmadığı düşünülebilir (Tablo 5). 2008-2019 TÜİK verileri de bu çalışmayı destekler niteliktedir. Türkiye’de 25 yaş ve üstü cinsiyete göre bitirilen son öğretim kurumları incelendiğinde kadınların; %29,4’i ilkokul, %10,7’i ortaokul ve dengi, %17,5’i lise ve dengi, %16,3’ü ise yüksekokul ve fakülte mezunu oldukları görülmektedir. Erkeklerin; %20,5’i ilkokul, %14,3’ü ortaokul ve dengi, %25,4’ü lise ve dengi, %20,1’i ise yüksekokul ve fakülte mezunu oldukları görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021).

Bu araştırmada anne-baba çalışma durumuna bakıldığında çalışma grubundaki ergenlerin çoğu annelerinin çalışmadığını ama babalarının çalıştığını ifade etmiştir (Tablo 5). Kadınların iş gücüne katılım oranlarının düşük olması; eğitim düzeyinin düşük olması, toplumsal cinsiyet anlayışı bağlamında ataerkil zihniyet, gelenek ve görenekler de kadınların istihdam düzeyini etkilemektedir (Küçükali, 2014). Bu sebeplerin yanında araştırmanın İç Anadolu Bölgesinde yapılmış olması ve bu bölgede toplumsal cinsiyette kadının iş gücüne katılımının yetersizliği gibi kültürel etkiler de olabilir (Çakır, 2017). Ev halkı işgücü araştırma sonuçlarına göre; 2019 yılında, Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı %45,7 olup bu oran kadınlarda %28,7 erkeklerde ise %63,1 olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021). TÜİK verileri de araştırmamızı destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin aile üyeleri tarafından şiddet görüp görmemesi sorulduğunda büyük bir çoğunluk aile üyelerinden şiddet görmediğini ifade etse de şiddet gören ergenlerin fazla olduğu görülmüştür (Tablo 6). Bu araştırmadan elde edilen sonuca bakıldığında ailesinden şiddet gören ergenlerin şiddet gösteren ebeveynini model alabileceği gibi bu olayı normalleştirerek okulda akranlarına uygulayabilir. Mermer (2012), yaptığı çalışmada katılımcıların %19,8’nin ailesinden şiddet gördüğü, %80,2’sinin ise şiddet görmediği sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynlerin olumsuz tutum ve davranışları, katı disiplin kuralları ile büyüme, ergenin aile içinde sözel veya fiziksel

şiddete maruz kalarak büyümesi, davranış bozukluğu olan bir kişilik geliştirme olasılığını artırmaktadır.

Okul ortamında ergenler zorbalık davranışına maruz kaldıkları yerler sırayla okulun diğer kısımlarında, sınıfta, okul bahçesinde, kantinde ve koridorda olduğu bulunmuştur (Tablo 6). Elde edilen sonuca baktığımızda ise ergenlerin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin kontrolünün az olduğu yerlere doğru akran zorbalığının arttığı söylenebilir. Çelenk ve Yıldızlar (2019) lise öğrencilerinin akran zorbalığı ve mağduriyetini incelediği çalışmada öğrencilerin okulda zorbalık davranışına en çok maruz kaldıkları yeri %17,3 okul pansiyonunu %16,3 ile de sınıf olarak belirlemiştir. Yelboğa ve Koçak, zorbalık olaylarının sırasıyla sınıf ortamında (%47,2), okul yolunda (%17,8) koridorda (%12,2), okul bahçesinde (%9,8) ve kantinde (%1,1) olduğunu belirlemiştir. Genç (2007), öğrencilerin en çok zorbalığa maruz kaldıkları yerlerin okul, ev yolu ve okul bahçesi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mermer (2012), ergenlerin zorbalık davranışlarının %37,1'inin sınıfta, %10,7'sinin spor salonunda, %5,9'unun okul, ev yolu üzerinde veya okula gidip gelirken, %5'inin ise okul bahçesinde olduğunu belirlemiştir. Burnukara ve Uçanok (2012), araştırmalarında okulda ergenlerin zorbalık davranışı ile karşılaştıkları yerlerin okulun içinde olduğu kadar okulun fiziksel çevresinde de görüldüğünü ve bu alanların riskli bölgeler olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada elde edilen bulgular diğer araştırma bulgularıyla benzerlik göstermekte ve ergenlerin zorbalık davranışına okulun içinde ve çevresinde de maruz kaldıkları ortaya çıkmaktadır. Bu veriler değerlendirildiğinde bu çalışmadaki katılımcıların demografik verileri bazı araştırmalardaki katılımcı özelliklerine benzemektedir ancak farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir.

5.3. EAİZÖ Puanlarının Demografik Değişkenlerle İlişkisinin Yorumlanması

Bu çalışmada meslek lisesine giden ergenlerin Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği puanları incelendiğinde yaş artıkça zorbalık davranışının arttığı; 17 yaşında en yüksek seviyeye ulaştığı ve sonrasında 18 yaşında tekrar düşüşe geçtiği belirlenmiştir (Tablo 7). Elde ettiğimiz sonuca göre belli bir yaşa kadar akran zorbalığının artması ergenlerin aralarındaki sosyal ilişkilerini de etkilemektedir. Konuyla ilgili diğer araştırmalara bakıldığında bu çalışmayı destekler nitelikte sonuçlara ulaşılmış; yaş ve akran zorbalığı arasında ilişki bulunduğu çalışmaların olduğu görülmüştür. Genç ve Aksu (2010) 17-18

yaş grubundaki ergenlerin hem en çok zorba hem de en çok kurban olduğunu belirlemiştir. Izgır (2019) ise 16 yaşında akran zorbalığının en yüksek seviyeye ulaştığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmaların aksine akran zorbalığı ile yaş arasında ilişki bulunmayan çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir (Çakır, 2017; Ayas ve Pişkin 2011; Dölek 2002; Dilmaç 2014). Yapılan bazı araştırmaların bu çalışmanın sonuçlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkılarak belli bir yaşa kadar artan akran zorbalığı ergenin kişisel özellikleri değiştikçe kendi duygu ve davranışlarını nasıl kontrol edebileceklerini öğrendikleri için azaldığı düşünülebilir,

Bu araştırmada elde edilen bulgulara göre anne eğitim durumu ilkokul-ortaokul ve lise-ortaokul, baba eğitimi; ilkokul-ortaokul grupları arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 7). Bu veriler anne baba eğitim durumunun ergenin zorbalık davranışı sergilemesine neden olduğunu göstermektedir. Hidalgo ve Espano (2021), Aslan ve Aşıcı (2011), Dilmaç (2014), Çakır (2017) bu çalışmaya paralel olarak anne – baba eğitiminin ergen üzerine zorbalık içeren davranışları yapmasında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Genç (2007) ise yaptığı çalışmada anne eğitim durumunun ergenlerin zorbalık davranışı yapmasına etkili olmadığını; baba eğitim düzeyinin düşük olmasının ergenlerin siber ve cinsel zorbalık yapmalarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yapılan araştırmalarla bu çalışma sonuçlarının benzer olduğu; anne baba eğitim durumlarının ergenlerin kişisel özelliklerini etkilediği ve ebeveyn eğitim düzeyinin düşük olmasının zorbalık içeren davranışlara yol açabileceği söylenebilir.

Bu çalışmaya katılan ergenlerin yaşadığı yer ile zorbalık davranışı sergilemeleri ile anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamlılık kasaba/köy-ilçe/küçük il grupları lehinedir (Tablo 7). Bu sonuç; çalışmanın ağırlıklı olarak ilçede yapılmasından kaynaklanabilir. Bu çalışma sonucuna paralel olarak Hananı (2018), yaşanan yerin (şehir, köy, sığınma kampı) zorbalık davranışı sergilenmesinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmaların sonucuna göre ergenin kişilik ve ahlak gelişiminin uzun süre kaldığı yerin kültürel özelliklerine göre şekillendiği ve bu durumun da ergenin davranışlarına etki ettiği yorumu yapılabilir.

Araştırma sonucunda Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği puanı ile aile ekonomik durumu, kiminle yaşadığı, kardeş sayısı, okuldaki başarı durumu ve okuldaki arkadaşları ile ilişki durumu değişkenlerine göre farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 7). Alkan

(2019) akran zorbalığının aile gelir durumuna göre farklılık gösterdiğini belirlemiştir ve araştırmasının sonuçları bu çalışmayı desteklememektedir. Literatür incelendiğinde Demirhan'a (2002) göre cinsiyet, okul başarı durumu ve arkadaş ilişkilerinin, Çakır'a (2017) göre kardeş sayısının, Genç'e (2007) göre okul başarı durumunun ve ailenin gelirinin ve Çağırğan'a (2014) göre kardeş sayısı ve okul başarı durumunun akran zorbalığıyla ilişkisi olmadığı ortaya konmuştur.

Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeğinde; "aile üyelerinden birini şiddet uygularken gördün mü?", "aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı?" ve "okula hastalık ve zorunlu durumlar dışında sık sık devamsızlık yapar mısınız?" sorularına verilen yanıtlara göre anlamlı farklılık belirlenmiştir (Tablo 8). Bu sorulara "evet" cevabını veren ergenler, diğer akranlarına göre daha fazla zorbalık davranışları göstermektedirler. Bu çalışmada elde edilen veriler; aile ortamında zorbalık olması durumunun zorba davranışları tetiklediğini; okula devamsızlığı artırdığını ve ergenin okuldaki arkadaşlarıyla etkileşimini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Green, Collingwood ve Ross (2010) okullarda akran zorbalığının özelliklerini inceledikleri çalışmada, ergenlerin aile ortamında yaşanan şiddet ve istismarın etkisiyle zorbalık davranışlarını normalleştirdiklerini, zorba davranışların sıradan hale geldiğini vurgulamaktadırlar. Nation (2008), akranlarına zorbalık uygulayan ergenlerin arkadaş ilişkilerinin yetersiz olduğunu, bazı zorbaların akranları tarafından tamamen yalnız bırakıldığını belirtmektedir. Genç (2007), ailede şiddet olmasının öğrencinin şiddet sergilemesinde önemli bir faktör olduğunu ve ergenlerin bütün zorbalık türlerini uyguladıkları sonucuna ulaşmıştır. Bozan, Evgin ve Beşer (2021), zorbalık döngüsünde anne-babasından ayrı olan, aile bireyleri arasında şiddete tanık olan ve aile üyeleri tarafından şiddet uygulanan ergenlerde zorbalık davranışlarının daha sık olduğu belirlenmiştir.

Zorbalık kategorisinde yer alan davranışların ergen psikolojisi üzerinde ciddi etkileri olmaktadır. Buna en iyi örneklerden biri Sari (2015) tarafından yapılan "Surakarta Bölgesindeki lise öğrencileri arasında zorbalık eylemleri" çalışmasıdır. Bu çalışmada 13 yaşında bir çocuğun vaka analizi yapılmaktadır. Çocuk okulda akranları tarafından tavuk lapası satıcısının oğlu olarak alaya alındığı için arkadaşlarına zorbalık uygulamaktadır. Aşağılık duygusu ve hayal kırıklığı yaşamakta, aile ortamında şiddet görmekte, okuldaki arkadaşları tarafından dışlanmaktadır. Okulda devamsızlığı arttığı için akademik başarısı düşen çocuk depresyon belirtilerinin ardından intihar etmiştir. Bu

çalışma, zorbalık davranışlarının ailede şiddet görme, okula devamsızlık ve arkadaşlarını sevmemeye neden olduğunu göstermekte olup bizim çalışma bulgularımız da bu tür sonuçlara yönelik veriler sunmaktadır. Bu sonuçlar ergenlerin aile üyelerindeki zorbalığın arkadaş ilişkilerine de yansıdığını, aslında zorbalığa maruz kaldıklarını ve mağdur olduklarını da göstermektedir.

Bu çalışmada örnekleme oluşturan ergenlerin okul arkadaşlarını sevmeye ile zorbalık davranışı sergilemeleri ile anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 8). Bu sonuç; okulda arkadaşlarını sevmeyenlerin daha çok zorbalık yaptığı yönünde yorumlanabilir. Bayar ve Uçanok (2012), okul ortamında ve sanal ortamda zorbalık davranışına dâhil olmayan ergenlerin zorbalık uygulayan ergenlere göre okuldaki diğer öğrenci arkadaşlarıyla daha arkadaş canlısı ve paylaşımcı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özer ve Korkman (2020) ergenlerin kişilerarası ilişkilerini değerlendirdiği araştırmanın sonucunda akran zorbalığı ile anlamlı ve pozitif ilişkileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Okul ortamında ergenlerin okul arkadaşlarını sevmeleri, ergenlerin kendilerini daha güvende olduklarını hissetmelerine neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda zorbalık davranışlarını azaltıcı etkiye de neden olmaktadır.

Yapılan analiz sonucunda cinsiyet ve Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği puanı arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır (Tablo 8). Literatürde bu çalışma sonuçlarını destekleyen araştırmalar mevcuttur. Adalar (2018) ve Burnukara (2009), akran zorbalığında cinsiyete göre farklılık olmadığını belirlemişlerdir. Literatürde bu çalışmanın bulgularını desteklemeyen çalışmalar da mevcuttur. Bazı araştırmalarda akran zorbalığının cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir (Alkan, 2019; Alkan ve Arslan 2020; Çakır, 2017; Delfabbro vd, 2006; Donoghue ve Raia-Hawrylak, 2015; Dölek, 2002; Falla, 2020; Kapıkıran ve Fiyakalı, 2005; Nazim ve Duyan, 2019; Pişkin ve Cheraghi, 2011). Tüm bu sonuçlar ile bizim yaptığımız bu çalışma sonuçlarının çeliştiği görülmektedir. Çalışmaların büyük bir çoğunluğunun bu çalışmayla paralel olmamasının nedeni kültürel farklılıklar ya da meslek liselerinin çoğunlukla tek cinsiyete uygun eğitim sağlaması olabilir.

Araştırma sonucunda Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği puanı ile “akran zorbalığı eğitimi aldınız mı?” ve “okul bahçesinde oyun oynamak için yeterli alan var mı?” soruları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır (Tablo 8).

5.4. EAİKÖ Puanlarının Demografik Değişkenlerle İlişisinin Yorumlanması

Bu çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında yaşa göre Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği puanları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamlılık 14-17 yaş ($p<0,05$), 15-17 yaş ($p<0,05$) grupların lehinedir (Tablo 9). Araştırmada elde edilen bulgular neticesinde yaş düzeyine göre kurban davranışlarının belli bir yaşa kadar arttığı (17 yaş), daha sonra ise tekrar azalmaya başladığı görülmektedir. Bu sonuçlar ergenin hem zorba hem kurban olduklarını göstermeleri bakımından dikkat çekicidir (Genç ve Aksu, 2010). Diğer yandan zorbalık davranışı arttıkça zorbalık davranışına maruz kalanların oranının arttığı şeklinde de düşünülebilir. Bu çalışmayı destekleyen Sevinç ve Kayaoğlu (2012) zorbalık davranışına uğrayan kişi (mağdur ya da kurban) olunmasında yaş faktörünün etkisinin bulunduğu sonucuna varmışlardır. Bu çalışmanın aksine Burnukara (2009) yaşı küçük olan ergenlerin yaşı büyük olan ergenlere göre daha fazla zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Akran zorbalığına maruz kalma oranının yaş düzeyi arttıkça düşmesinin nedeni sosyalleşmenin artarak duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini sağlıklı bir biçimde ifade etmelerini sağlamak olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği ile anne- baba eğitim durumu incelendiğinde, anne eğitim durumu ile anlamlı bir farklılık bulunmazken, baba eğitim durumu arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamlılığın ilkökul-ortaokul grupları arasında farklılıkla ilişkili olduğu ön plana çıkmaktadır (Tablo 9). Bu çalışmada elde edilen sonuca göre baba eğitim durumunun ergenin duygu ve düşüncelerini özgürce ifade etmelerine engel olabileceği düşünülebilir. Ataerk il topluluklarda özellikle erkek çocukların zorbalık davranışlarına maruz kalmasını saklamak normal bir davranış olarak karşımıza çıkabilir. Genç ve Aksu (2010), ergenlerin baba eğitim durumunun önemli olduğunu, fiziksel zorbalık ve duygusal zorbalık yönünden kurban durumunda ergenlerin fazla olduğunu bulmuşlardır. Bu bilgiler ışığında baba eğitim durumunun ergenin kendisini ifade etmede ve yaşadıklarını paylaşabilmede etkili olduğu, dolayısıyla zorba veya kurban olmasıyla da ilişkili olduğu söylenebilir.

Yapılan bu çalışmada örnekleme oluşturan ergenlerin akran ilişkilerinde kurban davranışı sergilemeleri ile katılımcıların en uzun süre yaşadıkları yer arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. En uzun yaşanan yer bakımından kasaba/köy-büyükşehir ve

ilçe/küçük il-büyükşehir grupları arasında kurban davranışlarının farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,05$) (Tablo 9). Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre büyükşehirde yaşayan ergenlerin daha fazla akran zorbalığına maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Hananı (2018) yaşanan yerin (şehir, köy, sığınma kampı) zorbalık davranışına maruz kalmalarında anlamlı bir farklılığa neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmaların ve bu çalışmanın sonuçlarına göre ergenlerin yaşadıkları yerin kültürünün, ergenlerin kişisel özelliklerini etkilediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmada elde edilen bulgularda okuldaki arkadaşlarıyla ilişki durumu ile ergen akran ilişkileri kurban davranışı sergilemeleri arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Okuldaki arkadaşlarla ilişki durumu değişkeninde ise çok iyi-orta, çok iyi-kötü ve iyi-orta grupları açısından farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,05$) (Tablo 9). Akranları ile ilişkilerinin kötü olması daha çok şiddete maruz kalmasına neden olurken arkadaşlık derecesi arttıkça ergenin şiddete maruz kalmasında azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toton ve Yöndem (2007), akran ilişkilerinin artışının zorba olma olasılığını artırdığı, kurban olma olasılığını ise azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Sonuçta ergenin akran ilişkilerinin derecesi kurban olma ya da zorba davranışı sergilemesine etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği puanları ile aile ekonomik durumu, kiminle yaşadığı, kardeş sayısı ve okul başarı durumu arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 9). Bu çalışmada elde edilen verilerin aksine Genç (2007), ergenlerin zorbalık davranışına maruz kalmasında okul başarısı, ailenin ekonomik durumu ve kardeş sayısını önemli bir etken olarak nitelendirmektedir. Yelboğa ve Koçak (2019), hem zorbalığa maruz kalan hem de zorbaca davranan ergenlerin akademik başarılarının düşük olduğunu bulmuşlardır.

Yapılan araştırmada katılımcılara “Aile üyelerinden biri şiddet uygularken gördün mü?” ve “Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı?” soruları ile akran ilişkilerinde kurban davranışı sergilemeleri arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 10). Bu anlamlılık sonucunda aile üyelerinden şiddet gören ergenlerin diğer akranlarına göre şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir. Genç ve Aksu (2010), ailesinde şiddete tanık olan ergenlerin olmayanlara göre daha çok zorba ve mağdur olduklarına dikkat çekmişlerdir. Ayrıca ailelerinde şiddetin görülme sıklığı ile zorba ve kurban olmalarının

ters orantılı olduğu görülmüştür. Başka deyişle ebeveynlerinden sıkça şiddet gören ergenlerin hem zorba hem de kurban oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu sonuçlar; ailede şiddet uygulayan birilerinin olmasının ergenlerin evlerinde kötü bir model olmasına ve şiddet davranışını doğal bir davranış olarak kabul etmelerine yol açtığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu çalışmada örnekleme oluşturan ergenlerin akran ilişkilerinde kurban davranışı sergilemeleri ile okulda önemli durumlar dışında devamsızlık yapıp yapmadıkları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir (Tablo 10). Bu anlamlılık incelendiğinde önemli durumlar dışında okula bilerek devamsızlık yapanlar yapmayanlara göre daha fazla şiddete maruz kalan ergenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği puanları ile cinsiyet, anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 10). Çelenk ve Adalar (2019) zorbalık ve kurban olma cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığını belirlemişlerdir. Araştırmada elde edilen bulguların aksine Genç ve Aksu (2010), cinsiyeti zorba ve kurban bakımından farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmanın meslek lisesinde olması ve çoğunlukla tek cinsiyetli eğitim verilmesinin bu sonuca etkili olduğu düşünülebilir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeği puanları ile “akran zorbalığı eğitimi aldınız mı?” ve “okul bahçesinde oynamak için yeterli alan var mı?” değişkenleri arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 10).

5.5. Sosyal Becerileri Envanterinin Puanlarının Demografik Değişkenlerle Tartışılması

Elde edilen bulgulara göre örnekleme oluşturan ergenlerin en uzun yaşanan yer ile Sosyal Beceri Envanteri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. En uzun yaşanan yer değişkeninin “büyükşehir-ilçe/küçük il” grupları arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 11). Elde edilen verilere göre ilçe ve küçük ilde yaşayan ergenlerin sosyal becerilerinin büyük şehirlerde yaşayanlara göre sosyal becerilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, bu çalışmaya dahil edilen ergenlerin büyük bir kısmının ilçede yaşamasından kaynaklanabilir. Çiriş (2018), ergenlerin sosyal beceri düzeylerini yaşadıkları yerin etkilediğini bulmuştur. Özellikle büyükşehirde yaşayan ergenlerin

sosyal beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ateş (2016) yaptığı araştırmada ergenlerin sosyal yetkinlikleri ile yaşamlarını sürdürdükleri kırsal ve kentsel yerde yaşam arasında anlamlı farklılıklar bulmuştur. Bu farklılık kentsel yerde yaşamını sürdüren ergenler lehinedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre Sosyal Beceri Envanteri toplam puanı ile yaş, anne-baba eğitim durumu, ailenin ekonomik durumu, kiminle yaşadığı, kardeş sayısı, okuldaki başarı durumu ve okuldaki arkadaşları ile ilişkisin arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 11). Canbay (2010) elde ettiği verilere göre akademik başarı ile sosyal duyarlılık ve duyuşsal kontrol arasında önemli bir farklılık olmadığını, Zarate (2019) ergenlerin akranlarıyla etkileşim kurarak sosyal becerilerini arttırdığını ancak bu durumun akademik başarıyı etkilemediğini ortaya koymuştur.

Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre Sosyal Beceri Envanterindeki puan ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu anlamlılık kızlar lehinedir. Kız ergenlerin duygularını kontrol edebilen ve sosyal hayata karşı durum ve tutumlarının daha iyi olduğu saptanmıştır (Tablo 12). Milliyetçi (2008), kız ergenlerin erkek ergenlere göre duygularını iyi bir şekilde ifade edebildiklerini ve duruma verdikleri tepkileri sözel olmayan bir şekilde duyguları yardımı ile gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır. Çilingir (2006) kız ergenlerin erkek ergenlere göre sosyal becerilerinin daha iyi olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Canbay (2010) kız ergenlerin erkek ergenlere göre farklılıkları olduğunu tespit etmiştir. Kızların duyuşsal duyarlılık, sosyal duyarlılık ve duyuşsal kontrol, erkeklerin ise duyuşsal kontrol düzeylerinin yüksek olduğunu saptamıştır. Gök (2017), sosyal beceri duyuşsal kontrol boyutunda kızlar lehine farklılaşma olduğunu tespit etmiştir. Jenkins ve Nickerson (2017) kızların erkeklere göre zorbalık olaylarını fark ettiklerini, bunları acil bir durum olarak yorumladıklarını ve daha sık müdahale ettiklerini ortaya koymuştur. Malinauskas (2018) cinsiyetin ergenlerde sosyal beceriler ve kişisel sorumluluk üzerine etkileri olduğunu bulmuştur. Salavera Usan ve Teruel (2019) ergenlerde bağlamsal sorunların duygusal zeka ve sosyal becerilerle ilişkili olduğunu ancak bu ilişkinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini bulmuşlardır. Bu çalışmayı bu araştırmalar destekler niteliktedir.

Çalışmaya katılan ergenlerin “Aile üyelerinden biri şiddet uygularken gördün mü?”, “Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı?” soruları ile sosyal beceri envanteri

arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (Tablo 12). Güdük (2008), annenin çocuğunu fiziksel ve duygusal cezalandırması ile babanın fiziksel cezalandırmasını değerlendirdiği araştırmada katılımcıların sosyal kontrol ve duyuşsal duyarlılıklarını etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Sosyal beceriyi aile üyelerinin sergilediği davranışların etkilediği ve ergenin aile üyelerini model alarak şiddeti normalleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada örneklemine oluşturan ergenlerin “okuldaki arkadaşlarını seviyor musun?” sorusu ile sosyal beceri envanteri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (Tablo 12). Jenkins ve Nickerson (2017) sosyal beceri gelişiminde sorun olan ergenlerin kendilerini ifade edemediğini, konuşurken göz göze gelmekten kaçındıklarını, akranları ve topluluk önünde konuşmaktan rahatsız olduklarını, grup oyunlarına girmek istemediklerini belirtmektedirler.

Elde edilen bulgulara göre sosyal beceri envanteri puanları ile “akran zorbalığı eğitimi aldın mı?”, “okulda hastalık ve önemli durumlar dışında sık sık devamsızlık yapar mısın?” ve “okul bahçesinde oyun oynamak için yeterli alan var mı?” soruları arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır (Tablo 12).

5.6. EAİ Zorba-Kurban leği ve SBE Puanları Arasındaki İlişkinin Yorumlanması

Araştırmaya katılanların Ergen Akran İlişkileri Zorba leği, Ergen Akran İlişkileri Kurban leği, Sosyal Beceri Envanteri toplamı olan ergen ilişkileri genel puanları arasındaki ilişkileri incelediğimizde; Ergen Akran İlişkileri Zorba leği ile Ergen Akran İlişkileri Kurban leği ve Ergen Akran İlişkileri Zorba leği ile ergen ilişkileri genel puan arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde Ergen Akran İlişkileri Kurban leği ve ergen ilişkileri genel arasında da pozitif yönlü güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Ergen Akran İlişkileri Zorba leği ile Sosyal Beceri Envanteri arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır (Tablo13). Araştırmada elde edilen verilere göre; zorbalık davranışı artığında buna paralel olarak zorbalık hareketine maruz kalanların sayısının arttığı görülmektedir. Ayrıca ergenlerde zorbalığın artması toplam zorba-kurban sayısını da artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ergenin sosyal becerisinin artması ise zorbalık davranışını azalttığı görülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular ile paralel olan çalışmalar mevcuttur. Trigueros vd, (2020) sosyal beceriler ve

zorbalıkla ilgili olumsuz bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Jenkins vd, (2016) zorbalık davranışı ile sosyal beceriler arasında ilişki saptamıştır.

Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeği alt boyutları ile Sosyal Beceri Envanterinin alt boyutları arasındaki ilişkileri incelediğimizde sözel zorba-duygusal zorba arasında pozitif bir ilişki, benzer şekilde sözel zorba- fiziksel zorba arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Sosyal Beceri Envanterinin alt boyutları olan sosyal duyarlılık- duyuşsal kontrol arasında da pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Sözel zorba – sosyal duyarlılık arasında ise negatif bir ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan, duyuşsal kontrol ile Ergen Akran İlişkileri Zorba Ölçeğinin alt boyutlarının hiçbiri ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenememiştir ($p>0,05$). Benzer şekilde sosyal duyarlılık-fiziksel zorba arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0,05$) (Tablo14). Bu çalışmada ergen akran ilişkileri zorba alt boyutları incelendiğinde sözel zorbalık artmasının hem duygusal zorbalığı hem de fiziksel zorbalığı tetiklediği görülmektedir. Sosyal beceri envanteri alt boyutlarına baktığımızda ise sosyal duyarlılığın artışı duyuşsal kontrolün sağlandığının sonucuna ulaşılmaktadır. Sosyal duyarlılık ve sözel zorbalık arasında ters yönde ilişki mevcuttur. Dolayısıyla sözel zorbalık ile duyuşsal kontrol arasında da ilişki mevcut olduğu görülmektedir.

Ergen Akran İlişkileri Kurban Ölçeğinin alt boyutları ile Sosyal Beceri Envanterinin alt boyutları arasındaki ilişkileri incelendiğinde “sözel mağdur-duygusal mağdur” arasında pozitif yönde diğerlerinden daha güçlü bir düzeyde ilişki bulunmuştur. “Sözel mağdur – sosyal duyarlılık” arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, duyuşsal kontrol ile ergen akran ilişkileri kurban ölçeğinin alt boyutlarının hiçbiri ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenememiştir ($p>0,05$) (Tablo15). Araştırmada ergen akran ilişkileri kurban alt boyutları arasında yapılan değerlendirmelere göre; sözel mağdur durumunun artması, duygusal mağdur olma durumunu tetiklemektedir. Sosyal duyarlılık ve sözel mağdurluğun arasında negatif yönde ilişki mevcuttur. Bu durum sosyal becerilerinin yükselmesi ile ergenlerin kendilerini kontrol ederek kurban olma durumunun azalacağını işaret etmektedir. Ünalmiş (2010) sosyal duyarlılık ile sözel kurban, cinsel kurban ve toplam kurban arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ergenlerin sosyal becerilerinin yüksek olması; duygu ve düşüncelerini paylaşabilen, yeri geldiğinde zorbalığa karşı durabilen ve bu durumla karşılaştığında öz kontrolünü sağlayıp çözüm geliştirebilen kişiler olmasını sağlayabilir.

6. SONUÇ

Bu çalışmada meslek lisesine giden kız ve erkek ergenlerin akran zorbalığı gösterme ve sosyal becerileri arasındaki ilişki incelenmiş, bu tür davranışlara neden olan bazı demografik değişkenlerin etkisi araştırılmıştır. Çalışma boyunca taranan literatür ve araştırmanın bulguları göz önüne alındığında bu araştırmanın, okullarda akran zorbalığı ve sosyal beceri ile yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağını düşünülmektedir.

Bu bölümde araştırma sonucu elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlara dayalı öneriler sunulmuştur.

Çalışma grubunun (N = 309) demografik özellikleri incelendiğinde %57'sinin erkek (n=175) ve %43'ünün kız (n=134) olduğu; %8'inin (n=25) 14 yaşında; %19'unun (n=59) 15 yaşında; %23'ünün (n=71) 16 yaşında; %28'inin (n=86) 17 yaşında ve %22'sinin (n=68) 18 yaş grubunda olduğu belirlenmiştir. Çalışma grubunun %25'i (n=77) 9.uncu sınıf; %27'si (n=84) 10.uncu sınıf; %23'ü (n=72) 11.inci sınıf ve %25'i (n=76) 12.inci sınıfta öğrenim görmektedir. Çalışma grubunun %38'i 3 kardeştir. %56'sının annesi ilköğretim mezunudur ve annelerin %84'ü çalışmamaktadır. %56'sı ailelerinin ekonomik durumunun orta düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Çalışma grubunun %80'i anne ve babasıyla birlikte çekirdek aile tipinde yaşamaktadırlar.

Çalışma grubunun %66'sı ilçe/küçük il ortamında ve %20'si kasaba/köyde yaşamaktadır. %48'inin okul başarı durumu iyidir.

Bu çalışmaya katılan ergenlerin aile üyelerinden birinden şiddet uygularken görme durumu incelendiğinde %91'i (n=280) aile üyelerini şiddet uygularken görmediklerini ve %92'si ailedeki bireylerden şiddet görmediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca çalışma grubunun %79'u akran zorbalığı eğitimi almamışlardır.

Okul, hastalık ve önemli durumlar dışında sık sık devamsızlık yapmadıklarını belirten ergenler, çalışma grubunun %94'ünü oluşturmaktadır. Arkadaşlarıyla ilişki durumları incelendiğinde ise %25'i (n=76) arkadaş ilişkilerini orta düzeyde, %42'si (n=129) iyi ve %29'u (n=89) çok iyi olarak tanımlamaktadırlar.

Veri Toplama Araçlarıyla Değerlendirme Sonuçları:

- Zorbalık davranışını yaşa göre ele aldığımızda yaş yükseldikçe zorbalık-kurban olma olayı arttığı fakat 17 yaşından sonra zorbalık-kurban olma davranışında düşüş olduğu gözlenmiştir.
- Anne-baba eğitiminin akranlarda zorbalık davranışını etkili olduğu sonucuna varılmıştır, Baba eğitim durumu değişkenine göre ergenlerde zorbalığa maruz kalmada (kurban) farklılaşmaktadır.
- Akranlar arasındaki zorba-kurban davranışları incelendiğinde ergenin yaşadığı yerin özelliklerine göre farklılaşma olduğu bulunmuştur.
- Ergenin aile üyeleri tarafından şiddete tanık olması ya da şiddet uygulanması akran zorbalığını ve akran zorbalığına maruz (kurban) kalmayı etkilediği sonucuna varılmıştır.
- Ergenin okulu sevmesi ve okulda devamsızlık yapması durumuna göre akran ilişkilerinde zorba-kurban olma davranışında farklılaşma görülmüştür.
- Ergenlerin zorba davranışı sergilemelerinde cinsiyet, aile ekonomik durumu, yaşadığı kişi, kardeş sayısı, okuldaki başarı durumu, “akran zorbalığı eğitimi aldınız mı?”, “okul bahçesinde oyun oynamak için yeterli alan var mı? ve okuldaki arkadaşları ile ilişki durumu değişkenlerine göre farklılık göstermediği bulunmuştur.
- Ergenlerde akran zorbalığına maruz kalma cinsiyet, aile ekonomik durumu, yaşadığı kişi, “akran zorbalığı eğitimi aldınız mı?”, “okul bahçesinde oynamak için yeterli alan var mı?”, kardeş sayısı ve okul başarı durumu arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.
- Zorbalık davranışına en çok nerede maruz kaldıkları değişkenine bakıldığında okul bahçesinde %13 (n=39), kantinde %9 (n=29), koridorda %5 (n=15), sınıfta %31 (n=96) ve okulun diğer kısımlarında %42 (n=130) ergenlerin zorbalık davranışına maruz kaldığı görülmektedir.

- Ergenin sosyal beceri düzeyleri cinsiyet, yaşadığı yer, okuldaki arkadaşlarını sevmesi aile üyelerinden şiddet görmesi ya da aile üyelerinin şiddet uygulamasına göre farklılaşmaktadır.
- Sosyal beceri düzeyini yaş, anne-baba eğitim durumu, ailenin ekonomik durumu, kiminle yaşadığı, kardeş sayısı, okuldaki başarı durumu, akran zorbalığı eğitimi alma, okulda hastalık ve önemli durumlar dışında sık sık devamsızlık yapma, okul bahçesinde oyun oynamak için yeterli alan olup olmaması ve okuldaki arkadaşları ile ilişkisi arasında farklılaşma yoktur.
- Ergen akran ilişkileri “zorba”; ergen akran ilişkileri “kurban” ve ergen akran ilişkileri “genel” arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde ergen akran ilişkileri kurban ve ergen ilişkileri genel arasında da pozitif yönlü güçlü bir ilişki bulunmaktadır.
- Sözel zorba-duygusal zorba arasında pozitif bir ilişki, benzer şekilde sözel zorba- fiziksel zorba arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.
- Sosyal beceri alt boyutları olan sosyal duyarlılık- duyuşsal kontrol arasında da pozitif bir ilişki bulunmaktadır.
- Sözel zorba – sosyal duyarlılık arasında ise negatif bir ilişki bulunmuştur,
- Duyuşsal kontrol ile ergen akran ilişkileri zorba ölçeğinin alt boyutlarının hiçbiri ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenmemiştir, Benzer şekilde sosyal duyarlılık-fiziksel zorba arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur.
- Sözel Mağdur- Duygusal Mağdur arasında pozitif yönde diğerlerinden daha güçlü bir düzeyde ilişkiye sahiptir.
- Sözel Mağdur – Sosyal Duyarlık arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.
- Duyuşsal kontrol ile ergen akran ilişkileri kurban ölçeğinin alt boyutlarının hiçbiri ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenmemiştir.

Araştırmadaki bulguların yorumlanması ve genellemesinde bu çalışmadaki sınırlılıkları göz önüne alınmalıdır. Akran ilişkilerini belirlemede kullanılan akran zorba-kurban formu ve sosyal beceri envanterinde farklı yöntemler kullanılması (farklı ölçekler, farklı bölgeler vb.) araştırma bulgularını karşılaştırmada zorluklara neden olmuştur. Araştırmanın tek bölgede ve yalnızca tek okul türüne (meslek lisesi) yapıldığı için tüm lise öğrencilerine genelleme yapılmamalıdır, Bulgular öğrencilerin kişisel yorumuna dayalıdır.

Bu araştırmada elde edilen verilere göre aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Milli Eğitim Bakanlığı tüm okullarda ortak olacak şekilde, gelişimsel rehberlik yaklaşımını göz önüne alarak, akran zorbalığı düzeylerini azaltmaya katkıda bulunacak ve sosyal beceriler bağlamında, ergenlerin sosyal ilişkilerini geliştirmelerini sağlayacak çalışmalar yapılabilir.
- Okulda akran zorbalığı konusunda (Zorbalığın tanımını, zorbalık türleri, zorbaların bireysel, ailevi özellikleri ve nasıl bir çevreden geldiği gibi konularda) ergenler bilinçlendirilmeli, zorbalık hakkında farkındalık oluşturulmalı, özellikle mağdurun desteklenmesi vurgulanmalı ve anne-baba katılımı sağlanmalıdır. Okulda oluşan zorbalık hakkında gerekli önlemler alınmalıdır.
- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan sınıf rehberlik programı içerisinde zorbalık davranışları, türleri hakkında bilgi verilmeli ve önlemek için yapılması gerekenler anlatılmalıdır.
- Sosyal beceri düzeyi insanların problem yaşama seviyelerini arttırmakta ya da tam tersi azaltmaktadır. Ergenlerin özellikle sosyal beceri düzeylerini arttıracak etkinlikler yapıp ergenlerin katılımları desteklenmelidir.
- Zorbalık davranışının kabul edilemez olduğu ve bu davranışı uygulayanlara cezalandırılacakları hakkında ergenlere bilgi verilmelidir. Cezalar ergenlere açıklanmalıdır.

- Zorbalık davranışının en fazla gerçekleştiği yerlerde çocuk gelişimciler tarafından daha dikkatli gözlem yapılabilir. Her türlü zorbalık davranışı rapor edilip takibi sağlanabilir.

Araştırmacılara öneriler;

- Ergenlere yönelik yapılan anket uygulamalarında, yalnızca ergenlere değil aile, ergenin gittiği okulun idaresi ve öğretmenlerden de veri alınmalıdır.
- Yeni araştırmalar planlanırken akran zorbalığı ile baş etme yolları ve akran zorbalığını etkileyebilecek diğer nedenler araştırılabilir.
- Ergenlerin sosyal becerilerini artırma, zorbalık davranışları konusunda farkındalık geliştirme ve mağdur ergenlerin baş etme becerilerini artırmaya odaklanan deney-kontrol gruplu araştırmalar planlanabilir.
- Ailelere mağdur ve zorba ergen çocuğuna yaklaşım konusunda gelişimsel odaklı psikoeğitimi içeren araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acosta, J., Chinman, M., Ebener, P., Malone, P. S., Phillips, A. & Wilks, A. (2018). Understanding the relationship between perceived school climate and bullying: A mediator analysis. *Journal of School Violence*, 200-215.
- Aksüt, M. ve Batur, Z. (2007). İnternet perspektifinde ergenlerin sosyalleşmesi ve iletişim kurma süreci, *IX, Akademik Bilişim Konferans Bildirileri* (ss, 39-43), Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi.
- Akyol, A. K. ve Bilbay, A. (2018). Ergenlerin akran zorbalığı yapmaları, zorbalığa maruz kalmaları ve empatik eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 667-675.
- Alkan, H (2019, Eylül). *Lise öğrencilerinin sosyal başarı hedefleri ve akran zorbalığı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alkan, H. ve Arslan, N. (2020). Investigation of high school students' peer bullying levels in terms of various variables. *Journal of Family*, 5(2), 46-50.
- Arı, R. (2016). *Eğitim psikolojisi: Gelişim ve öğrenme* Ankara: Nobel.
- Arslanoğlu, Ş. (2012). *Meslek lisesi öğrencilerinin okulların mesleğe hazırlama ve işe yerleştirme performansı algıları*. Yüksek lisans tezi, T.C. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, S. ve Aşıcı, H. (2011). Ergenlerde okul zorbalığının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 71-83.
- Ateş, B. (2016). Lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 185-194.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). *Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi*. VIII, Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 10, (ss, 550-568), Erişim adresi: <http://ilkogretim-online.org.tr>, Erişim tarihi: 2020.

- Aysev, A. (2015). *Ergenlik döneminde büyüme*. 22. Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongresi (ss, 21), Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği, Kocaeli.
- Bayar, Y. ve Uçanok, Z. (2012). Ergenlerin dâhil oldukları zorbalık statülerine göre okul sosyal iklimi ve genellenmiş akran algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2337-2358.
- Bayhan, P. ve Işıtan, S. (2011). Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Aile ve Toplum*, 20(5), 33-44.
- Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten. *Developmental Review*, 3, 90-126.
- Bjerelda, Y., Augustineb, L., & Thornbergc, R., (2020). Measuring the prevalence of peer bullying victimization: Review of studies from Sweden during. 1993–2017, *Children and Youth Services Review*, 4, 1-10.
- Bozan, K. Evgin, D. & Beşer, N. G. (2021). Relationship bullying in adolescent period with family functionalities and child behaviors. *Psychology in the School*, 58(8), 1451-1473.
- Burnukara, P. (2009). *İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Burnukara, P. ve Uçanok, Z. (2012). İlk ve orta ergenlikte akran zorbalığı: Gerçekleştiği yerler ve baş etme yolları, *Türk Psikoloji Yazıları*, 15(29), 68-82.
- Caldarella, P. ve Merrell, K. W. (1997). Common dimensions of social skills of children and adolescents: A taxonomy of positive behaviors, *School Psychology Review*, 264-278.
- Canbay, H. (2010). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Cheraghi, A. ve Pişkin, M. (2011). A comparison of peer bullying among high school students in Iranand Turkey. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2510-2520.

- Choi, J. K., Teshome, T., & Smith, J. (2020). Neighborhood disadvantage, childhood adversity, bullying victimization, and adolescent depression: A multiple mediational analysis. *Journal Pre-proof*, 1-38.
- Cüceloğlu, D. (2013). İnsan ve davranışı. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çağırğan, Z. (2014). *Ergenlerde akran zorbalığı, psikolojik belirtileri ve zorbalıkla baş etme tutumlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çakır, N. (2017). *Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelenk, T. E. ve Yıldızlar, O. (2019). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve mağduriyetinin incelenmesi. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(2), 24-31.
- Çelik, N. (2007). *Sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.
- Çilingir, A. (2006). *Fen lisesi ile genel lise öğrencilerinin sosyal becerileri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çinkır, Ş., ve Kepenekci, Y. K. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim ve Yönetim*, 34(34), 236-253.
- Çiriş, V. (2018, Mart). *11, ve 12, sınıf öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin liderlik özelliklerine etkisinin spor yapma durumu açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, T.C. Sakarya Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı, Sakarya.
- Çoban, K. (2019). *Lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlarının ve affedicilik tutumlarının akran zorbalığını yordaması*. Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dake, J. A. Price, J. H. & Telljoharn, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 173-180.

- Delfabbro, P., Dollard, M., Anderson, S., Metzger, J., Winefield, T., Trainor, S. & Hammarstrom, A. (2006). Peer and teacher bullying/victimization of South Australian secondary school students: Prevalence and psychosocial profiles. *The British Psychological Society*, 71-90.
- Demirhan, M. (2002). *Kendini açma düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenler açısından saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Deniz, M, E., Kapıcıoğlu, S., Yüksel, B, Ö., Özbağır, T, İ. & Erus, S. M. (2018). Ergenlerde saldırganlık ve sosyal beceri davranışlarının yordayıcısı olarak anne baba tutumları. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 1-11.
- Dilmaç, E. (2014). *Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin bazı değişkenlere açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Zonguldak.
- Donoghue, C. ve Raia-Hawrylak, A., (2015). Moving beyond the emphasis on bullying: a generalized approach to peer aggression in high school. *National Association of Social Workers*, 3, 30-39.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerin zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli*. Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Due, P., Holstein, B, E., Lynch, J., & Diderichsen, F, (2005). Bullying and symptoms among school-aged children: International comparative cross sectional study in 28 countries. *European Journal of Public Health*, 128-132.
- Dulmus, C, N., Theriot, M, T., Sower, K, M., & Blackburn, J, A, (2010). Student reports of peer bullying victimization in a rural school,. *Stress, Trauma, and Crisis*, 1-16.
- Duyan, V., Duyan, G., Çifçi, E, G. Sevin, Ç, Erbey, E. & İkizoğlu, M. (2008). Lisede okuyan öğrencilerin yalnızlık durumlarına etki eden değişkenlerin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 28-41.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO), (2003). Promoting the health of young people in Custody. Copenhagen: *WHO Regional Office for Europe*.

- Eminoğlu, M. (2018). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlık ile akran zorbalığı arasındaki psikolojik dayanaklılık aracı rolü*. Yüksek lisans tezi, Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bayburt.
- Erikson, E. H. (1968). Identity, youth and crisis. *Behavioral Science*, 20, 154-159.
- Falla, D., Ortega-Ruiz, R., Runions, K. & Romera, E. M. (2020). Why do victims become perpetrators of peer bullying? Moral disengagement in the cycle of violence. *Youth & Society*, 3, 1-22.
- Farmer, T. W., Hamm, J. V., Leung, M.C., Lambert, K. & Gravelle, M. (2011). Early adolescent peer ecologies in rural communities: Bullying in schools that do and do not have a transition during the middle grades. *J Youth Adolescence*, 1106-1117.
- Fox, C. L. ve Boulton, M. J. (2005). The social skills problems of victims of bullying: Self, peer and teacher perceptions. *British Journal of Educational Psychology*, 313-328.
- Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Genç, G. ve Aksu, M. B. (2010). Genel lise öğrencilerinin zorba-kurban davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 413-448.
- Gök, A. Y. (2017). *Ergenlerde problemlerli internet kullanımı, kişilik özellikleri ve sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökkaya, F. ve Sütçü, S. T. (2020). Akran zorbalığının ortaokul öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40-54.
- Green, R., Collingwood, A., & Ross, A. (2010). Characteristics of bullying victims in schools. *Religion*, 2(2), 109-117.
- Güdük, A. H. (2008). *Farklı eğitim programlarına devam eden lise 11. sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne-baba davranışları ile sosyal beceri düzeyleri*

- arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gül, S. K. ve Güneş, İ. D. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 79-101.
- Gültekin, Z. (2003, Ocak). *Akran zorbalığı belirleme ölçeği geliştirme çalışması*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hanani, A. A. (2018). *Filistin'de lise öğrencileri arasındaki akran zorbalığının incelenmesi*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hidalgo, M. J. ve España, A. C. (2021). Attitude and exposure to bullying of junior high school students. *European Journal of Education Studies*, 375-398.
- Izğır, G. (2019). Lise öğrencilerinde akran zorbalığının yaygınlığı. Yüksek lisans tezi, T.C. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- İslamoğlu, A. H. ve Alınacı, Ü., (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul:Beta Yayıncılık.
- İşçioğlu, E. (2020, Ocak). *Lise öğrencilerinin cinsiyet, okul türü ve bilişsel esneklik düzeylerine göre sosyal becerilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Çığ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Jenkins, L. N. ve Nickerson, A. B. (2017). Bystander Intervention in Bullying: Role of Social Skills and Gender. *Journal of Early Adolescence*, 1-26.
- Jenkins, L. N., Demaray, M. K., Fredrick, S. S., & Summers, K. H. (2016). Associations Among Middle School Students Bullying Roles and Social Skills. *Journal of School Violence*, 15(3), 259-278.
- Kabil, M. (2010, Şubat). *Sınıflarda öğrenci sayılarının zorbalık üzerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kapıkıran, N. A., Fiyakalı, C. (2005). Lise öğrencilerinde akran baskısı ve problem çözme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(18), 11-17.

- Karakoç, M. (2010). *Çocukları meslek lisesinde öğrenci olan ailelerin gelişiminde okulun etkisi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kazu, Y., ve Demirli, C., (2002). Mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarındaki gelişmeler. *Milli Eğitim Dergisi*, Erişim adresi: http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/155-156/kazu.htm.
- Kelleş, F., M, K., Karataş, İ., Mülhim, M, A., & Ünlü, Y. (2017). Gençlik merkezindeki serbest zaman etkinliklerine katılan bireylerin sosyal beceri düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi: Adıyaman İli Örneği. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 114-141.
- Kılıç, A. (2007). *Türkiye'de orta mesleki-teknik eğitim ve istihdam ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kocayörük E. Hatipoglu S. Z. (2009). Baba katılım eğitiminin aile işlevlerine ve ergenlerin akran ilişkilerine etkisi, eğitimde kuram ve uygulama. *Jour of Theo and Pract in Education Articles*, 5(1), 18-32.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 231-256.
- Kodaz, A. F. (2010, Temmuz). *İnegöl mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerine göre çatışma çözme becerilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koşay, A. (2013). *Çocuk yuvasında ve çocuk evinde kalan korumaya muhtaç çocuklar ile ailesi yanında yaşayan çocukların sosyal becerilerinin karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Küçükali, A. (2014). Sosyo-ekonomik ve kültürel yapının kadınların çalışma hayatı üzerine etkileri: Erzurum örneği. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1-19.
- Lidzey, G., Thompson, F., & Spring, B. (1988). *Gelişim psikolojisi: Ergenlik ve yetişkinlik*, (F, Çok, Çev.), New York.

- Malinauska, R. (2019). Differences in social skills and personal responsibility between students of high and youth schools *Croatian Journal of Education*. 21(1), 189-212.
- Matson, J. L., Esveltd-Dawson, K. & Kazdin, A. E. (1983). Validation of methods for assessing social skills in children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 174-180.
- Menesini, E. ve Salmivalli, C. (2017). Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, Health & Medicine*, 240-253.
- Mercan, H. ve Sarı, H. Y. (2018). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 26(1), 21-29.
- Mermer, F. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin akran çatışmasının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Milliyetçi, Ö. (2008). *Mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin internete yönelik tutumları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nation, M. (2008). Bullying in school and adolescent sense of empowerment: an analysis of relationships with parents, friends, and teachers. *Journal of Community ve Applied Social*, 18(3), 211-232.
- Nazim, A. O. ve Duyan, V. (2019). Bullying problem among high school students: The impact of school life. *International Journal of School & Educational Psychology*, 2168-3603.
- Nazır, T. (2018). *Keşmir'deki lise öğrencilerinde akran zorbalığının yaygınlığı ve niteliğinin incelenmesi*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Olweus, D. (1993). Asoco escolar "bullying" en las escuelas: Hechos e Intervenciones. *Centro de Investigacion ParaLa Promocion de la Salud*, 1-23.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Child Psychol Psych*, 1171-1190.

- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 75-780.
- Ögel, K., Tarı, I., & Eke, C. Y. (2006). *Okullarda suç ve şiddeti önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Özer, E. ve Korkman, H. (2020). Investigation of the relationship between school climate, coping strategies, and peer bullying in secondary school students. *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*, 19(4), 2503-2513.
- Öztürk, D. (2007). *Bilgisayar oyunları çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimleri üzerinde etkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Öztürk, N., Atlı, A. & Kutlu, M. (2014). Ortaokul öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43-63.
- Pellegrini, A. ve Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology* (20), 259-280.
- Polat, F. ve Sohbet, R. (2020). Overview of peer bullying in secondary school students. *KSÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(2), 41-51.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *Can J Psychiatry*, 583-590.
- Salavera, C., Usa'n, P., & Teruel, P. (2019). Contextual problems, emotional intelligence and social skills in Secondary Education students, Gender differences. *Annales Me'dico-Psychologiques*, 223-230.
- Santrock, J. W. (2016). Yaşam boyu gelişim, (G, Yüksel, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sari, T. (2015). Aksi bullying di kalangan siswa sekolah menengah atas wilayah surakarta tahun 2014/2015, Surakarta: Fakultas Keguruan dan Ilmu Pendidikan Universitas Sebelas Maret.
- Seçer, İ. (2014). *Akran zorbalığına uğrayan ergenlerin mağduriyet algulamaları ve kullandıkları başa çıkma stratejilerine grupla psikolojik danışmanın etkisinin*

- incelenmesi*. Doktora tezi, T.C. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Seçkin, S. (2015). *Ergenlerde ebeveynlerden algılanan ilgi/kabul ile sosyal uyumu ve dürtü kontrol düzeyi arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, T.C. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Segrin, C. ve Flora, J. (2006). Poor social skills are a vulnerability factor in the development of psychosocial problems. *Human Communication Research*, 26(3), 489-514.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: BRC Ofset.
- Sevinç, B. ve Kayaoğlu, M. (2012). Okullarda zorbalık ve mağduriyet: Amerika Birleşik Devletleri örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(32), 169-182.
- Silva, J. L., Oliveira, W. A., Carlos, D. M., Lizzi, E. A., Rosário, R., & Silva, M. A. (2017). Intervention in social skills and bullying. *Rev Bras Enferm*, 1085-1091.
- Silva, J. L., Oliveira, W. A., Zequinão, M. A., Lizzi, E. A., Pereira, B. O., & Silva, M. A. (2018). Results from interventions addressing social skills to reduce school bullying: A systematic review with meta-analysis. *Trends in Psychology*, 523-535.
- Şahin, M. ve Akbaba, S. (2017). *Okulda ve sanal ortamda zorbalık ve empati*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şahin, N.H., Basım, H. N. & Çetin, F. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kendilik algısı ve kontrol odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2), 153-163.
- Şaşmaz, Z. (2012). *Kız teknik ve meslek liselerinde okuyan öğrencilerin çocuk gelişimi bölümünü tercih nedenleri*. Yüksek lisans tezi, T.C. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, (2014). *Türkiye mesleki ve teknik eğitim strateji belgesi ve eylem planı 2014-1018*. Erişim Adresi: <https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/017.pdf>, Erişim tarihi: 16 Haziran 2020.
- Talu, E. ve Elmas, İ. A. (2020). Ergenlerde akran zorbalığı konu alan "klass" adlı filmin ekolojik sistemler açısından incelenmesi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 99-123.

- Tamar, M. ve Özbaran, B. (2004). Çocuk ve ergen depresyonu. *Klinik Psikiyatri*, 84-92.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, (2007). *Gençlik Danışmanlık ve Sağlık Hizmet Merkezleri CSÜS Eğitimi Modülü*. Ankara: T.C, Sağlık Bakanlığı.
- Totan, T. ve Kabakçı, Ö. F. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde sosyal duygusal öğrenme becerilerinin zorbalığı yordama gücü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(23), 576-600.
- Totan, T. ve Yöndem, Z. D. (2008). Ergenlerde zorbalık ve stresle baş etme. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28-37.
- Trawick, J. ve Smith, (2014). Erken çocukluk döneminde gelişim (P, D, Akman, Çev.). Ankara: Nobel.
- Trigueros, R., Sanchez-Sanchez, E., Mercader, I., Aguilar-Parra, J., M., López-Liria, R., Morales-Gázquez, M, J., & Rocamora, P. (2020). Relationship between emotional intelligence, social skills and peer harassment, A study with high school students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 1-10.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, *Güncel Türkçe Sözlük*: Erişim adresi: <http://sozluk.gov.tr/>, Erişim tarihi: 24 Nisan 2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistiklerle kadın. 2020, Türkiye istatistik kurumu(37221)*, *Türkiye İstatistik Kurumu*: Erişim adresi: [https://data,tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221), Erişim tarihi: 05 Mart 2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu, *Türkiye istatistik kurumu*. Erişim adresi: <https://data,tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221#:~:text=Tablo-6%20Cinsiyete%20g%C3%B6re%20bitirilen%20son%20%C3%B6%C4%9Fre%20nim%20kurumu>, Erişim tarihi: 05 Mart 2020.
- Türnüklü, A. (2007). Liselerde öğrenci çatışmaları, nedenleri, çözüm stratejileri ve taktikleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi* (49), 129-166.

- Türnüklü, A. ve Şahin, İ. (2004). 13-14 yaş grubu öğrencilerin çatışma çözme stratejilerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji*, 7(13), 45-61.
- Ünalımış, M. (2010). *Lise 1, sınıf öğrencilerinin zorba/ kurban davranışları ile sosyal beceri ve şiddete yönelik tutumları*. Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Üneri, Ö. Ş. (2011). Çocuklarda akran zorbalığı. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 352-353.
- Verkuyten, M. ve Thus, J. (2001). Peer victimization and self-esteem of ethnic minority group children. *Journal Of Community Applied Social Psychology*, 227-234.
- Vurucu, F. (2010). *Meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterliliği ve meslek seçimini etkileyen faktörler*. Yüksek lisans tezi, T.C. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaman, E. Eroğlu, Y. & Peker, A. (2011). Okul zorbalığı ve siber zorbalık. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yavuzer, H. (2013). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yelboğa, N. ve Koçak, O. (2018). Lise öğrencilerinin akran zorbalığına iten nedenlerin değerlendirilmesi ve Artvin örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (35), 771-802.
- Yelboğa, N. ve Koçak, O. (2019). Ergenlerde akran zorbalığını yordayan bazı faktörlerin zorba ve mağdur bireyler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Toplum Araştırma Dergisi*, 13(19), 2286-2320.
- Yerger, W. ve Gehret, C. (2011). Understanding and dealing with bullying in schools. *The Educational Forum*, 315-326.
- Yıldırım, M. (2006, Haziran). *Sosyal beceri eğitiminin lise 2. sınıf öğrencilerinin utangaçlık düzeylerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yörük, S. Dikici, A. & Uysal, A. (2002). Bilgi toplumu ve Türkiye'de mesleki eğitim. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 299-312.

- Yüksel, G. (1998). Sosyal beceri envanterinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 39-48.
- Yüksel, G. (2001). Öğretmenlerin sahip olmaları gereken davranış olarak sosyal beceri, *Milli Eğitim Dergisi*(150), Erişim adresi: https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/150/yuksel.htm Erişim tarihi 18 Haziran 2020.
- Z'arate, R. A. (2019). Social and cognitive peer effects: experimental evidence from selective high schools in Peru. *Job Market Paper*, 1-78.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Merve AKKAYA

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : 2017/ Selçuk Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Fakültesi/
Çocuk Gelişimi Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İŞ DENEYİMİ

Stajlar : 2017-Beyhekim Devlet Hastanesi/ Çocuk Gelişimci

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : 2018-2019 Eğitim/Öğretim Yılı Konya Halkapınar Arif
Arık Çok Programlı Anadolu Lisesi/ Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmeni

Tarih: 22 Eylül 2021

EK 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU (İLK 22 SORU)

1. Sınıf: .....

2. Yaş:.....,

3. Cinsiyet:

Kız ( ) Erkek ( )

4. Annenizin Eğitimi:

İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Diğer .....,

5. Anneniz çalışıyor mu?

Evet ( ) Hayır ( )

6. Babanızın Eğitimi:

İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Diğer .....,

7. Babanız çalışıyor mu?

Evet ( ).....Hayır ( )

8. Size göre ailenizin ekonomik durumu nasıl?

Çok iyi ( ) İyi ( ) Orta ( ) Kötü ( ) Çok kötü ( )

9. Kiminle yaşıyorsunuz?

Anne-baba ( ) Yalnız anne ( ) Yalnız baba ( )

Aile büyükleri ve anne-baba ( ) Diğer

10. Sizin için uygun olanı işaretleyin,

Anne-baba sağ birlikte ( ) Anne vefat etmiş ( ) Baba vefat etmiş ( )

Anne- baba ayrı ( )

11. Aile üyelerinden birini şiddet uygularken gördünüz mü?

Evet ( ) Hayır ( )

12. Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulandı mı?

Evet ( ) Hayır ( )

13. Siz dâhil kaç kardeşsiniz? .....,

14. En uzun süre yaşadığınız yer:

Büyükşehir ( ) İlçe/Küçük il ( ) Kasaba(Köy ( )

15. Akran zorbalığı ile ilgili eğitim aldınız mı?

Evet ( ).....Hayır( )

16. Okuldaki başarı durumun:

Çok iyi ( ) İyi ( ) Orta ( ) Kötü ( ) Çok Kötü ( )

17. Geçen dönemki başarı durumun:

Takdir aldım ( ) Teşekkür aldım ( ) Doğrudan geçtim ( )

18. Okula hastalık ve önemli durumlar dışında sık sık devamsızlık yapar mısınız?

Evet ( ) Hayır ( )

19. Okul bahçesinde oyun oynamak için yeterli alan var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

20. Okuldaki arkadaşlarınızı seviyor musun?

Evet ( ) Hayır ( )

21. Okuldaki arkadaşlarınızla ilişki durumunu nasıl tanımlarsın?

Çok iyi ( ) İyi ( ) Orta ( ) Kötü ( ) Çok kötü ( )

22. Okulda zorbalık davranışına en fazla nerede maruz kaldınız? Diğer işaretlediyseniz, Lütfen aşağıya açıklayınız,

Okul Bahçesinde ( ) Kantinde ( ) Sınıfta( ) Koridorda ( )

Diğer ( ) Diğer.....,,

EK 2. ERGEN AKRAN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ ZORBA FORMU

Bu sene okula başladığınızdan beri aşağıda belirtilen ifadeleri bir öğrenciye (ya da öğrencilere) ne sıklıkla yapmaktasınız? Sizin cevabınıza en uygun olan sayıyı işaretleyiniz,

Okullar açıldığından bu yana.....		Asla	Bazen	Ayda bir ya da iki kere	Haftada bir	Haftada birkaç kere	Her gün
1.	Bazı arkadaşlarıma hoşlarına gitmeyecek şeyler söyleyerek sataşım,	1	2	3	4	5	6
2.	Bazı arkadaşlarımı ittim	1	2	3	4	5	6
3.	Bazı arkadaşlarıma kötü sözler söyledim,	1	2	3	4	5	6
4.	Samimi olduğum arkadaşlarımdan diğer arkadaşlarımla arasını bozmaya çalıştım,	1	2	3	4	5	6
5.	Bazı arkadaşlarımdan hakkında hoşlarına gitmeyecek şakalar yaptım,	1	2	3	4	5	6
6.	Bazı arkadaşlarıma koridor yanımdan geçerken bilerek çarptım,	1	2	3	4	5	6
7.	Bazı arkadaşlarıma küfrederek sataşım,	1	2	3	4	5	6
8.	Bazı arkadaşlarımdan başını belaya sokmak için diğer öğrencilerle aralarını bozmaya çalıştım	1	2	3	4	5	6
9.	Bazı arkadaşlarımla bilerek kavga çıkarmaya çalıştım,	1	2	3	4	5	6

10.	Bazı arkadaşlarıma dış görünüşleriyle ilgili hoşlarına gitmeyen şeyler söyledim,	1	2	3	4	5	6
11.	Bazı arkadaşlarım hakkında gerçek olmayan söylentiler çıkardım,	1	2	3	4	5	6
12.	Bazı arkadaşlarıma isteyerek tokat ya da yumruk attım,	1	2	3	4	5	6
13.	Samimi olduğum arkadaşlarımdan bazı öğrencilerle ilişki kurmasını engellemeye çalıştım,	1	2	3	4	5	6
14.	Bazı arkadaşlarıma hoşlarına gitmeyecek lakaplar takarak onlarla dalga geçtim,	1	2	3	4	5	6
15.	Bazı öğrencilere zarar vermek için bir şeyler fırlattım,	1	2	3	4	5	6
16.	Bazı öğrencileri dövmekle tehdit ettim,	1	2	3	4	5	6
17.	Bazı arkadaşlarıma bilerek oyun ve aktivitelerin dışında bırakmaya çalıştım,	1	2	3	4	5	6
18.	Bazı arkadaşlarıma olumsuz tavırlarımla kendimden uzak tutmaya çalıştım,	1	2	3	4	5	6

EK 3. ERGEN AKRAN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ MAĞDUR FORMU

Lütfen bu sene bu okula başladığınızdan beri bu okuldaki bir öğrenci (ya da öğrencilerin) aşağıda belirtilen ifadeleri SİZE ne sıklıkla yaptığını belirtiniz, Sizin cevabınıza en uygun olan sayıyı işaretleyiniz,

Okullar açıldığından bu yana.....		Asla	Bazen	Ayda bir ya da iki kere	Haftada bir	Haftada birkaç kere	Her gün
1.	Bazı arkadaşlarım hoşuma gitmeyecek şeyler söyleyerek bana sataştı,	1	2	3	4	5	6
2.	Bazı arkadaşlarım sınıfta veya koridorlarda bilerek beni itti,	1	2	3	4	5	6
3.	Bazı öğrenciler benimle arkadaşlık yapanlara engel olmaya çalıştı,	1	2	3	4	5	6
4.	Bazı arkadaşlarım benim hakkımda hoş olmayan şeyler söyledi,	1	2	3	4	5	6
5.	Bazı arkadaşlarım sınıfta veya koridorlarda bana vurmaya ve tekme atmaya çalıştı,	1	2	3	4	5	6
6.	Bazı arkadaşlarım diğer arkadaşlarının yanındayken beni görmezden geldi,	1	2	3	4	5	6
7.	Bazı arkadaşlarım hakkımda kötü şakalar yaptılar,	1	2	3	4	5	6
8.	Bazı arkadaşlarım koridorda yanımdan geçerken bilerek bana çarptı,	1	2	3	4	5	6
9.	Bazı arkadaşlarım diğer arkadaşlarımla aramı bozmaya çalıştı,	1	2	3	4	5	6
10.	Bazı arkadaşlarım okul eşyalarım bilerek zarar verdi,	1	2	3	4	5	6
11.	Bazı arkadaşlarım dış görünüşüm hakkında hoşuma gitmeyen şeyler söyledi,	1	2	3	4	5	6
12.	Bazı arkadaşlarım beni oyun ve etkinliklerine almadılar,	1	2	3	4	5	6
13.	Bazı arkadaşlarım hakkımda hoşuma gitmeyecek şeyler söyleyerek benimle dalga geçtiler,	1	2	3	4	5	6
14.	Bazı arkadaşlarım hakkımda gerçek olmayan söylentiler çıkardılar,	1	2	3	4	5	6
15.	Bazı arkadaşlarım bana zarar vermek için bir şeyler fırlattılar,	1	2	3	4	5	6

16.	Bazı arkadaşlarım beni dövmele tehdit etti,	1	2	3	4	5	6
17.	Bazı arkadaşlarım bilerek beni oyun ve aktivitelerin dışında bırakmaya çalıştılar,	1	2	3	4	5	6
18.	Bazı arkadaşlarım bana hoşuma gitmeyen isimler (lakap) takmaya çalıştılar,	1	2	3	4	5	6

EK 4. SOSYAL BECERİ ENVANTERİ

(Sosyal Duyarlık ve Duyuşsal Kontrol Altboyutları)

AÇIKLAMA: Aşağıda sosyal yaşamınızla bir dizi ifade yer almaktadır, Lütfen doğru veya yanlış cevap olmadığını unutmayınız, Her bir cümleye katılma ya da katılmama durumunuzu en iyi şekilde gösteren numarayı işaretleyiniz, Teşekkür ederim,	Tamamen benim gibi	Oldukça benim gibi	Benim gibi	Biraz benim gibi	Hiç benim gibi değil
Merve AKKAYA					
1.Başkaları tarafından eleştirilmek ve azarlanmak beni pek rahatsız etmez	( )	( )	( )	( )	( )
2.Benim zevk ve üzüntümün en büyük kaynağı diğer insanlardır	( )	( )	( )	( )	( )
3.Bir tartışmada, tartışan kişileri gözlemeyi değil, tartışmada yer almak isterim	( )	( )	( )	( )	( )
4.Çevremdeki insanların psikolojik durumundan etkilenirim	( )	( )	( )	( )	( )
5.Bazı ortamlarda doğru şeyleri yaptığımdan veya söylediğimden endişe ederim	( )	( )	( )	( )	( )
6.Bazen başkalarının bana söylediklerini çok kişisel olarak algıları	( )	( )	( )	( )	( )
7.Hareketlerimle ilgili başkalarının ne düşündükleri benim için önemli değil	( )	( )	( )	( )	( )
8.Genellikle insanlara söylediklerimin yanlış anlaşılacağından endişe duyarım	( )	( )	( )	( )	( )
9.Büyürken ailem, daima iyi davranışların önemli olduğunu vurgulamıştır	( )	( )	( )	( )	( )
10.Herhangi birinin bana gülümsemesinden veya surat asmasından çok etkilenirim	( )	( )	( )	( )	( )
11.Eleştiriye karşı çok duyarlıyım	( )	( )	( )	( )	( )
12.Başka insanların beni sevmesine çok önem veririm	( )	( )	( )	( )	( )
13.Eğer bir başkasının bana baktığı düşüncesine kapılırsam çok huzursuz olurum	( )	( )	( )	( )	( )
14.Başkalarının ürenden bıraktığım etki benim için önemlidir	( )	( )	( )	( )	( )
15.Başkalarının benim hakkımda ne düşündükleri benim için önemlidir	( )	( )	( )	( )	( )
16.Sevmediğim insanlara olan duygularımı ne kadar saklamaya çalışsam da onlar sevmediğimi anlar	( )	( )	( )	( )	( )
17.Komik bir hikaye anlattığımda veya şaka yaptığımda, kendimi gülmekten alıkoyamam	( )	( )	( )	( )	( )

18.İnsanlar sıkıldığını yüz ifademden hemen anlarlar	( )	( )	( )	( )	( )
19.Duygularımı kontrol etmekte çok başarılıyım	( )	( )	( )	( )	( )
20.Gerçek hislerimi hemen hemen herkesten gizleyebilirim	( )	( )	( )	( )	( )
21.Arkadaşlarım beni güldürmeye çalışsalar bile ciddiyetimi korurum	( )	( )	( )	( )	( )
22.Duygularımı kontrol etmek benim için zordur	( )	( )	( )	( )	( )
23.Üzgün olsam bile soğukkanlılığımı korumakta başarılı olurum	( )	( )	( )	( )	( )
24.Grupla birlikteyken, davranışlarımla ve fikirlerimle gruba uyum sağlarım	( )	( )	( )	( )	( )
25.Sinirli olduğumda, başkalarından bunu çok iyi saklarım	( )	( )	( )	( )	( )
26.Sosyal etkinliklerde hiç eğlenmesem bile kendimi çok eğleniyormuşum gibi gösterebilirim	( )	( )	( )	( )	( )
27.Güçlü bir duygumu pek saklayamam	( )	( )	( )	( )	( )
28.Gerçekten mutlukken bile kendimi üzgünmüşüm gibi gösterebilirim	( )	( )	( )	( )	( )
29.Duygularımı saklamaya çalışsam bile insanlar bunu anlayabilir	( )	( )	( )	( )	( )
30.Bir önceki dakika mutlu, bir sonraki dakika üzgün görünmeyi becerebilirim	( )	( )	( )	( )	( )

EK 5. ARASTIRMA İZİN DİLEKÇESİ

T.C.
EREĞLİ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-50337503-160.99-19156813 14.01.2021
Konu : Tez Çalışması

EREĞLİ..... MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 13.01.2021 tarihli ve E-50337503-160.99-19138088 sayılı Kaymakamlık Onayı
b) KTO Karatay Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi Merve AKKAYA'nın 12.01.2021 tarihli dilekçesi

KTO Karatay Üniversitesi Çocuk Gelişimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi olan (41335693598 numaralı) Merve AKKAYA'nın, KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde yürütülen "Meslek Liselerine Devam Eden Ergenlerin Akran Zorbalığı ve Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasına dair Kaymakamlık Onayı ektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Ufuk BULUT Müdür a.
Şube Müdürü

Ek: İlgili Onay ve ekleri

Dağıtım:

Adres : Karasın Mah. Atatürk Cad. No: 18 Eregli /KONYA
elektronik izna ile izlenmektedir.

Telefon No : 0332 713 10 40(3hat)

E-Posta: eregli42_rehberlik@meh.gov.tr
Kap Adresi : meb@ta01.kap.tr

Bu belge gizlidir

Belge Doğrulama Adresi : <http://www.mekkiye.gov.tr/meb-shys>
Özel Eğitim ve Rehberlik Bölümü İlgi İçin: A11 GÖRMEK

Uyruğu : Şef Dahili: 156

İnternet Adresi: <http://eregli42.meh.gov.tr> Faks: 0 332713 1499

T.C.
EREĞLİ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-50337503-160.99-19138088 13/01/2021
Konu : Tez Çalışması

KAYMAKAMLIK MAKAMINDA

İlgi : KTO Karatay Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi Merve AKKAYA'nın 12.01.2021 tarihli dilekçesi

KTO Karatay Üniversitesi Çocuk Gelişimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi olan (41335693598 numaralı) Merve AKKAYA ilgilile dilekçesinde; KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsünde yürütülen "Meslek Liselerine Devam Eden Ergenlerin Akran Zorbalığı ve Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasının yapılmasını talep etmektedir.

Söz konusu tez çalışması kapsamında Müdürlüğümüze bağlı meslek liselerinde bu araştırmanın sonuçların sadece bilimsel amaçla kullanılması, kişisel bilgilerin gizli tutulması ve herhangi bir kurumla paylaşılması ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde sorumlu araştırmacı Dr. Öğr. Üyesi Hatice YALÇIN ve ekul müdürlükleri sorumluluğunda yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde ohurlarınıza arz ederim.

İradet GENÇ

İlçe Milli Eğitim Müdürü

OLUR
13/01/2021
Edip ÇAKICI
Kaymakam

Adres : Karacasu Mah. Atatürk Cad. No: 18 Eregli KONYA
elektronik posta ile iletilecektir.

Teléfono No : 0332 713 10 40/340

E-Posta: eregli42_rehberlik@meh.gov.tr
Kap Adresi : meh@ta01.kap.tr

Bu belge gizlidir

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.tatkiye.gov.tr/meh-ehya>
Okul Eğitim ve Rehberlik Bölümü İlgi İşleri GÖRMEK

Ünvan : Şef Dahil: 156

İnternet Adresi: <http://eregli42.meh.gov.tr> Faks : 0 332713 1439

ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ/MUAFİYETİ

T.C.
KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
İLAÇ VE TIBBİ CİHAZ DIŞI ARAŞTIRMALAR ETİK KURUL KARARI

Toplantı Sayısı: 7

Toplantı Tarihi: 03.11.2020

Karar Sayısı: 2020/003: Dr. Öğr. Üyesi Hatice YALÇIN'ın, "Meslek Liselerine Devam Eden Ergenlerin Akran Zorbahğı ve Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı araştırma projesi çalışması ile ilgili 19.10.2020 tarihli dilekçesi ve ekleri görüldü.

Görüşme sonucunda araştırma projesi çalışmasının Dr. Öğr. Üyesi Hatice YALÇIN'ın sorumluluğunda yürütülmesinin uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Not: Çalışma ile ilgili gerekli izin ve yasal sorumluluk araştırmacılara aittir.

Sorumlu Araştırmacı: Dr. Öğr. Üyesi Hatice YALÇIN

Yardımcı Araştırmacı: Merve AKKAYA

ASLI GİBİDİR
03.11.2020

Prof. Dr. Tamer ZIYLAN

İlaç ve Tıbbi Cihaz Dışı Araştırmalar
Etik Kurul Başkanı